

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

**DIPLOMSKO DELO
VISOKOŠOLSKEGA PROGRAMA**

**POKOJNINSKA REFORMA V SLOVENIJI IN
PRIMERJAVA S SKANDINAVSKIMI
DRŽAVAMI**

Simona Pšeničnik

Ljubljana, september 2010

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

DIPLOMSKO DELO
VISOKOŠOLSKEGA PROGRAMA

**POKOJNINSKA REFORMA V SLOVENIJI IN PRIMERJAVA S
SKANDINAVSKIMI DRŽAVAMI**

Kandidatka: Simona Pšeničnik

Vpisna številka: 04034995

Mentor: dr. Aleksander Aristovnik

Ljubljana, september 2010

IZJAVA O AVTORSTVU

Diplomskega dela

Podpisana, Simona Pšeničnik, študentka z vpisno številko 04034995, sem avtorica diplomskega dela z naslovom Pokojninska reforma v Sloveniji in primerjava s skandinavskimi državami.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbela, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisala v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih delov, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o varstvu in sorodnih pravicah, Ur. list RS št. 21/95), prekršek pa podleže tudi ukrepom Fakultete za upravo v skladu z njenimi pravili;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za upravo;
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega dela ter soglašam z objavo dela v zbirki »Dela FU«.

Diplomsko delo je lektorirala Simona Jerčič Pšeničnik.

Ljubljana, september 2010

Podpis avtorice: _____

POVZETEK

V diplomskem delu predstavljam področje pokojninskega in invalidskega zavarovanja v Sloveniji, ki obsega obvezno pokojninsko zavarovanje na podlagi medgeneracijske solidarnosti, obvezno in prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje ter pokojninsko zavarovanje na podlagi osebnih pokojninskih varčevalnih računov. Opisala sem evropske sisteme socialne varnosti: Beveridgeov sistem, skandinavski sistem ter Bismarckov sistem, po katerem je urejeno zdravstveno varstvo tudi v Sloveniji, ker so prispevki delodajalcev in delojemalcev še vedno prevladujoč finančni vir socialnega zavarovanja. Največji poudarek je na reformi pokojninskega sistema v Sloveniji, ki se je začela že leta 2000. Razlogi za reformo so predvsem demografske spremembe, ki gredo v smeri večanja starejšega prebivalstva ter finančna vzdržnost pokojninskega sistema. Opisane so načrtovane spremembe pokojninskega sistema, katerih cilj je dvig dejanske upokojitvene starosti, preglednost sistema, odvisnost višine pokojnin od vplačanih prispevkov ter izločitev socialnih transferjev iz pokojninskega sistema. Nadalje prikazujem pokojninske sisteme za Švedsko, Islandijo, Norveško, Dansko ter Finsko. Te skandinavske države med seboj uradno sodelujejo, njihovo sodelovanje pa temelji na skupnih vrednotah, eden glavnih ciljev njihovega sodelovanja je tako sektor socialne varnosti in zdravstva. Prikazana je tudi primerjava slovenskega sistema s skandinavskimi državami, katere imajo za razliko od Slovenije večji poudarek na socialni solidarnosti in varnosti za vse, enakopravnost med moškimi in ženskami je tako že v koreninah socialnega in zdravstvenega sektorja.

Ključne besede: pokojninsko zavarovanje, pokojninski sistem, pokojnine, financiranje pokojninskega sistema, sistemi socialne varnosti, reforma pokojninskega sistema, demografske spremembe, finančna vzdržnost, pokojninski sistemi v skandinavskih državah.

SUMMARY

In my diploma work Slovenian pension and invalidity insurance system is presented, comprising compulsory pension insurance based on the intergenerational solidarity, compulsory and voluntary supplementary pension insurance as well as pension insurance based on personal pension saving accounts. The following European social security systems are described: The Beveridge system, The Nordic system and The Bismarck system, the latter being applied also in Slovenian health care system, since contributions paid by employers and employees still remain the prevailing financial source for the social insurance. The reform of Slovenian pension system, starting in the year 2000, is mainly emphasized. The reasons for the reform are predominantly demographic changes, resulting in increasing of the older population and the financial sustainability of the pension system. Hence planned changes of the pension system are described, aiming the increase of actual pensionable age, transparency of the system, pensions depending on paid contributions as well as eliminating social transfers from the pension system. Furthermore, the pension systems in Sweden, Iceland, Norway, Denmark and Finland are presented. The Nordic countries collaborate officially, their collaboration is based on common values, therefore one of the main goals of their collaborating is the social security and health care sector. A comparison of Slovenian system to the Nordic countries is presented, showcasing their emphasis on the principles of social solidarity and of security for all, equality among men and women therefore lies at the root of the social security and health care sector.

Keywords: pension insurance, pension system, pensions, financing of the pension system, social security systems, pension system reform, demographic changes, financial sustainability, pension systems in the Nordic countries.

KAZALO

IZJAVA O AVTORSTVU	ii
POVZETEK	iii
SUMMARY	iv
KAZALO	v
1 UVOD	1
1.1 Obrazložitev teme oziroma izhodšče diplomskega dela	1
1.2 Namen in cilji diplomskega dela	2
1.3 Metodologija dela	2
1.4 Struktura diplomskega dela	3
2 SPLOŠNO O POKOJNINSKEM ZAVAROVANJU V SLOVENIJI	4
2.1 Razvoj slovenskega pokojninskega sistema	5
2.2 Vrste pokojnin	6
2.2.1 Starostna pokojnina	7
2.2.2 Invalidska pokojnina	8
2.2.3 Vdovska pokojnina	9
2.2.4 Družinska pokojnina	9
2.2.5 Delna pokojnina	9
2.2.6 Državna pokojnina	10
2.3 Sistemi socialne varnosti	10
2.3.1 Bismarckov sistem	11
2.3.2 Skandinavski sistem	11
2.3.3 Beveridgeov sistem	11
2.4 Financiranje pokojninskega sistema	12
2.4.1 Prispevki	12
2.4.2 Prihodki iz državnega proračuna	12
2.4.3 Finančni načrt zavoda	13
2.4.4 Dokladni sistem financiranja	14
2.4.5 Naložbeni sistem financiranja	14
3 REFORMA POKOJNINSKEGA SISTEMA V SLOVENIJI	16
3.1 Veljavni sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja	19

3.1.1	Prvi steber	21
3.1.2	Drugi steber.....	22
3.1.2.1	Obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje.....	23
3.1.2.2	Prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje	23
3.1.2.3	Kolektivno dodatno pokojninsko zavarovanje za javne uslužbence.	24
3.1.3	Tretji steber	24
3.1.4	Pokojninski privilegiji za evropske uradnike	26
3.2	Razlogi za reformo	26
3.2.1	Finančno-gospodarska kriza	28
3.2.2	Finančna vzdržnost pokojninskega sistema	29
3.2.3	Demografske spremembe	30
3.3	Načrtovane spremembe pokojninskega sistema.....	34
3.3.1	Spremembe v obveznem pokojninskem in invalidskem zavarovanju.....	35
3.3.2	Spremembe v obveznem dodatnem pokojninskem zavarovanju.....	36
3.3.3	Spremembe v prostovoljnem dodatnem pokojninskem zavarovanju.....	36
3.4	Vzpostavitev novega pokojninskega sistema	37
4	POKOJNINSKI SISTEM V SKANDINAVSKIH DRŽAVAH	38
4.1	Demografske spremembe v skandinavskih državah.....	40
4.2	Švedski pokojninski sistem	41
4.2.1	Tristebni švedski pokojninski sistem	42
4.2.2	Obvezno pokojninsko zavarovanje	43
4.2.3	Premijsko varčevanje.....	43
4.2.4	Zajamčena dopolnilna pokojnina	43
4.2.5	Dodatna pokojnina	44
4.2.6	Pravice iz obveznega pokojninskega zavarovanja.....	44
4.3	Islandski pokojninski sistem	44
4.3.1	Tristebni pokojninski sistem.....	45
4.3.2	Sistem določenih prispevkov in sistem določenih prejemkov.....	47
4.3.3	Starostna pokojnina.....	47
4.3.4	Pokojnina preživelega	48
4.3.5	Invalidska pokojnina.....	48

4.4	Norveški pokojninski sistem	48
4.4.1	Financiranje zavarovalne sheme.....	49
4.4.2	Starostna pokojnina.....	49
4.4.2.1	Osnovna pokojnina.....	50
4.4.2.2	Dodatna pokojnina	50
4.4.3	Družinska in otroška pokojnina.....	51
4.4.4	Invalidska pokojnina	51
4.4.5	Shema dodatne podpore.....	51
4.5	Danski pokojninski sistem	52
4.5.1	Starostna pokojnina.....	53
4.5.2	Vnaprejšnja pokojnina	53
4.5.3	Dodatna pokojnina	53
4.6	Finski pokojninski sistem.....	54
4.6.1	Osnovna pokojnina.....	54
4.6.2	Na dohodke vezana pokojnina.....	55
4.6.3	Financiranje pokojnin	55
4.7	Primerjava slovenskega pokojninskega sistema s skandinavskimi državami	56
4.7.1	Splošni obseg.....	56
4.7.2	Upokojitvena starost.....	57
4.7.3	Najkrajše obdobje članstva	58
4.7.4	Financiranje	59
4.7.5	Usklajevanje pokojnin.....	59
4.7.6	Upoštevani dejavniki za izračun pokojnin	60
4.7.7	Evropski pokojninski barometer.....	60
5	ZAKLJUČEK.....	61
6	LITERATURA IN VIRI.....	63
	PRILOGE.....	68

KAZALO PONAZORITEV

KAZALO SLIK

Slika 1: Grafični prikaz strukture zavarovancev po vrsti zavarovanja v letu 2009	5
Slika 2: Grafični prikaz deleža upokojencev po vrsti pokojnine za leto 2009	7
Slika 3: Prihodki ZPIZ-a od leta 2002 - 2009.....	13
Slika 4: Shema sistema pokojninskega zavarovanja v RS.....	21
Slika 5: Prikaz stanja posameznih kategorij glede na veljavni pokojninski sistem.....	27
Slika 6: Projekcija pokojninskih odhodkov od leta 2010 do 2060 v % BDP	30
Slika 7: Projekcija prebivalstva Slovenije po starostnih skupinah od 2008 do 2060 ..	31
Slika 8: Projekcija rodnosti prebivalstva v odstotkih za izbrane države, 2060	32
Slika 9: Projekcija pričakovanega trajanja življenja ob rojstvu za moške in ženske za izbrane države, 2060	33
Slika 10: Projekcija stopnje rasti prebivalcev za izbrane države, 2008 - 2060	33
Slika 11: Projekcija prebivalstva po starostnih skupinah za leto 2010	40
Slika 12: Projekcija prebivalstva po starostnih skupinah za leto 2050	41
Slika 13: Upokojitvena starost za skandinavske države in Slovenijo	58

KAZALO TABEL

Tabela 1: Povprečno število zavarovancev po vrsti zavarovanca, 2003 - 2009.....	4
Tabela 2: Osnovne značilnosti zakonov pokojninskega in invalidskega zavarovanja .	18
Tabela 3: Klasifikacija javnih pokojninskih sistemov v evropskih državah.....	25

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Centri za pokojninsko in invalidsko zavarovanje	68
Priloga 2: Evropski pokojninski barometer	70
Priloga 3: Prikaz posameznih stebrov predlaganega pokojninskega sistema v Sloveniji in vira njihovega financiranja	71

KAZALO UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV

ATP	Dodatna vseživljenjska pokojnina
BDP	Bruto domači proizvod
DC	Defined contribut
DESA	Department of Economic and Social Affairs
DKK	Danska krona
DURS	Davčna uprava Republike Slovenije
EEA	European Economic Area
EET	Exempt, exempt, taxed
ETK	Finski center za pokojnine
ETT	Exempt, taxed, taxed
EU	Evropska unija
EUR	Evro
KDPZ	Kolektivno dodatno pokojninsko zavarovanje
KELA	Finski zavod za socialno zavarovanje
KPMG	Svetovno podjetje s področja revizije, davčnega, finančnega in poslovnega svetovanja
MDDSZ	Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve
MYEL	Pokojninski zakon za mornarje
MZF	Ministrstvo za finance
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NDC	Notional defined contribution system
NOK	Norveška krona
PAYG	Pay-as-you-go
p.d.	Pokojninska doba
PIZ	Pokojninsko in invalidsko zavarovanje
p.o.	Pokojninska osnova
RS	Republika Slovenija
SURS	Statistični urad Republike Slovenije
SZK	Zakon o starostnem zavarovanju kmetov
VRS	Vlada Republike Slovenije
YEL	Pokojninski zakon za samozaposlene
zav. d.	Zavarovalna doba
ZDA	Združene države Amerike
ZPIZ	Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje
ZPIZ -1	Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju 1
ZPIZ -2	Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju 2

SLOVAR SLOVENSКИH PREVODOV TUJIH IZRAZOV

Defined benefit	Določeni prejemki
Defined contribution	Določeni prispevki
Department of Economic and Social Affairs	Oddelek za gospodarske in socialne zadeve
European Economic Area	Evropski gospodarski prostor
Exempt, exempt, taxed	Oproščene, oproščene, obdavčene
Exempt, taxed, taxed	Oproščene, obdavčene, obdavčene
Fjármálaráðuneytið	Ministrstvo za finance na Islandiji
Flexicurity model	Model prožne varnosti
Norden	Skandinavija
Nordic social insurance portal	Skandinavski portal socialnega zavarovanja
North Atlantic Treaty Organization	Organizacija severnoatlantske pogodbe
Norwegian Ministry of labour	Norveško ministrstvo za delo
Notional defined contribution system	Sistem navideznih pokojninskih računov
Pay-as-you-go	Plačaj, ko greš
Premium Pension Authority	Uprava za pokojninske premije
Tryggingastofnun	Center za socialno zavarovanje na Islandiji
Welfare-to-work	Dobro počutje na delu

1 UVOD

1.1 OBRAZLOŽITEV TEME OZIROMA IZHODIŠČE DIPLOMSKEGA DELA

Tema diplomskega dela me zanima predvsem zato, ker pokojninski sistem zadeva vse nas. Prihodnost pokojninskih sistemov pa je zadnja leta aktualna tema tako slovenske kot tudi širše evropske politične in strokovne javnosti.

Ljudje si želimo socialne varnosti. Dokler smo zdravi in delovno sposobni, skušamo poskrbeti za čase, ko bodo naši dohodki zmanjšani zaradi bolezni, invalidnosti ali starosti. Slovenija je socialna država. Državljeni pa imamo pod pogoji, določenimi z zakonom, pravico do socialne varnosti.

Pokojninsko in invalidsko zavarovanje v Sloveniji je obvezno in enotno za vse zavarovance. S plačevanjem mesečnega prispevka od plače za pokojninsko in invalidsko zavarovanje je urejeno obvezno zavarovanje. Za zagotovitev dodatne socialne varnosti v obdobju po upokojitvi je možnost dodatnega zavarovanja pri pooblaščenih pokojninskih družbah, vzajemnih pokojninskih skladih in zavarovalnicah. Zavarujemo se lahko individualno ali kolektivno preko delodajalca, pri katerem smo zaposleni.

Zaradi demografskih sprememb, ki gredo v smeri večanja deleža starejšega prebivalstva, postaja sedanjí pokojninski sistem nevzdržen. Spremembe so potrebne. Za dostojno pokojnino bo nujno treba varčevati, in to od prvega do zadnjega dne, ki ga bomo preživeli v podjetju, kot samozaposleni ali pa kot uslužbenci v javni upravi.

Prvi sklop sprememb se nanaša na modernizacijo veljavnega pokojninskega sistema, ki začne veljati 1. januarja 2011. V okvir modernizacije sodijo ukrepi, kot so povečanje deleža aktivnih zavarovancev, večja odvisnost med višino vplačanih prispevkov in višino prejemkov, preglednost sistema ter vzpostavitev učinkovitega sistema dodatnega pokojninskega zavarovanja. Drugi sklop sprememb se nanaša na vzpostavitev novega pokojninskega sistema v Republiki Sloveniji. Do leta 2025 bomo dobili temeljito prenovljen in preglednejši pokojninski sistem kot je sedanjí. Naša osnovna pokojnina pa bo povsem odvisna od naših vplačil v pokojninski sklad.

V Skandinavskih državah obstajajo, za razliko od Evrope, skandinavske družbe, ki temeljijo na skupnih temeljnih vrednotah. Eden od razlogov za sodelovanje je demografski trend staranja prebivalstva. Soočajo se z vedno večjim deležem starejših prebivalcev, kar se kaže v povečanih stroških zdravstvenega varstva, pokojninah in oskrbi starejših.

Vse države se soočajo z enakim izzivom v prihodnosti. Skandinavsko sodelovanje olajšuje izmenjavo izkušenj preko nacionalnih meja in prispeva k socialni inovaciji v regiji.

Skandinavska državna blaginja temelji na skupnih političnih ciljih spodbujanja močne socialne kohezije. Skandinavski socialni model je znan po univerzalni naravi svojega socialnega varstva, ki temelji na skupnih vrednotah, enakih možnostih, družbeni solidarnosti in varnosti za vse. Sistem socialnega varstva je v glavnem financiran z davki, ki so sorazmerno visoki v regijah. Stopnje zaposlenosti in fleksibilnosti na skandinavskem trgu dela so visoke.

Kljub skupnim ciljem obstajajo razlike v organizaciji socialnih sistemov. Razlike med sistemi omogočajo skandinavskim državam, da se učijo in zgledujejo po medsebojnih izkušnjah. Skandinavski socialni model je eden od uspešnejših v Evropi. Enakost spolov, skrb za ostarele, zdravstveni domovi in bolnišnice so primer področij, na katerih imajo skandinavske države posebne sposobnosti, ki jih lahko uporabljajo pri vzpostavljanju svojega položaja v odnosu do drugih narodov.

1.2 NAMEN IN CILJI DIPLOMSKEGA DELA

Namen mojega diplomskega dela je predvsem v tem, da skozi obravnavano literaturo predstavim področje pokojninskega in invalidskega zavarovanja ter analiziram ugotovitve in spoznanja. Glavna tema je »reforma pokojninskega sistema v Sloveniji«, ter kakšni so pokojninski sistemi v skandinavskih državah, in sicer na Švedskem, Danskem, Norveškem, Finskem in Islandiji.

Cilji so:

- predstaviti področje pokojninskega in invalidskega zavarovanja zaradi lažjega razumevanje obravnavanega področja,
- prikazati veljavni sistem invalidskega in pokojninskega zavarovanja,
- prikazati reformo pokojninskega sistema v Sloveniji, modernizacijo sistema ter vzpostavitev novega pokojninskega sistema,
- prikazati pokojninski sistem v skandinavskih državah in
- prikazati primerjavo slovenskega pokojninskega sistema s skandinavskimi državami.

1.3 METODOLOGIJA DELA

Pri pisanju diplomskega dela sem uporabljala različno domačo in tujo strokovno literaturo in druge pravne vire. K diplomski nalogi sem pristopila z znanstveno raziskovalnimi metodami:

- zgodovinsko metodo (preučevanje podatkov v preteklosti),

- komparativno oziroma primerjalno metodo (primerjajo se podatki in pojavi iste vrste),
- statistično metodo (zbiranje, obdelava in analiza podatkov o pojavih, ki so spremenljivi in imajo masovni karakter),
- metodo analize in sinteze (postopek raziskovanja in pojasnjevanja stvarnosti z razčlenjevanjem oziroma združevanjem miselnih stvaritev),
- metodo deskripcije (postopek opisovanja dejstev, procesov in pojavov) in
- metodo kompilacije (povzemanje opazovanj, spoznanj, stališč, sklepov in rezultatov drugih avtorjev).

1.4 STRUKTURA DIPLOMSKEGA DELA

Diplomska naloga je razdeljena na 6 poglavij. V uvodu sem pojasnila izhodišče, namen in cilje ter metode dela, ki sem jih uporabila v diplomskem delu. V drugem poglavju sem predstavila pokojninsko zavarovanje na splošno, in sicer razvoj pokojninskega sistema, vrste pokojnin, sisteme socialne varnosti. Opisala sem tristebni pokojninski sistem ter financiranje sistema. V nadaljevanju sem predstavila reformo pokojninskega sistema v Sloveniji, modernizacijo sistema ter vzpostavitev novega sistema. V četrtem poglavju sem opisala pokojninski sistem v skandinavskih državah, in sicer na Švedskem, Norveškem, Danskem, Finskem in Islandiji. Tu sem opravila primerjavo slovenskega pokojninskega sistema s skandinavskimi državami. Sledi zaključek diplomskega dela z ugotovitvami. Zadnje, šesto poglavje pa obsega literaturo ter vire.

2 SPLOŠNO O POKOJNINSKEM ZAVAROVANJU V SLOVENIJI

V obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje so vključeni zavarovani delavci, ki so v delovnem razmerju pri organizacijah in drugih delodajalcih, zasebniki, ki opravljajo samostojno gospodarsko ali poklicno dejavnost, kmetje in člani njihovih gospodarstev in še nekatere druge osebe, ki opravljajo določene dejavnosti, ki so podlaga za obvezno zavarovanje. Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju omogoča tudi prostovoljno vključitev v zavarovanje za nekatere osebe, ki se lahko pod določenimi pogoji vključijo v zavarovanje (ZPIZ, 2010a).

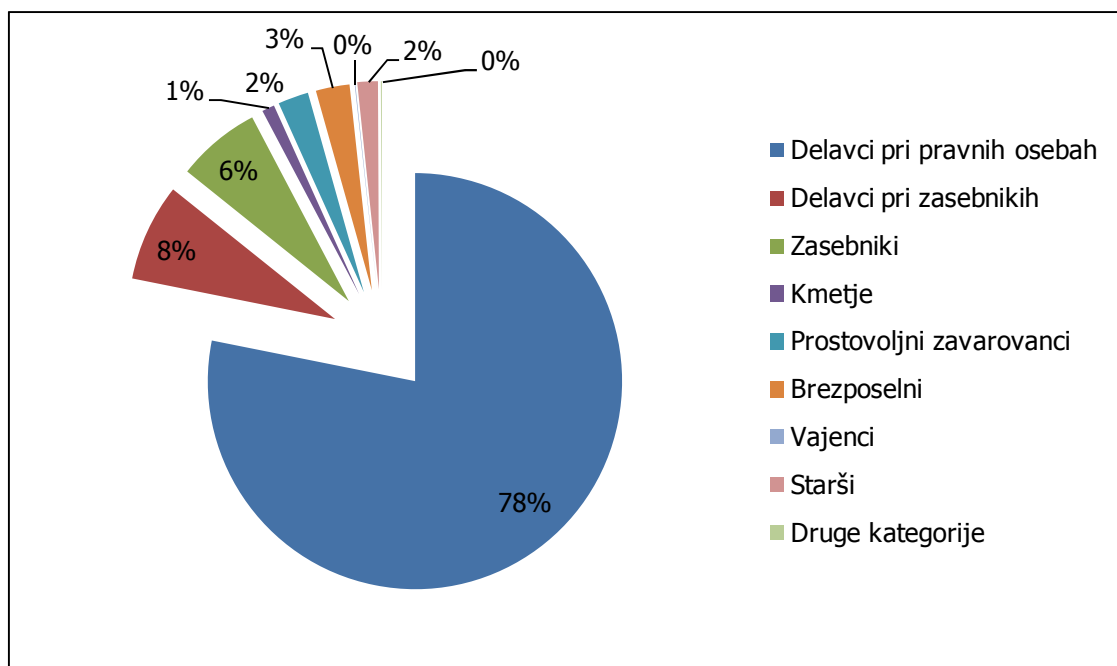
Tabela 1: Povprečno število zavarovancev po vrsti zavarovanca, 2003 - 2009

Vrsta zavarovanca	Leto	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Delavci pri pravnih osebah		655.977	658.745	666.175	675.060	696.116	717.564	699.436
Delavci pri zasebnikih		65.033	65.286	65.074	66.309	69.933	72.300	67.937
Zasebniki		51.196	51.232	51.741	51.072	53.303	55.442	58.508
Kmetje		11.919	13.852	11.460	10.536	9.848	9.279	8.731
Prostovoljni zavarovanci		23.297	23.957	24.026	23.643	22.678	21.595	21.114
Brezposelni		20.355	15.426	15.997	16.600	15.252	14.351	23.755
Vajenci		2.113	1.931	1.702	1.413	1.067	677	345
Starši		3.946	6.240	7.076	7.973	10.008	12.158	14.314
Druge kategorije		-	-	-	-	885	718	746
SKUPAJ		834.049	836.664	843.251	854.606	879.090	904.084	894.886

Vir: ZPIZ (2010b)

V letu 2009 je bilo v Sloveniji v povprečju 894.886 zavarovancev, konec januarja 2010 pa 884.198 zavarovancev. Iz tabele je razvidno, da se je od leta 2003 do 2008 v povprečju skupno število zavarovancev povečevalo, v letu 2009 pa se je zmanjšalo. Zmanjšalo se je število zavarovancev pri največji kategoriji zavarovancev, zaposlenih pri pravnih osebah za 2,5 %, ter zaposlenih pri zasebnikih za 6 %. Zmanjšalo se je tudi število vajencev za 49 %, prostovoljnih zavarovancev za 2,2 % ter zavarovanih kmetov za 5,9 %. Število brezposelnih zavarovancev se je zaradi finančno-gospodarske krize in s tem večjega odpuščanja povečalo za 65,5 %, zaradi programa, ki brezposelnim osebam omogoča pridobitev subvencije za samozaposlitev, pa se je povečalo število zasebnikov za 5,5 % (ZPIZ, 2010b).

Slika 1: Grafični prikaz strukture zavarovancev po vrsti zavarovanja v letu 2009

Vir: ZPIZ (2010b)

2.1 RAZVOJ SLOVENSKEGA POKOJNINSKEGA SISTEMA

Pokojninski sistem je bil v letih 1946 - 1983 večkrat reformiran. Razvoj pokojninskega sistema je potekal evolutivno, kar pomeni da se je postopno spreminjal. Prvi pokojninski zakon je sprejela skupščina Republike Slovenije leta 1983. Pokojnine so predstavljale plačilo za preteklo delo. Osnova za izračun pokojnine ni bila več rast življenjskih stroškov, ampak rast plač. Ker je Jugoslavija zašla v hudo gospodarsko-finančno krizo, je bilo določeno, da bo polna uveljavitev sistema revalorizacije pokojnin odložena do konca leta 1986. Kmetje so se v skladu z zakonom vključili v splošni sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja. S strani države pa je bilo močno subvencioniranje pokojninskega zavarovanja kmetov, tako da je država plačevala delodajalčev delež socialnih prispevkov. Imeli so tudi bistveno večjo svobodo pri izbiranju zavarovalne osnove. Z zakonom je bila tudi omogočena vključitev samozaposlenih v zavarovanje, ki do tedaj niso bili vključeni. Zakon iz leta 1983 je omogočil zelo ugodno upokojevanje, vpeljal je tudi pomembne nove pojme, kot sta minimalna pokojnina ter minimalna pokojninska osnova (Verbič, 2007, str. 96, 97, 98).

Slovenija je leta 1991 postala samostojna država, in tako smo dobili svojo Ustavo. S tem pa je bila državljanom zagotovljena relativno visoka raven socialne varnosti. Novi zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju je bil sprejet leta 1992. Zaostri so se vstopni pogoji, tako da za vstop v pokojninski sistem ni več zadostoval pogoj polne pokojninske

dobe, ampak je bilo potrebno izpolniti tudi starostni pogoj, ki se je postopno zviševal. Prišlo je tudi do širitve kroga aktivnih zavarovancev, tako da je Zakon uvedel dve skupini zavarovancev, in sicer prostovoljno zavarovane osebe in brezposelne osebe, ki prejemajo denarno nadomestilo in jim prispevke plačuje Zavod RS za zaposlovanje (Verbič, 2007, str. 98, 99, 100).

Spremembe zakona so delno odgovorne tudi za veliko povečanje izdatkov za pokojnine, kajti z novim zakonom je bil ZPIZ zavezan k plačevanju zdravstvenih prispevkov za upokojence. Do leta 1996 so se velika povečanja pokojninskih izdatkov financirala z višanjem prispevne stopnje. Tako leto 1996 predstavlja prelomnico, saj so se zmanjšali prispevki delodajalcev, pokojninska blagajna pa je prvič prikazala primanjkljaj, ki pa se je začel pokrivati iz centralnega državnega proračuna. Država se je zavezala, da bo delno financirala tudi pokojnine, ki naj bi bile osnovane na aktuarskem principu in so bile pred letom 1996 v celoti krite s prispevki aktivnih zavarovancev. Že takrat so analize pokazale, da sistema ni mogoče finančno vzdrževati na dolgi rok. Vlada RS je že po sprejetju zakona iz leta 1992 načrtovala korenite spremembe v pokojninskem sistemu. Eden od razlogov za spremembe je bil tudi neugoden demografski razvoj. Starostno – odvisnostno – razmerje se je namreč z leti slabšalo.

Nova reforma pokojninskega in invalidskega zavarovanja se je pričela leta 1996, zaključila pa se je leta 1999 s sprejetjem novega zakona, ki je še vedno aktualen. Sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja bi naj tako obsegal: obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje na podlagi medgeneracijske solidarnosti, obvezna in prostovoljna dodatna pokojninska in invalidska zavarovanja ter pokojninsko in invalidsko zavarovanje na podlagi osebnih pokojninskih varčevalnih računov. Zakon je bil po uveljavitvi s 1. januarjem 2000 večkrat spremenjen in dopolnjen, sedaj pa je v pripravi že novi Zakon (Verbič, 2007, str. 101, 102, 103).

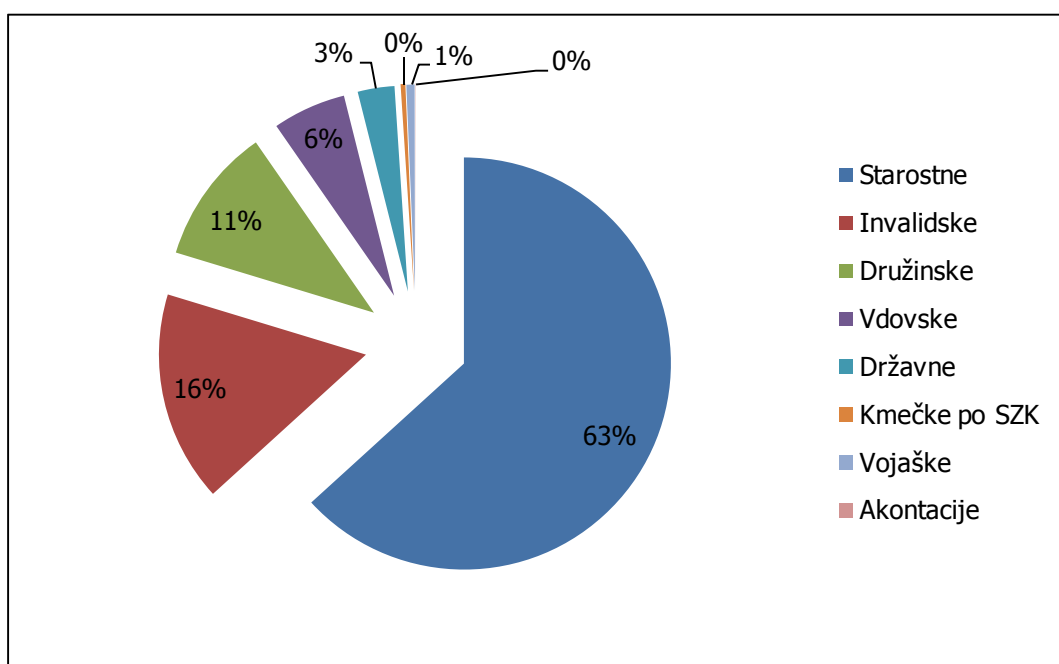
2.2 VRSTE POKOJNIN

V Republiki Sloveniji je bilo v letu 2009 povprečno 560.428 upokojencev, konec januarja 2010 pa 568.073 upokojencev¹. Kot je razvidno iz slike 2 je bilo največ prejemnikov starostnih pokojnin 354.514, 92.123 invalidskih pokojnin, 59.699 družinskih pokojnin, 32.119 vdovskih pokojnin. Državnih pokojnin je bilo 16.168, 2.087 je bilo prejemnikov pokojnin po prejšnjem Zakonu o starostnem zavarovanju kmetov (SZK), in 3.550 vojaških pokojnin. Najmanj pa je bilo prejemnikov akontacij pokojnin, in sicer 168 (ZPIZ, 2010c). Z obveznim zavarovanjem se zagotavljajo pravice do pokojnine (starostne, invalidske, vdovske, družinske, delne), pravice iz invalidskega zavarovanja (pravica do poklicne rehabilitacije, pravica do nadomestila za invalidnost, pravica do premestitve in dela s

¹ Zaradi Reforme se je letos v prvih štirih mesecih na novo upokojilo 4.900 zavarovancev, v vsem letu pa na ZPIZ-u pričakujejo 25 tisoč novih upokojencev, tako da se bo skupno število povečalo za manj kot štiri odstotke (Javornik, 2010a).

krajšim delovnim časom od polnega, pravica do drugih nadomestil iz invalidskega zavarovanja, pravica do povrnitve potnih stroškov), dodatne pravice (pravica do dodatka za pomoč in preostrežbo, pravica do invalidnine, varstveni dodatek k pokojnini), in druge pravice, tudi pravica do državne pokojnine, ki sicer ni pravica iz pokojninskega zavarovanja (Cvetko et al., 2009, str. 21, 22).

Slika 2: Grafični prikaz deleža upokojevcev po vrsti pokojnine za leto 2009

Vir: ZPIZ (2010c)

2.2.1 Starostna pokojnina

Starostna pokojnina je pokojninski prejemek, ki pripada zavarovancu ob dopolnitvi določene starosti in pokojninske dobe, če izpolnjuje pogoje, določene v Zakonu (ZPIZ-1, 8. člen). Gre za dolgoročno dajatev oz. pravico pokojninskega zavarovanja, katerega namen je zagotavljati socialne varnosti zavarovancev v času, ko svojega poklica ali dejavnosti zaradi starosti niso več sposobni opravljati.

Starostna pokojnina ima dva namena, z njo se lahko zagotavljajo minimalna sredstva za preživetje in pa nadomešča plačo in zadržuje pridobljeni standard. Zakon določa (ZPIZ-1, 36. člen), da zavarovanec pravico do starostne pokojnine pridobi pri starosti 58 let, če je dopolnil 40 let pokojninske dobe, zavarovanka pa 38 let pokojninske dobe. Če ima zavarovanec dopolnjenih 20 let pokojninske dobe, pridobi pravico do starostne pokojnine pri dopolnjeni starosti 63 let oziroma zavarovanka, ki ima dopolnjenih 20 let pokojninske dobe, pridobi pravico do starostne pokojnine pri dopolnjeni starosti 61 let. Če pa ima zavarovanec dopolnjenih najmanj 15 let zavarovalne dobe, pridobi pravico do starostne pokojnine pri starosti 65 let, oziroma zavarovanka pri starosti 63 let. Osnovna pogoja za

priznanje pravice do starostne pokojnine sta torej dva, in sicer določena starost in dosežena pokojninska doba (Cvetko et al., 2009, str. 87 - 89).

Starostni pogoji za priznanje pravice do pokojnine se lahko znižajo v dveh primerih. Prva možnost je znižanje starostne meje zaradi skrbi in vzgoje za vsakega rojenega ali posvojenega otroka (ZPIZ-1, 37. člen). Druga, z zakonom določena možnost za znižanje starostne meje, pa je znižanje starosti za ženske zaradi zaposlitve oziroma obveznega zavarovanja pred 18. letom starosti (ZPIZ-1, 38. člen).

Višina pokojnine je odvisna od pokojninske osnove. Pokojninsko osnovo pa predstavlja mesečno povprečje plač, ki jih je zavarovanec prejel oziroma zavarovalnih osnov, od katerih so mu bili obračunani prispevki v katerihkoli zaporednih 18-ih letih zavarovanja, ki so za zavarovanca najugodnejša. Plače oziroma zavarovalne osnove je treba preračunati s posebnimi valorizacijskimi količniki² na raven povprečnih plač in pokojnin v koledarskem letu pred uveljavitvijo pravice do pokojnine.

Starostna pokojnina se odmeri glede na starost, pokojninsko oziroma zavarovalno dobo in glede na spol. Zakon omogoča tudi fleksibilno upokojevanje, kar pomeni, da je zavarovancu možno trajno priznati višjo ali nižjo pokojnino, kot bi jo imel z upoštevanjem polne starosti in 40 oziroma 38 let pokojninske dobe. Pogoj za pridobitev pravice do starostne pokojnine je prenehanje obveznega zavarovanja (Cvetko et al., 2009, str. 90, 94 - 96, 98).

Najnižja pokojninska osnova od 1. januarja 2010 znaša 544,61 evrov. Višina najnižje pokojninske osnove se spreminja ob vsakokratni uskladitvi pokojnin. Najvišja pokojninska osnova pa znaša 2.178,44 evrov in je odvisna od spremembe najnižje pokojninske osnove (ZPIZ, 2010č).

2.2.2 Invalidska pokojnina

Invalidska pokojnina je pokojninski prejemek, kateri pripada zavarovancu ob nastanku invalidnosti in izpolnjevanju pogojev v skladu z zakonom. Obstoje invalidnosti ugotavlja invalidska komisija Zavoda (ZPIZ, 2010d). Pravico do invalidske pokojnine pridobi zavarovanec, ki postane invalid I. kategorije, invalid II. kategorije ki ni zmožen za drugo ustrezno delo brez poklicne rehabilitacije³, ter zavarovanec II. in III. kategorije invalidnosti, ki mu zaradi starosti ni več zagotovljena ustrezna zaposlitev ali razporeditev. Pravico pridobi zavarovanec ne glede na pokojninsko dobo, če je ta posledica poškodbe pri delu ali poklicne bolezni, sicer pa le, če je ob nastanku invalidnosti dopolnil pokojninsko dobo, ki pokriva najmanj tretjino obdobja od dopolnjenega 20. leta starosti (Cvetko et al., 2009, str. 111). Višina invalidske pokojnine je odvisna od več elementov, in

² Valorizacijski količnik mora ustrezati gibanju povprečja plač, vsako leto se določi na novo. Je razmerje med najnižjo in najvišjo pokojninsko osnovo.

³ Poklicna rehabilitacija je celostni proces, v katerem se zavarovanca strokovno, fizično in psihosocialno usposobi za drug poklic, da se lahko vključi v normalno ali prirejeno delovno okolje.

sicer od višine pokojninske osnove, vzroka za nastanek invalidnosti, dopolnjene pokojninske dobe in tudi dopolnjene starosti zavarovanca na dan nastanka invalidnosti. V letu 2010 se odmeri v višini 79,5 % od pokojninske osnove, ne glede na dejansko dolžino dopolnjene pokojninske dobe (ZPIZ, 2010d).

2.2.3 Vdovska pokojnina

Vdovska pokojnina je pokojninski prejemek, ki pripada preživelemu zakonskemu partnerju. Ob izpolnjevanju pogojev, ki jih določa zakon pripada tudi zakoncu, čigar zakon je bil razvezan ali partnerju v izvenzakonski skupnosti umrlega zavarovanca ali uživalca pokojnine.

Prvi poseben pogoj za pridobitev vdovske pokojnine je starost 53 let, ki jo mora ob smrti zavarovanca dopolniti vdova ali vdovec. Pogoj starosti pa ni potreben, če je bila vdova ali vdovec do zavarovančeve smrti nezmožen za delo ali je to postal v enem letu zavarovančeve smrti. Pogoj starosti ni potreben tudi, če je po zavarovančevi smrti ostal otrok ali več otrok, ki imajo pravico do družinske pokojnine po umrlem zavarovancu, vdova oziroma vdovec pa imata do njih dolžnost preživljanja. Pravico do vdovske pokojnine pa ima tudi vdova, ki se ji je zavarovančev otrok rodil najkasneje 300 dni po smrti zavarovanca. V zakonu je predvidena tudi čakalna doba za vdovo oziroma vdovca, če do zavarovančeve smrti ni dopolnil oziroma ni dopolnila starosti 53 let, ampak 48 let. Bolj ugodni pogoji so določeni za vdovo oziroma vdovca, ki v času smrti zavarovanca nima lastnosti zavarovanca (Cvetko et al., 2009, str. 144 - 146). Osnova za odmero te pokojnine je načeloma znesek starostne ali invalidske pokojnine, odvisno od tega, kateri znesek je za upravičenca ugodnejši. Višina pokojnine znaša 70 % osnove za njeno odmero (ZPIZ, 2010e).

2.2.4 Družinska pokojnina

Družinska pokojnina se prizna zakonskim in nezakonskim otrokom in posvojencem, pastorkom, vnukom in drugim otrokom brez staršev po smrti zavarovanca. Prizna se tudi staršem in posvojiteljem ter bratom in sestram, ki jih je zavarovanec preživljal (Cvetko et al., 2009, str. 150). Osnova za odmero družinske pokojnine je znesek starostne ali invalidske pokojnine, odvisno je od tega, kateri znesek je za upravičence ugodnejši. Višina pokojnine pa je praviloma odvisna od števila in vrste družinskih članov, ki so upravičeni do te pokojnine (ZPIZ, 2010f).

2.2.5 Delna pokojnina

Delna pokojnina je posebna vrsta starostne pokojnine, ker za zavarovanca predstavlja krajši ali daljši čas prilagajanja v načinu življenja, ko prehaja iz aktivnega življenja v status uživalca pokojnine. Do te pokojnine so upravičeni zavarovanci iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja in delavci iz delovnega razmerja. Delna pokojnina delavcu omogoča, da ostane največ s polovico polnega delovnega časa v delovnem razmerju in za

ta čas prejema ustrezno plačo, razliko pa mu pokrije zavod v obliki delne pokojnine. Ta pokojnina znaša polovico starostne pokojnine, glede na zavarovančevo dopolnjeno pokojninsko dobo, pokojninsko osnovo in starost (Cvetko et al., 2009, str. 98, 99).

2.2.6 Državna pokojnina

Pravico do državne pokojnine lahko pridobi prebivalec Republike Slovenije, ki ni dopolnil minimalne zavarovalne dobe za priznanje pravice do pokojnine in izpolnjuje pogoje v skladu z zakonom. Pravico imajo osebe pri starosti preko 65 let in pod pogojem, da so med 15. in 60. letom starosti najmanj 30 let prebivali v Republiki Sloveniji, in nimajo zagotovljenih najmanj toliko sredstev za preživljanje, da bi jim bila v primeru priznanja kakšne pravice iz obveznega zavarovanja priznana pravica do varstvenega dodatka. Ta pokojnina ni pravica iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ki bi temeljila na delu oziroma plačilu prispevkov, ampak je pravica do socialne varnosti (Cvetko et al., 2009, str. 99, 100). Državna pokojnina znaša 33,3 % najnižje pokojninske osnove. Od 1. januarja 2010 znaša 181,36 evrov. Višina te pokojnine pa se spreminja ob vsakokratni spremembi drugih pokojnin (ZPIZ, 2010g).

2.3 SISTEMI SOCIALNE VARNOSTI

V Evropi ločimo tri tipe držav blaginje, in sicer Bismarckov model, skandinavski model in Beveridgeov model. Ključna razlika je v načinu financiranja in pogojih za pridobitev pokojnine. Pri Bismarckovem modelu je najpomembnejše načelo recipročnosti⁴ oziroma ekvivalence, v skandinavskem modelu je to načelo enakosti⁵ oziroma univerzalnosti, v Beveridgeovem modelu pa je to načelo potreb⁶. V vsakem od teh treh modelov oziroma tipov držav blaginje pa zaznavamo delovanje vseh teh načel.

Pomembni so rezultati delovanja teh sistemov. Temeljno vprašanje je, v kolikšni meri posamezni sistemi zagotavljajo primeren dohodek in oskrbo ciljnim skupinam socialne varnosti (starostnim upokojencem, invalidom ...). Da sistem socialne varnosti ni uspešen, se kaže v visokem deležu revnih ostarelih, revnih otrok ter slabšanju zdravstvenega stanja prebivalstva.

Zaradi vedno večje finančne krize postaja socialna varnost pri nas, kot tudi v večini drugih držav, problem. V današnjem času je sistem socialnega zavarovanja težko izboljšati samo s povečanjem davkov in prispevkov ter prihodkov z večanjem subvencij predvsem zaradi

⁴ Namenjeno je ohranitvi življenjskega standarda. Je obseg pravic, ki je praviloma sorazmeren z vplačanimi prispevki.

⁵ Gre za načelo, po katerem imajo vsi državljani dostop do določenih sredstev, dobrin in storitev pod enakimi pogoji. Upravičenost do določenih pravic iz sistema ni pogojena s plačanimi prispevki ali pa s potrebami, temveč zgolj s pripadnostjo neki skupini (ostareli, brezposelni ...).

⁶ Pravice iz sistema so močno odvisne od dohodkovnega in premoženjskega stanja posameznika; več pravic imajo tisti, ki imajo skromne dohodke.

finančnega stanja v državi. Sistem dobro deluje pri zavarovancih, ki imajo stalno in dobro zaposlitev. Takšen trg pa je danes preteklost, saj ima vedno več zavarovancev probleme z zaposlitvijo, in tako ni trdne vezi med sistemom in trgom dela. Posledica tega se vse bolj kaže v tem, da imajo ljudje brez stalne zaposlitve vse bolj omejene pravice socialnega zavarovanja (Stanovnik, 2008, str. 196 - 198).

2.3.1 Bismarckov sistem

Leta 1889 ga je ustanovil nemški kancler Otto von Bismarck. Je model zdravstvenega varstva, ki temelji na zaposlitvi in prispevkih, ki jih plačujejo tako delodajalci kot tudi delojemalci. Ti prispevki se stekajo v sklad, iz katerega se financirajo pravice zavarovanca. Obseg pravic, ki se zagotavlja z dohodkovnim in premoženjskim preizkusom, pa je zelo skromen. Višina pokojnine je odvisna predvsem od zaslužka v določenem obdobju (Verbič, 2007, str. 91). Za države tega tipa je značilen sorazmerno skromen obseg državnega intervencionizma⁷ in visok obseg pravic iz sistema socialne varnosti. Značilen je za Evropo in ZDA. Po tem sistemu pa je urejeno zdravstveno varstvo tudi v Sloveniji, ker so prispevki delodajalcev in delojemalcev še vedno prevladujoč finančni vir socialnega zavarovanja.

2.3.2 Skandinavski sistem

Imenujemo ga tudi socialdemokratski model, za katerega je značilen visok obseg državnega intervencionizma, obseg pravic pa je sorazmerno visok. Sistem socialne varnosti se financira z davki, prispevki pa tvorijo le manjši del prihodkov. Večina pravic iz sistema socialne varnosti je univerzalnih, kar pomeni, da pravice izvirajo že iz samega naslova državljanstva. Ti sistemi vključujejo tudi sistem socialnega zavarovanja, ki zaposlenim zagotavlja še dodaten obseg pravic (Stanovnik, 2008, str. 196).

2.3.3 Beveridgeov sistem

Imenujemo ga tudi liberalni model, ki prevladuje v Veliki Britaniji. Vsem državljanom, ki so dopolnili določeno starost omogoča enotno minimalno državno pokojnino, ki ni vezana na zaposlitev, zato ji pogosto pravimo tudi državna pokojnina. Tudi v tem sistemu predstavljajo davki relativno pomemben vir, vendar je celotni sistem skromno zasnovan, s skromnim obsegom prispevkov in zelo skromnim obsegom pravic. Višji standard za starost si posamezniki lahko zagotovijo le z dodatnim državnim ali privatnim pokojninskim načrtom, ki so obvezno dopolnilo tega sistema. Ta sistem je značilen tudi za skandinavske dežele, tako je npr. javno pokojninsko zavarovanje na Švedskem financirano po principu sprotnega prispevnega kritja, ki zagotavlja enotno minimalno ali osnovno pokojnino (Verbič, 2007, str. 92). Prispevki za pokojninsko zavarovanje so v fiksnem znesku in ne kot odstotek od plače. Zdravstvena oskrba pa je univerzalna in v celoti financirana z davki (Stanovnik, 2008, str. 196).

⁷ Poseganje državne uprave v gospodarstvo.

2.4 FINANCIRANJE POKOJNINSKEGA SISTEMA

Glavni vir sredstev za kritje dajatev pokojninskega in invalidskega zavarovanja zagotavljajo prispevki, ki jih plačujejo zavarovanci in delodajalci. Pomembni so tudi drugi prihodki, med katerimi so najbolj pomembni transferji iz državnega proračuna. Kljub povečanju drugih oblik zavarovanja se še vedno zagotavlja večji del sredstev po sistemu medgeneracijske solidarnosti (Cvetko, 2009, str. 208). Obvezno pokojninsko zavarovanje temelji na dokladnem sistemu financiranja, dodatno pokojninsko zavarovanje pa temelji na naložbenem sistemu financiranja (Žnidaršič Kranjc, 2000, str. 27).

2.4.1 Prispevki

Prispevki so zneski, katere zavarovanec oziroma delodajalec vplača v korist zavarovanca. Upoštevajo se pri določanju pravic iz obveznega, obveznega dodatnega ali prostovoljnega dodatnega zavarovanja. Osnova za izračun obračunavanja prispevkov je bruto plača oziroma bruto zavarovalna osnova. Najnižja osnova za plačilo prispevkov iz delovnega razmerja je znesek minimalne plače. Za samozaposlene in kmete pa se osnova določi glede na dosežen dobiček. Prav tako imajo določeno najnižjo osnovo za plačilo prispevkov v višini minimalne plače, ki se glede na dosežen dobiček povečuje. Določeno imajo tudi najvišjo osnovo, ki je določena v višini najvišje pokojninske osnove. Vrhunski športniki in šahisti ter osebe, prostovoljno vključene v zavarovanje si lahko same izbirajo osnovo za plačilo prispevkov, vendar ta ne sme biti manjša od zneska najnižje pokojninske osnove (Cvetko, 2009, str. 209, 210).

Plačevanje prispevkov urejata Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju in Zakon o prispevkih za socialno varnost. Prispevki za obvezno zavarovanje se plačujejo zavodu, nadzor nad obračunavanjem in plačevanjem prispevkov pa opravlja davčna uprava. Za pokojninsko in invalidsko zavarovanje se plačujejo naslednji prispevki (ZPIZ, 2010h):

- prispevki zavarovancev (15,50 %),
- prispevki delodajalcev (8,85 %),
- prispevki delodajalcev za zavarovalno dobo s povečanjem (od 4,20 % do 12,60 %),
- prispevki za posebne primere zavarovanj.

2.4.2 Prihodki iz državnega proračuna

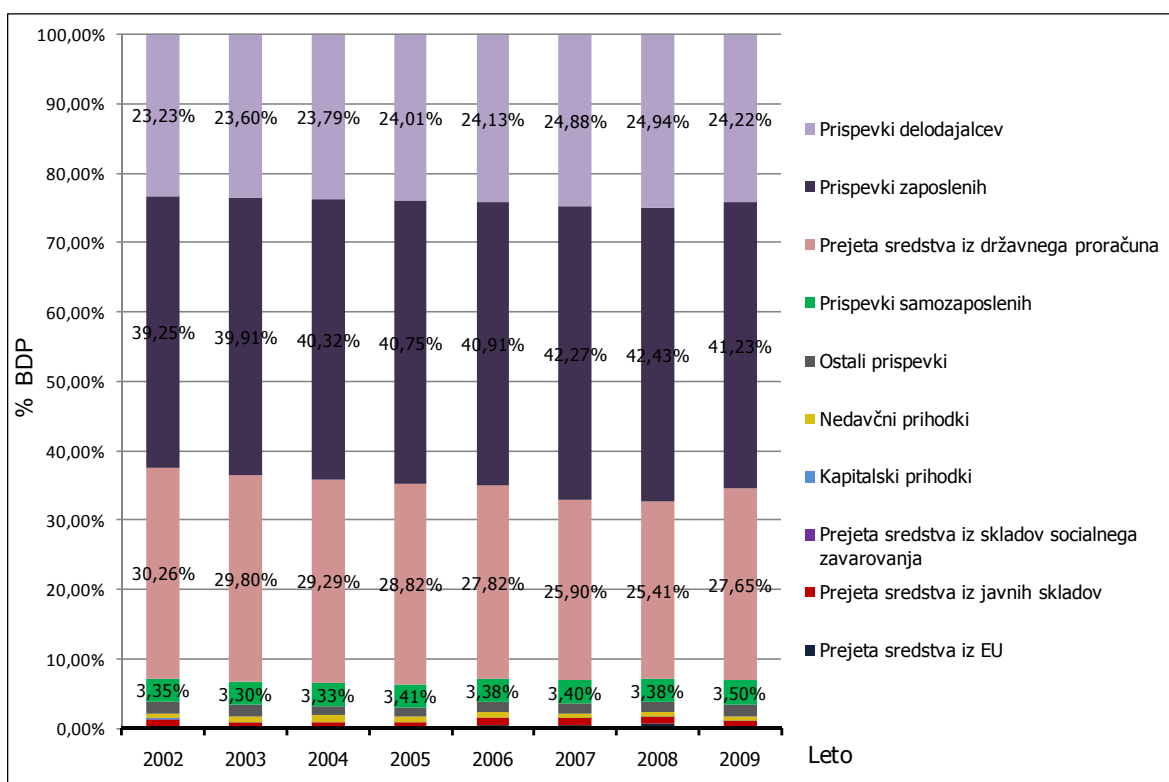
Z zakonom je določeno da mora Republika Slovenija iz državnega proračuna ali drugih virov zagotavljati sredstva za pokrivanje razlike med prihodki ter odhodki zavoda, kar pa lahko doseže samo s povečanjem davkov. Iz državnega proračuna se zagotovijo sredstva tudi, če zavodu primanjkuje likvidnih sredstev za izpolnitev obveznosti, za izplačilo pokojnin in drugih obveznosti. Za to ne more priti do tega, da se prejemki iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja ne bi mogli izplačevati (Cvetko, 2009, str. 211).

2.4.3 Finančni načrt zavoda

Zavod svojo finančno poslovanje opredeljuje s finančnim načrtom, ki se sestavlja in sprejema za vsako koledarsko leto oziroma časovno obdobje, za katero se sprejema državni proračun. Sprejema ga svet zavoda, Vlada RS pa da nanj soglasje. Opredeljena so vsa sredstva, ki so potrebna za pokrivanje pravic in izvajanje zavarovanja ter drugih obveznosti (ZPIZ-1, 236. člen).

- Davčni prihodki (prispevki samozaposlenih, prispevki delodajalcev, prispevki zaposlenih ter ostali prispevki)
- Nedavčni prihodki (udeležba na dobičku in dohodki od premoženja, drugi nedavčni prihodki)
- Transferni prihodki (prejeta sredstva iz državnega proračuna, prejeta sredstva iz skladov socialnega zavarovanja, prejeta sredstva iz javnih skladov)
- Kapitalski prihodki (prihodki od prodaje osnovnih sredstev, prodaje zalog, prodaje zemljišč)
- Prejeta sredstva iz Evropske unije

Slika 3: Prihodki Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje od leta 2002 - 2009

Vir: Ministrstvo za finance (2010)

Na sliki 3 je prikazano, koliko posameznih prispevkov sestavljajo prihodki zavoda. Zavod je v letu 2009 izkazal 4.653.555.802 evrov skupnih prihodkov. Od tega je največ prispevkov zaposlenih, in sicer 41,23%, prispevkov delodajalcev je bilo 24,22%, prejetih

sredstev iz državnega proračuna je bilo 27,65%, najmanj je bilo kapitalskih prihodkov, in sicer 0,01%. Prejetih sredstev iz EU je bilo 0,02%. V primerjavi s prejšnjimi leti so odstotki ostali sorazmerno enaki, le v letih 2007 in 2008 je bilo malenkost več prispevkov zaposlenih in delodajalcev, in s tem malo manj prispevkov iz državnega proračuna, v vseh letih pa je bilo najmanj kapitalskih prihodkov (Ministrstvo za Finance, 2010).

2.4.4 Dokladni sistem financiranja

Z zakonom je za financiranje pokojninskega in invalidskega zavarovanja predviden dokladni sistem financiranja, po katerem se sredstva za izplačevanje pokojnin sproti zbirajo iz prispevkov aktivnih zavarovancev oziroma njihovih delodajalcev. Pokojninska blagajna deluje po principu pretočnosti, kar pomeni, da trenutno aktivno zaposleni plačujejo prispevke v zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, iz katerega se izplačuje pokojnina neaktivni populaciji, ki so s preteklim delom postali upravičenci do pokojninskih pravic. Prispevke, ki jih sedanja generacija zavarovancev plačuje, naj bi jim potem, ko bodo šli v pokoj, vrnilo takratni zavarovanci. Takšna ureditev deluje brez težav, dokler je razmerje med številom vseh zavarovancev in vseh upokojujencev vsaj takšno kot razmerje med časom, ko posameznik plačuje prispevke, in časom, ko prejema pokojnino.

Podatki kažejo, da zavarovanec iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja v povprečju prejme pokojnine in druge pravice v skupnem znesku 138 povprečnih neto plač, glede na povprečno zavarovalno dobo 362 mesecev, kar pomeni da zavarovanec plačuje prispevke skoraj trikrat toliko časa kot uživa pokojnino (Žnidaršič Kranjc, 2000, str. 27, 28).

2.4.5 Naložbeni sistem financiranja

V zakonu je določen tudi naložbeni sistem financiranja predvsem zato, ker ni pričakovati izboljšanja razmerja med številom zavarovancev in upokojujencev. V tem sistemu se prispevki posameznega zavarovanca nalagajo na njegov osebni pokojninski račun, kjer se obrestujejo oziroma povečujejo z dobički iz naložb. Namen vključitve v to obliko zavarovanja je, da si zagotovimo dodatno pokojnino ali druge pravice.

V tem sistemu poznamo dve obliki določanja pokojnin, in sicer sistem, kjer naložbeno tveganje prevzame nosilec zavarovanja, to je sistem vnaprej določenih pravic. V takem sistemu se že ob vstopu v zavarovanje ugotovi, kolikšne prispevke bo moral zavarovanec vplačati skozi svojo aktivno dobo zavarovanja, da bo pri določeni starosti pridobil pravico do mesečne pokojnine v želenem znesku. Zavarovalnica mora zato imeti visoke denarne rezerve, s katerimi jamči za obljubljenе rente (Štrovs, 2000, str. 26). Pokojnina posameznika se v tem sistemu zagotavlja s prispevki delodajalca ter uspešnostjo upravljanja s sredstvi. Ker se delodajalec v sistemu z vnaprej določenimi pravicami zaveže, da bo zaposlenemu ob upokojitvi izplačal pokojnino v določeni višini, mu mora v primeru manjkajočih sredstev le-te tudi zagotoviti. Se pravi da delodajalec v celoti prevzame tveganje neustreznega upravljanja s sredstvi in nezadostnih vplačanih prispevkov. Delodajalci imajo zaradi tega velik primanjkljaj, zato za nove zavarovance te

načrte ukinjajo, ter jih spodbujajo, da se vključijo v načrte z vnaprej določenimi prispevki (Cvetko et al., 2009, str. 301, 302).

V drugem sistemu – sistem vnaprej določenih prispevkov, kjer naložbeno tveganje prevzame zavarovanec sam, se mesečna renta izračuna na koncu zavarovalnega obdobja, ko zavarovanec s privarčevanimi zneskom kupi mesečno rento. V času aktivnega zavarovanja plačuje mesečne premije, ne da bi vnaprej vedel točen znesek svoje pričakovane mesečne rente. Višina rente se izračuna glede na znesek vplačanih premij skupaj z donosi iz naložb in pričakovano število obrokov pokojnine, ki se določijo glede na statistična predvidevanja o njegovi pričakovani življenjski dobi (Štrovs, 2000, str. 27). Torej v tem sistemu gre za izplačilo v enkratnem znesku – nakup rente, ali pa za izplačilo anuitete v obliki dodatne starostne pokojnine. Lahko se zgodi, da višina vplačil ter donosnost upravljanja s sredstvi ne bosta izpolnila pričakovanja zavarovanca, kajti zavarovanec v času vplačevanja v pokojninski načrt ne more vedeti, kakšna so sploh lahko njegova pričakovanja, ker mu upravljavec sklada lahko ponudi zgolj informativne izračune, za katere pa ne prevzema nobene odgovornosti. Manjšo tveganje ima tudi delodajalec, kateremu se odgovornost konča s tem, ko oblikuje pokojninski načrt za zaposlene ter financira vnaprej določene prispevke. Ker ima zavarovanec tveganje za zadostno zbrana sredstva, bi mu morala biti dana možnost izbire glede višine vplačil, varčevanja ter izbire naložbene politike⁸ (Cvetko et al., 2009, str. 303, 304).

Pokojninski načrt prostovoljnega dodatnega pokojninskega zavarovanja izvajajo pokojninski skladi, ki se lahko oblikujejo kot vzajemni pokojninski skladi ali pa se ustanovijo kot pokojninska družba. Izvajajo ga lahko tudi zavarovalnice, ki imajo dovoljenje za opravljanje poslov življenjskega zavarovanja po zakonu, ki ureja zavarovalništvo (Žnidaršič Kranjc, 2000, str. 29).

Naložbeni sistem financiranja ne more nadomestiti dokladnega sistema. Zavod mora namreč vsak mesec zbrati zadostna sredstva za izplačilo pokojnin in drugih denarnih dajatev. Ta denar nabere iz prispevkov aktivnih zavarovancev in davkov, ki se tekoče zbirajo v državnem proračunu. Če bi zavarovancem pustili njihove prispevke na osebnih računih, kjer bi jih varčevali za svoje pokojnine, bi zavod ostal brez zadostnih sredstev (Štrovs, 2000, str. 28).

⁸ Upoštevajo se cilji, ki jih želi doseči zavarovanec ter stopnje tveganja, ki jo je pripravljen sprejeti. Vendar pa po našem zakonu zavarovanec nima izbire naložbene politike.

3 REFORMA POKOJNINSKEGA SISTEMA V SLOVENIJI

Pokojninska reforma, ki se je začela že s spremembo tedaj sprejetega zakona ZPIZ-1 leta 2000 je dolgoročno nevzdržna, zato se od septembra 2009 pripravlja nova modernizacija pokojninskega sistema in s tem novega zakona ZPIZ-2, ki bo predvidoma v veljavo stopil 1. januarja 2011 (MDDSZ, 2010a).

Nov Zakon se najprej da v javno razpravo, potem sledi uskladitev gradiva z ministrstvi in vladnimi službami, nato obravnava na seji pristojnega odbora Vlade RS, kjer odbor sprejme stališče do obravnavanega predloga zakona. Nato sledi obravnava na seji Vlade RS, kjer vlada potrdi predlog zakona in ga pošlje v obravnavo državnemu zboru. Državni zbor sprejme morebitne amandmaje⁹ in glasuje o sprejetju zakona. In še zadnja faza, to je uveljavitev sprejetega zakona, ki začne veljati petnajst dni po objavi v Uradnem listu, če v zakonu ni določeno drugače (VRS, 2010).

Večina evropskih držav je v preteklosti razvila zelo velikodušne javne sisteme, ki ne vzdržijo pritiskov družbe, ki je vedno bolj starajoča. Tako se je proces reformiranja javnih pokojninskih sistemov v teh državah pričel sredi 90-ih let prejšnjega stoletja in postal stalnica, saj se dogaja vsakih nekaj let. Ljudje smo pripravljeni sprejeti spremembe v javnem pokojninskem sistemu le, če tega ne občutimo in so te spremembe čim manj opazne, zato se zaostrovanje upokojitvenih pogojev in zniževanje pokojnin raztegne na čim daljše obdobje. Kajti bolj kot je neprijetna resnica pomaknjena v prihodnost, manj vpliva na slabo razpoloženje državljanov.

Za učinkovito izvedbo reforme pokojninskega sistema je nujno partnerstvo vseh vpletenih: vlade, zaposlenih in delodajalcev. Seveda pa ni dovolj le zaostrovati pokojninske pogoje, ampak je nujno korenito prilagoditi možnosti zaposlovanja za starejše in oblikovati take pogoje za delo, da bodo tudi starejši po 55. letu z veseljem hodili v službo.

»Ne glede na to, kakšno metodologijo izberejo države pri odločitvi za reformo javnega pokojninskega sistema, je posledica vedno zniževanje pokojnin v razmerju do plač in zviševanje starostne meje za upokojence« (Bešter, 2008, str. 9).

Nespremenjen pokojninski sistem ne bo zmogel bremen pospešenega staranja slovenske družbe, zato je potrebno marsikaj spremeniti, ne le v javnem pokojninskem sistemu, pač pa tudi na področju dodatnih pokojninskih zavarovanj. Kar se je začelo leta 2000, se mora razvijati naprej, saj bo dodatno pokojninsko zavarovanje le tako lahko v večji meri prevzelo vlogo pomembnega dopolnilnega vira pokojninskih dohodkov. V javnem pokojninskem sistemu bo treba dopolniti ponudbo novih možnosti zaposlitve za starejše in oblikovati proces postopnega upokojevanja (Bešter, 2008, str. 8, 9, 12, 14).

⁹ Amandma: dodatni, dopolnilni ali spreminjevalni predlog k zakonu.

Ker pokojninski sistem temelji na medgeneracijski solidarnosti, mora država zaradi ohranjanja tega načela zagotavljati dostojne in primerne pokojnine vsem generacijam, tudi tistim, ki se bodo upokojile šele v naslednjih desetletjih.

Modernizacija pokojninskega sistema je priložnost za vrnitev pokojninskega sistema k njegovim koreninam, k namenu, zaradi katerega je bilo to zavarovanje sploh ustanovljeno. Zavarovanje za starost, invalidnost in smrt oziroma preprečevanju tveganja revščine v starosti. V Sloveniji kot tudi v mnogih drugih državah so se znotraj pokojninskega sistema urejale pravice, ki po svoji naravi niso povezane z njegovim osnovnim namenom, zato je posledica tega zapletenost sistema, ki je težko razumljiv za strokovnjake, kaj šele za nas posameznike. Brez ukrepov na trgu delovne sile in v delovnem okolju samem bodo ukrepi za sanacijo pokojninskega sistema ostali neprestana grožnja (MDDSZ, 2009).

Cilji reforme so torej:

- povečati delež aktivnih zavarovancev preko podaljševanja delovne aktivnosti,
- vzpostaviti načelo odvisnosti med vplačili in izplačili v sistemu pokojninskega zavarovanja,
- ohraniti solidarnost v sistemu pokojninskega zavarovanja,
- preglednost sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja,
- primernost pokojnin in
- finančna vzdržnost pokojninskega sistema.

V tabeli 2 so prikazane osnovne značilnosti pokojninskega sistema iz leta 1983, 1992, 1999 in pričakovane spremembe zakona, ki naj bi se začele uveljavljati leta 2011.

Tabela 2: Osnovne značilnosti zakonov pokojninskega in invalidskega zavarovanja

1983	1992	1999	Načrtovane spremembe
Vstopni pogoji			
Moški: p.d. = 40	Moški: starost = 58, p.d.= 40	Moški: starost = 58, p.d. = 40	Moški: starost = 60, p.d. = 40
Ženske: p.d. = 35	Ženske: starost = 53, p.d. = 35	Ženske: starost = 58, p.d. = 38	Ženske: starost = 60, p.d. = 38
Moški: starost = 60, p.d. = 20	Moški: starost = 63, p.d. = 20	Moški: starost = 63, p.d. = 20	Moški: starost = 60, p.d.= 43
Ženske: starost = 55, p.d. = 20	Ženske: starost = 58, p.d. = 20	Ženske: starost = 61, p.d. = 20	Ženske:starost = 58, p.d.= 41
Moški: starost = 65, zav.d. = 15	Moški: starost = 65, zav.d. = 15	Moški: starost = 65, zav. d. = 15	Moški: starost = 65, p.d.= 15
Ženske: starost = 55, zav.d. = 15	Ženske: starost = 55, zav.d. = 15	Ženske: starost = 63, zav.d. = 15	Ženske: starost = 65, p.d.= 15
Minimalni pogoj			
15 let	15 let	15 let	15 let
Pokojninska osnova			
Najboljše 10-letno pov. neto plač	Najboljše 10-letno pov. neto plač	Najboljše 18-letno pov. neto plač	Najboljše 34-letno pov. neto plač
Odstotki za odmero starostne pokojnine			
Moški: 35% p.o. za prvih 15 let, nato 2% za vsako nadaljnje leto, do 40 let p.d. Ženske: 40% p.o. za prvih 15 let, nato 3% za vsako leto do 20 let, nato 2% za vsako nadaljnje leto do 35 let p.d.	Moški: 35% p.o. za prvih 15 let, nato 2% za vsako nadaljnje leto, do 40 let p.d. Ženske: 40% p.o. za prvih 15 let, nato 3% za vsako leto do 20 let, nato 2% za vsako nadaljnje leto do 35 let p.d.	Moški: 35% p.o. za prvih 15 let, nato 1,5% za vsako nadaljnje leto p.d. Ženske: 38% p.o. za prvih 15 let, nato 1,5% za vsako nadaljnje leto p.d. (72,5% za 38/40 let p.d.)	Moški: 35% p.o. za prvih 15 let Ženske: 39% p.o. za prvih 15 let, nato 1,5% za vsako nadaljnje leto p.d. do 25 let in 2% p.d. do 38 oziroma 40 let (80% za 38/40 let p.d.)
Valorizacija pokojnin			
90% rasti neto plač	Rast neto plač	Rast neto plač	Rast plač (50%) sprememba cen življenjskih potrebščin (50%)
Maksimalna pokojninska osnova			
350% povprečno neto plače	310% povprečne neto plače	4-krat minimalna p. o.	4-krat minimalna p.o.
Minimalna pokojninska osnova			
65% povprečne neto plače	64% povprečne neto plače	64% povprečne neto plače	61,3% povprečne neto plače
Dokup zavarovalne dobe			
Ugodni pogoji za kmete in samozaposlene. Avgusta 1990 možnost dokupa omogočena tudi delavcem (v primeru stečaja, tehnoloških presežkov,...)	Delodajalec lahko dokupi za delavca do 5 let zavarovalne dobe (pod določenimi pogoji). Delavec lahko dokupi leta študija in leta služenja vojaškega roka.	Delodajalec lahko dokupi za delavca do 5 let zavarovalne dobe (pod določenimi pogoji). Delavec lahko dokupi leta študija in leta služenja vojaškega roka.	Delodajalec lahko dokupi za delavca do 5 let zavarovalne dobe (pod določenimi pogoji). Delavec lahko dokupi leta študija in leta služenja vojaškega roka.

Vir: Verbič (2008, str. 105), MDDSZ (2010a)

Vstopni pogoji za pokojnino so se postopno zviševali. Leta 1983 je bila polna pokojninska doba za ženske 35 let, ter za moške 40 let, z leti se tudi ni dosti spremenila, le za ženske se je povečala v letu 1999 na 38 let. Pokojninska doba za polno pokojnino je enaka še danes, so pa velike spremembe v starosti za določeno pokojninsko dobo. Tako je recimo za pokojnino leta 1983 zadoščala le polna pokojninska doba. Leta 1992 pa je za polno pokojninsko dobo bila potrebna tudi določena starost, za ženske 53 let, za moške 58 let. Starost se je z leti postopoma dvigovala, po načrtovanih spremembah bo vstopni pogoj 60 let za ženske in moške. Minimalni pogoji so v vseh letih ostali nespremenjeni, in sicer 15 let pokojninske dobe. Pokojninska osnova pa se je iz najboljšega desetletnega povprečja neto plač v letu 1983 dvignila na 18 let v letu 1999, po načrtovanih spremembah pa bodo v prihodnje za izračun pokojninske osnove upoštevali katerihkoli 34 let zavarovanja. Spreminja pa se tudi dosednji način usklajevanja pokojnin. Pokojnine naj bi se po novem usklajevale enkrat letno, a le za polovično rast plač in polovično rast cen življenjskih potrebščin, v preteklih letih se je upoštevala le rast neto plač. Minimalna pokojninska osnova se določi v višini najnižje pokojninske osnove, veljavne za pretekli mesec pred uveljavitvijo pravic do pokojnine. Trenutno znaša minimalna pokojninska osnova 61,3 % povprečne neto plače. Najvišja pokojninska osnova za odmero pravic se določi v višini štirikratnika najnižje pokojninske osnove. Manjkajoča leta za starostni pogoj in pogoj delovne dobe lahko zavarovanec dokupi pod določenimi pogoji, in sicer do največ pet let zavarovalne dobe.

3.1 VELJAVNI SISTEM POKOJNINSKEGA IN INVALIDSKEGA ZAVAROVANJA

V skoraj vseh kontinentalnih evropskih državah so javni pokojninski sistemi načrtani po načelu PAYG (pay-as-you-go), kar pomeni sistem sprotnega financiranja, ki temelji na sistemu medgeneracijske solidarnosti. Mladi vplačujejo prispevke, ki se namenijo za plačilo starejših oziroma upokojencev z namenom, da bodo v njihovi starosti oziroma upokojitvi breme pokojnin plačevali tedanji delovni aktivni (Stanovnik, 2008, str. 203).

Tak sistem je deloval tekoče, dokler je bilo število delovno aktivnih nekajkrat večje od števila upokojencev. Vse kaže na to, da se bo v Sloveniji kot tudi v marsikateri drugi državi z upokojitvijo baby-boom generacije¹⁰ tak sistem porušil¹¹. Posledice so tudi zaradi tega, ker so v času gospodarskega razcveta po drugi svetovni vojni v Sloveniji kot tudi v večini evropskih držav dodajali nove pravice, kot da bo obdobje velike blaginje trajalo večno. Zaradi tega so stroški javnih pokojninskih sistemov v mnogih državah bistveno višji. Dejstvo je, da je bil sistem pokojninskega zavarovanja, ki deluje na sprotnem

¹⁰ Baby-boom generacija: rojeni v letih 1946 do 1964; najbolj številčna generacija po 2. svetovni vojni.

¹¹ Američani so napovedali, da bo zaradi upokojitve baby-boom generacije njihov sistem socialnega zavarovanja leta 2041 bankrotiral (Associated Press, 2007 v: Bešter, 2008).

financiranju, zasnovan v razmerah, ki so bile bistveno drugačne od današnjih (Bešter, 2008, str. 6).

Pri sistemu PAYG se obremenitev sedanje aktivne generacije močno poveča, če se povečuje razmerje med upokojenci in aktivnimi zavarovanci, zato se iščejo druge oblike financiranja javnega pokojninskega sistema, ki bi bile lahko za zavarovanca ugodnejše. Primer je sistem, osnovan na kapitalskem kritju, ki pa za zavarovanca ni ugoden.

Prehod iz sistema PAYG v sistem kapitalskih skladov bi bil povezan z velikimi stroški in ne bi bil učinkovit. Sedanja aktivna generacija bi bila na slabšem, ker bi morala s sprotnim prispevnim kritjem financirati pokojnine sedanji upokojeni generaciji in obenem nalagati v naložbeni sklad, iz katerega bo lahko kasneje črpala svojo pokojnino. Eden temeljnih razlogov za večjo naslonitev na kapitalske naložbene sklade naj bi bilo dejstvo, da takšna oblika zagotavljanja dohodka za starost obenem zvišuje agregatno varčevanje in s tem omogoča tudi višjo gospodarsko rast, kar pomeni da bi imeli višjo skupno rast dohodkov od dela in dohodkov od kapitala.

Spremembe v javnem sistemu naj bi preprečile slabšanje razmerja med aktivnimi zavarovanci in upokojenci, predvsem z zviševanjem starostne meje za upokojitev in izenačitev pogojev za starostno upokojevanje moških in žensk. Namen reform je, da se pravice iz javnega sistema zmanjšajo in čim bolj »vežejo« na dejansko vplačane prispevke zavarovanca, s tem se javni sistem individualizira¹², zmanjšuje pa se tudi prerazdeljevanje dohodka znotraj pokojninskega sistema.

V okviru javnega pokojninskega sistema so nekatere države uvedle tako imenovan notional defined contribution system (NDC), kjer gre za sistem PAYG, ki ima določene značilnosti financiranja na osnovi kapitalskega kritja. Na osnovi tega sistema ima zavarovanec svoj evidenčni pokojninski račun, v katerega vplačuje prispevke, kateri se kapitalizirajo po sicer nizki, toda fiksni obrestni meri. V takšnem sistemu ni možnosti za prerazdeljevanje, posameznikov kapital pa je v vsakem trenutku povsem znan (Stanovnik, 2008, str. 207, 208, 218).

Sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja v RS je sistem treh stebrov in obsega:

- obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje na podlagi medgeneracijske solidarnosti,
- obvezna in prostovoljna dodatna pokojninska in invalidska zavarovanja in
- pokojninsko in invalidsko zavarovanje na podlagi osebnih pokojninskih varčevalnih računov.

¹² Individualizirati: družbeno, kolektivno, proizvodjalno sredstvo spremeniti v privatno; individualizirati gospodarstvo.

ZPIZ-1 ureja prva dva stebra zagotavljanja materialne in socialne varnosti za starost, smrt in invalidnost, tretji steber pa je stvar zavarovalniškega sistema, bančnega sistema in drugih oblik varčevanja ter investiranja prihrankov v vrednostne papirje in nepremičnine (Cvetko et al., 2009, str. 307).

Slika 4: Shema sistema pokojninskega zavarovanja v RS

Vir: Kapitalska družba (2010)

3.1.1 Prvi steber

Prvi steber je javni sistem in osrednji steber zagotavljanja materialne varnosti za starost aktivnega prebivalstva in upokoјencev. Financira se skoraj izključno na osnovi sprotnega prispevnega kritja, kar pomeni, da se iz tekočih prihodkov, to so prispevki in davki, financirajo tekoči odhodki oziroma pokojnine. V Sloveniji imamo enotno zaposlitveno shemo, čeprav bi lahko trdili, da imamo posebne sheme za zaposlene, samozaposlene in kmete, glede na to, da se plačevanje prispevkov med temi skupinami zavarovancev nekoliko razlikuje. Je obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje, ki ga izvaja ZPIZ, zavarovancu pa omogoča minimalno socialno varnost (Stanovnik, 2008, str. 203).

Prispevki v tem stebru se plačujejo v zakonsko določeni vrednosti in so odvisni od plače zavarovanca. Ta vrednost skupaj predstavlja 24,35 % bruto plače, od tega jih 15,50 % plača delavec od svoje bruto plače, dodatnih 8,85 % pa delodajalec na bruto plačo delavca. Vendar pri izplačilih nad določenim zneskom vplačani prispevek ne pomeni več sorazmernega dela vplačane pokojnine, saj so vsa vplačila nad tem zneskom z vidika zavarovanca brezpredmetna. Za delodajalca pomenita obe vplačili v celoti priznan strošek, ki je tudi davčni odhodek, za delavca pa odbitno postavko pri izračunu osnove za plačilo dohodnine.

Prednost prvega stebra je v širokem spletu zavarovanj, ki jih pokriva in ki dajejo posamezniku občutek finančne varnosti ob nastopu kateregakoli zavarovalnega primera, kot je starost, smrt, invalidnost in podobno. Njegova pomanjkljivost pa je v tem, da je v primeru nastanka posameznega zavarovalnega primera, znesek nadomestila, ki ga zavarovanec prejema, v primerjavi z njegovim osebnim dohodkom nizek in mu ne zagotavlja standarda, ki ga je bil navajen v aktivni dobi (Žnidaršič Krajnc, 2000, str. 43, 49, 53).

3.1.2 Drugi steber

Drugi steber sestavlja obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje, ki je nadomestilo za beneficirano delovno dobo¹³, ter prostovoljna kolektivna in individualna dodatna pokojninska in invalidska zavarovanja. Kot sem že omenila, se za to obliko zavarovanja izdelata pokojninski načrt, ki opredeljuje vsa razmerja med zavarovanci in izvajalci zavarovanj. Zavarovanja se v tem stebru v celoti izvajajo po naložbenem načelu, ki je organizirano v obliki vnaprej določenih pravic ali vnaprej določenih vplačil, ki sem ga že opisala zgoraj. Ne glede na to, ali je dodatno pokojninsko zavarovanje obvezno ali prostovoljno, je to zavarovanje, pri katerem zavarovanec prevzema naložbeno tveganje z minimalnim zajamčenim donosom na vplačane premije. Kako visoka bo dodatna pokojnina ni odvisno zgolj od višine vplačanih premij, temveč tudi od dolžine varčevalnega obdobja in donosa, ustvarjenega z nalaganjem sredstev, zbranih iz teh premij ter kapitalskega trga. V obdobju črpanja pravic zavarovanec nima več naložbenega tveganja, saj mu mora izvajalec dodatnega zavarovanja pokojnino izplačevati ne glede na uspešnost svojega poslovanja. Pri uveljavitvi pravice do poklicne pokojnine gre za nakup rente pri zavarovalnici, ki z uporabo aktuarskih metod¹⁴ določi višino mesečne rente glede na vplačani znesek, spol in starost zavarovanca (Cvetko et al., 2009, str. 307, 309, 342).

Prednost drugega stebra je v visokih davčnih olajšavah na premije, predvsem pri kolektivnem zavarovanju, prednost je tudi pri višjih izplačilih starostne pokojnine iz sredstev, ki jih oblikuje zavarovanec na lastnem zavarovalnem računu, in nad lastništvom privarčevanih sredstev, ki so vezana na banki. Njegova prednost je tudi v tem, da lahko zavarovanec privarčevana sredstva, ki jih je namensko varčeval, ob finančni stiski

¹³ Zavarovalna doba, ki se šteje s povečanjem.

¹⁴ Aktuar je zavarovalni ali gospodarski matematik, ki izračunava premije.

predčasno v celoti unovči. Pomanjkljivost drugega stebra je, da je določen najvišji znesek vplačil, ki jih lahko zavarovanec določi za namene dodatnega pokojninskega zavarovanja, če želi imeti priznano davčno olajšavo, sicer pa se mu ta olajšava ne priznava v takšnem obsegu (Žnidaršič Krajnc, 2000, str. 50, 51). V drugi steber pokojninskega zavarovanja se lahko vključi le posameznik, ki je zavarovan v okviru prvega stebra, če ne pa se lahko zavaruje samo v okviru tretjega stebra.

3.1.2.1 Obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje

Obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje je zavarovanje, ki za plačilo dodatnega prispevka zagotavlja dodatne pravice do pokojnine, kot so predčasne poklicne pokojnine in znižane poklicne pokojnine, poleg pravic iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ki ga izvaja kapitalska družba. To zavarovanje je nadomestilo zavarovalne dobe s povečanjem, lahko ga poimenujemo tudi kot obvezno poklicno zavarovanje na določenih delovnih mestih. Za plačevanje prispevkov so zavezani delodajalci z obročnim vplačevanjem prispevkov oziroma premij na posebne račune zavarovancev, prav tako se zavarovalna vsota v obliki poklicne oziroma znižane poklicne pokojnine izplačuje v obrokih. Delodajalcem se ti prispevki upoštevajo kot strošek, ki je tudi davčni odhodek. V to zavarovanje morajo biti vključeni delavci na delovnih mestih, ki veljajo za posebej težka in zdravju škodljiva ter dela, ki jih po določeni starosti ni več mogoče uspešno poklicno opravljati. Ta delovna mesta določi minister za delo, družino in socialne zadeve v skladu z Zakonom (Cvetko et al., 2009, str. 308, 315).

3.1.2.2 Prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje

Je oblika dolgoročnega varčevanja na osebnih računih zavarovancev z namenom, da se jim ob dopolnitvi določene starosti ali v drugih primerih, določenih v pokojninskem načrtu, zagotovijo dodatne pokojnine ali druge pravice. Država je dala tako zavarovancem možnost, da si sami priskrbijo boljši standard na stara leta. V to zavarovanje lahko pristopijo vsi, ki so vključeni v obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje, in sicer samostojno ali preko svojih delodajalcev vplačujejo prispevke na ta osebni račun zavarovanca, ki se oblikuje pri vzajemnem pokojninskem skladu, pokojninski družbi ali zavarovalnici (Cvetko et al., 2009, str. 341). Prostovoljne pokojninske sheme naj bi z dodatnimi pokojninami pokrile izpad nadomestitvene stopnje¹⁵ oziroma zmanjšale pokojnine iz državnega zavarovanja. V določenih primerih pa tudi predčasna zapustitev trga dela in druge pravice določene v pokojninskem načrtu (Cvetko et al., 2009, str. 309).

Prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje je dveh oblik, kolektivno in individualno. Individualno prostovoljno zavarovanje plačuje zavarovanec sam iz svojega neto osebnega dohodka. Za vplačano premijo znotraj zakonsko določenih okvirov, lahko pri odmeri dohodnine uveljavlja davčno olajšavo za celoten znesek premije. Pri kolektivnem

¹⁵ Nadomestitvena stopnja je razmerje med povprečno pokojnino in povprečno plačo na splošnem ali individualnem nivoju. Je delež plače v določenem obdobju ali povprečne plače, plače v letu pred upokojitvijo ali povprečne plače v celotnem aktivnem obdobju v znesku pokojnine.

prostovoljno zavarovanju je zavezanec za plačilo premij delodajalec. Za davčno olajšavo je poleg zakonsko določenih vrednosti premije treba v tem zavarovanju izpolniti tudi pogoj, da je v pokojninski načrt, ki ga v celoti ali delno financira delodajalec, vključenih najmanj 51 odstotkov vseh zaposlenih, ki so v delovnem razmerju pri delodajalcu¹⁶. Razlika med tema dvema zavarovanjema je, da se pri individualnem davčne olajšave nanašajo samo na znižanje osnove za plačilo dohodnine zavarovanca, pri kolektivnem zavarovanju pa se za zavarovanca poleg znižanja plačila dohodnine upošteva še dodatna oprostitev plačila prispevkov na vplačano premijo, ki jo za zavarovanca vplača delodajalec, kateri lahko za tako plačan del premije uveljavlja davčno olajšavo pri plačilu davka od dobička. Se pravi, da je država to zavarovanje davčno razbremenila ter ga s tem naredila za zavarovanca in delodajalca bolj privlačnega (Žnidaršič Krajnc, 2000, str. 46, 47).

3.1.2.3 Kolektivno dodatno pokojninsko zavarovanje za javne uslužbence

Gre za poseben sistem kolektivnega dodatnega pokojninskega zavarovanja, ki ga ureja Zakon o kolektivnem dodatnem pokojninskem zavarovanju za javne uslužbence. Pri kolektivnem zavarovanju javnih uslužbencev gre za oblikovanje pokojninskega načrta kolektivnega zavarovanja v skladu z načelom socialnega partnerstva, torej delodajalcev in reprezentativnih sindikatov v javnem sektorju. RS je kot delodajalka oblikovala zaprti vzajemni pokojninski sklad za javne uslužbence ter posle upravljanja tega zaprtega vzajemnega pokojninskega sklada prepustila v upravljanje Kapitalski družbi (Cvetko et al., 2009, str. 309).

3.1.3 Tretji steber

V tretji steber pokojninskega zavarovanja spadajo različne oblike individualnih prostovoljnih zavarovanj. Posamezniki se ne glede na zaposlitveni status, po svojih finančnih zmožnostih in željah odločajo za različne načine varčevanja za starost, in sicer življenjska in rentna zavarovanja ter druge oblike kot so varčevanje v vzajemnih skladih, naložbe na finančnih trgih, nepremičninske in bančne opcije. Pri življenjskih zavarovanjih, ki so najpogostejša oblika zavarovanja, se sredstva po principu naložbenega sistema zbirajo na varčevalnih računih vlagateljev, ki so posamezniku ob upokojitvi na voljo v obliki rent ali v enkratnem znesku (Cvetko et al., 2009, str. 307).

Pri vključitvi v tretji steber ni treba izpolnjevati kakšnih pogojev, zato se lahko v ta steber vključi vsak, ki si to želi, davčne olajšave pa so v primerjavi s prvim in drugim stebrom najmanjše, za delodajalca olajšav sploh ni, na plačane premije mora celo plačati

¹⁶ Junija 2009 je bilo v prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje vključenih 58,36 % (522.220) zavarovancev obveznega pokojninskega zavarovanja, od tega je bilo 94,8 % (495.253) vključenih v kolektivno zavarovanje, ter 5,2 % (26.967) v individualno zavarovanje.

bonitete¹⁷. Premije, ki jih zavarovanec nameni za plačevanje dodatnega zavarovanja po tem stebru niso omejene, kar je prednost tega stebra, zavarovanec pa lahko znesek vplačanih premij uveljavlja pri dohodninski napovedi v okviru 3-odstotnega znižanja davčne osnove za odmero dohodnine. V tem stebru je zavezanec za plačilo premije lahko samo delodajalec, samo zavarovanec ali pa oba (Žnidaršič Krajnc, 2000, str. 40, 48, 52).

Tabela 3: Klasifikacija javnih pokojninskih sistemov v evropskih državah

Oblika pokojnine	Enotna – univerzalna shema	Dualna shema (dvodelna)	Enotna – zaposlitvena shema (vezana je na prejšnje dohodke)
Pogoji za pokojnino/izračun pokojnine	Leta bivanja		Leta zaposlitve/pretekli dohodek
Viri financiranja	Splošni davčni prihodki	Splošni davčni prihodki ter prispevki	Predvsem prispevki
Država	Nizozemska Irska Islandija	Danska Finska Norveška Švedska Švica Velika Britanija	Avstrija Belgija Francija Nemčija Grčija Italija Luksemburg Portugalska Španija Slovenija

Vir: Stanovnik (2008, str. 205)

V okviru javnih obveznih pokojninskih sistemov so med posameznimi državami precejšnje razlike, že v opredelitvi, kaj sodi v posamezen steber pokojninskega sistema. V tabeli 3 je prikazano, kakšne oblike pokojnin so v različnih evropskih državah. V dualni shemi je pokojnina sestavljena iz dveh delov, in sicer enotne univerzalne pokojnine ter dodatne pokojnine, ki temelji na obveznih prispevkih. Večina dualnih shem je nastala iz enotnih univerzalnih shem, praviloma tako, da je država sama organizirala ali pa v javni sistem vključila poklicne sheme iz drugega stebra (Stanovnik, 2008, str. 205). Tako je večina držav, ki so v preteklosti reformirale svoje sisteme pokojninskega in invalidskega zavarovanja svoje sisteme zgradila na podlagi kombinacije prvega in drugega stebra in s tem skušala zbrati čim več njenih prednosti in izločiti slabosti (Cvetko et al., 2009, str. 340).

¹⁷ Boniteta je posebna korist, ugodnost, prednost. V kolikor premijo za delavca plačuje delodajalec, se le-ta delavcu ne šteje kot boniteta, takšna premija se delavcu tudi ne šteje v pokojninsko osnovo. Delodajalec nudi delojemalcu boniteto za plačevanje zavarovalnih premij.

3.1.4 Pokojninski privilegiji za evropske uradnike

Zanimivo je, da ljudem, ki so zaposleni v ustanovah Evropske unije, zakon omogoča, da zbrane prispevke, ki so jih do zdaj vplačali v slovensko pokojninsko blagajno prenesejo v poseben pokojninski sistem za uradnike Evropske unije. Ko jim zaposlitev pri EU preneha, lahko zbrani denar prenesejo nazaj v slovenski sistem, lahko pa, če so bili zaposleni dovolj dolgo, denar pustijo v evropski blagajni in iz nje dobijo tudi pokojnino. S tem bo imela pokojninska blagajna na voljo še toliko manj denarja za tekoče pokojnine. Vlada je namreč izračunala, da bo za ta izplačila v prihodnjih dveh letih morala nekje najti pol milijona evrov, verjetno celo več, če se bo za to odločilo še več evropskih uradnikov, glede na to, da slovenski sistem ne bo več dolgo zmožen izplačevati takšnih pokojnin kot do sedaj (Šušteršič, 2010).

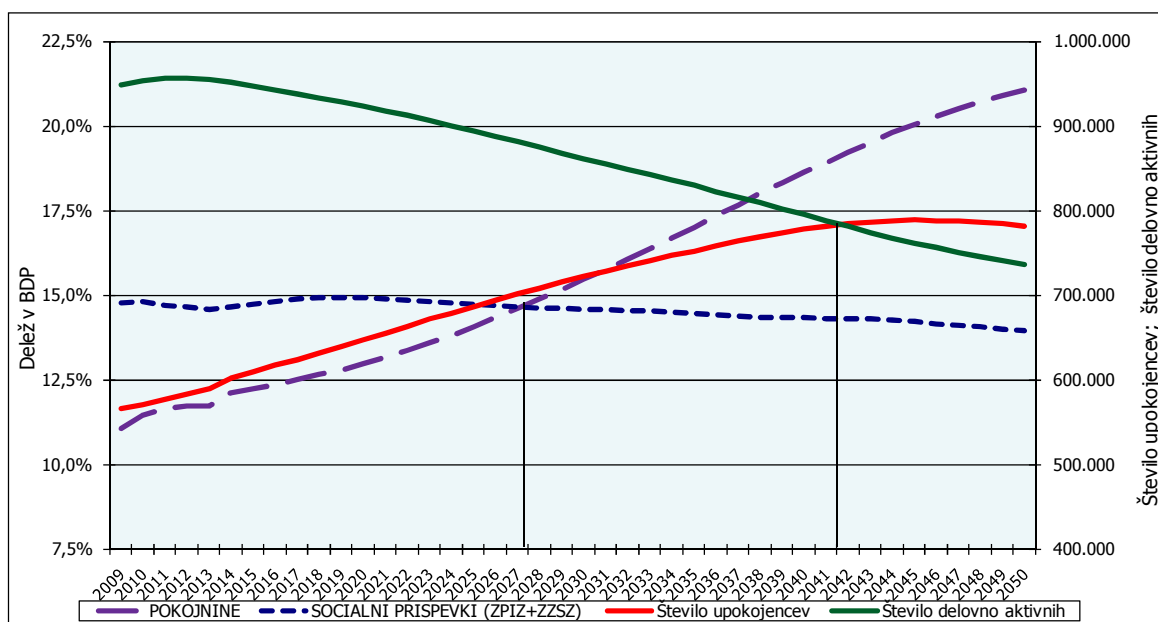
3.2 RAZLOGI ZA REFORMO

Za zagotovitev dolgoročne vzdržljivosti pokojninskega sistema in javnih financ je treba hkrati zasledovati dva glavna cilja, finančno vzdržnost sistema ter primernost pokojnin. Slovenija bo tako morala v naslednjih desetletjih nadaljevati z reformo pokojninskega sistema, zmanjšati raven dolga v BDP preko javnofinančnega položaja blizu ravnovesja oziroma dolgoročnega ustvarjanja javnofinančnega presežka ter povišati stopnjo zaposlenosti. Na nevzdržnost pokojninskega sistema torej vpliva nižja rast BDP, večja brezposelnost, manj pobranih prispevkov za socialno varnost ter negativna demografska gibanja.

Kot je razvidno iz slike 5 bo pokojninski sistem vzdržen najdlje do leta 2020, po tem letu pa bodo stroški za pokojnine strmo naraščali¹⁸. Negativna demografska gibanja bodo prispevala k zmanjševanju števila aktivnega prebivalstva in rasti števila upokojencev, kar pomeni, da se bo okoli leta 2040 število aktivnih izenačilo s številom upokojencev. Tako bo vsak zaposleni delal za enega upokojenca, ob tem pa bo seveda moral poskrbeti tudi za svoje potomce. Delež pokojnin bo v primerjavi s prispevki za socialno varnost naraščal, že v letu 2027 bodo odhodki za pokojnine presegli višino vseh pobranih prispevkov za socialno varnost, dvig prispevne stopnje bi bila tako le kratkoročna rešitev (MDDSZ, 2010b).

¹⁸ V letu 2020 bodo odhodki za pokojnine na nominalni ravni znašali 6,4 milijarde evrov, v primerjavi z letom 2009, ko so odhodki znašali 3,8 milijarde evrov, se bodo povišali za več kot 2 milijardi evrov.

Slika 5: Prikaz stanja posameznih kategorij glede na veljavni pokojninski sistem

Vir: MDDSZ (2010b)

Povsod po Evropi se zmanjšuje število aktivnih zavarovancev zaradi brezposelnosti ali umika iz aktivne populacije in povečuje število upokoјencev. V Sloveniji je v letu 1984 razmerje znašalo trije zaposleni na enega upokoјenca, v letu 2008 pa le še 1,64 zavarovanca na enega upokoјenca, z leti pa predvidevajo še poslabšanje (24ur.com, 2010). V letu 2009 je bilo v povprečju 560.428 vseh prejemnikov pokojnin, ter povprečno 894.886 zavarovancev, kar pomeni 1,60 zavarovanca na enega upokoјenca (ZPIZ, 2010b). Negativne demografske trende bi bilo v pokojninskem sistemu mogoče omiliti le s podaljševanjem obdobja delovne aktivnosti, vendar se v Sloveniji soočamo z eno najnižjih stopenj zaposlenosti starejših oseb med 55. in 64. letom starosti. Ta je v Sloveniji v letu 2008 znašala 32,8 %, kar je precej nižje od stopnje zaposlenosti starejših oseb v EU, ki znaša 45,6 %. Zato bo treba zagotoviti take delovne pogoje, ki bodo starejšim zaposlenim omogočili zaposlitev tudi po 55. letu starosti, kajti samo tako bomo povečali delež zaposlenih v tej starosti (MDDSZ, 2010a).

Za zaposlovanje oziroma delo starejših oseb bo potrebno le-te spodbujati s posebnimi davčnimi olajšavami pri dohodnini, povečati skrb za varstvo in zdravje pri delu starejših delavcev, omogočiti fleksibilnejše oblike pri zaposlovanju in delu starejših oseb, spodbujati zaposlovanje neaktivnih starejših oseb in še marsikaj drugega. Republika Slovenija naj bi zagotovila pogoje za ohranitev solidarnosti in kakovosti medčloveškega sožitja med tretjo, srednjo in mlado generacijo¹⁹ ter naj bi zagotovila kakovostno staranje in oskrbo naglo

¹⁹ Mlada generacija; prva generacija, je prebivalstvo od začetka človekovega življenja do nastopa srednjih let. Srednja generacija; druga generacija, je aktivno prebivalstvo od vstopa v delovno okolje do upokoјitve. Tretja generacija; starost ali tretjo življenjsko obdobje se začne z upokoјitvijo.

rastočega deleža tretje generacije, zlasti najstarejših ljudi, ki potrebujejo veliko oskrbe in nege (MDDSZ, 2006).

V Sloveniji se upokojujemo prehitro, večina zavarovancev se upokoji takoj, ko doseže minimalne pogoje za upokojitev. Povprečna pokojninska doba upokojencev je konec leta 2009 znašala le 32 let in 3 mesece, leta 2000 celo 30 let in 9 mesecev. Povprečna starost upokojencev, ki jim je bila prvič priznana pravica do starostne pokojnine po splošnih predpisih, je v letu 2009 znašala 59 let in 11 mesecev, v letu 2000 le 57 let in 11 mesecev (ZPIZ, 2010b).

Mladi se zaradi podaljševanja šolanja prepozno vključimo v sistem pokojninskega zavarovanja. Povprečen petletnik danes lahko glede na splošne trende tako pričakuje, da bo v sistemu izobraževanja ostal kar do svojega 23. leta, razvoj vseživljenjskega učenja pa spodbuja tudi neformalno izobraževanje in učenje skozi vse življenje (MDDSZ, 2010a). V Sloveniji študentje študiramo povprečno 9 let, imamo več možnosti za ponavljanje letnikov ter absolventski staž v primerjavi z nekaterimi drugimi državami, recimo na Danskem študirajo manj časa, se zato prej zaposlijo in vstopijo na trg dela (Čakš, 2010).

Na zavodu za zaposlovanje je iz dneva v dan več mladih, tisti mladi, ki pa delajo, pa so pogosto »obsojeni« na oblike dela, ki jim ne prinašajo nobene socialne varnosti, kot so honorarno delo in delo preko študentskega servisa, zaradi katerega mnogi mladi podaljšujejo čas študija, za delodajalca pa je takšno delo ugodnejše, za pokojninsko blagajno pa seveda pomeni primanjkljaj. Denimo na Finskem je delovanje študentskih organizacij urejeno popolnoma drugače, ker gre bolj za simbolične honorarje se mladi dela bolj otepajo²⁰ (Finančni trgi, 2010).

3.2.1 Finančno-gospodarska kriza

Finančno-gospodarska kriza prehaja v pokojninsko oziroma socialno krizo. Poglavitni znak pokojninske krize je rast brezposelnosti in upadanje BDP, zaradi katerih so se znižali prilivi v javne pokojninske sisteme, kar povečuje pritiske na državne proračune. Pomemben je vpliv finančne krize na pokojninski položaj posameznika. Ločimo tri skupine posameznikov, in sicer skupina mladih in zaposlenih, skupina upokojencev, ter skupina zaposlenih blizu upokojitve. Finančna kriza ni povzročila velike škode mladim zaposlenim (od 25 do 34 let), ker so njihovi starostni prihranki še nizki, razen tistim, ki so zaradi krize izgubili službo, vendar bodo lahko morebitni izpad vplačil in izgubo vrednosti prihrankov v celoti nadomestili. Naslednja starostna skupina (od 35 do 44 let) je bolj oškodovana, saj velja, da so v krizi izgubili okrog 15 % svojih sredstev, naslednja starostna kategorija (od 45 do 54 let) pa že 18 %.

²⁰ Na Finskem študentje plačujejo članarino, iz članarine pa se nato plača delo študentskih organizacij.

Najbolj obvarovana skupina v krizi doslej so bili upokojeni, saj v primerjavi z zaposlenimi ne morejo izgubiti delovnih mest niti jih ne more doleteti znižanje plač. V državah, kjer so kapitalska dodatna zavarovanja pomemben pokojninski vir, so dodatne pokojnine praviloma zavarovane pred padci vrednosti sredstev. Obstajata pa dve izjemi, v katerih so izgube zaradi finančne krize visoke. V pokojninskih načrtih z določenimi prispevki (DC) obstaja možnost nakupa rent, katerih višina je odvisna od donosnosti naložb oziroma se višina rent samodejno prilagaja dejanski vrednosti sredstev (značilno za Švedsko, Nemčijo, Nizozemsko in Kanado). Druga izjema so posamezniki, ki so nakup rente odložili oziroma so se odločili, da z rento še počakajo (zlasti v ZDA in Avstraliji imajo v svojih portfeljih visok delež delniških naložb, in nepremičnin, katerih cene so padle).

Zaposlene blizu upokojitve je gospodarska in finančna kriza najbolj prizadela. Prvi, ki so izgubili službe, in se bodo najtežje spet zaposlili, so zaposleni po 55. letu. Dolgo obdobje brezposelnosti ali predčasna upokojitev pomenita trajno znižanje njihovih pokojninskih prihodkov (iz javnega sistema kot tudi iz drugega stebra). Da bi manjkajoče prispevke oziroma premije nadomestili, nimajo več časa. Nadomestitev izgub lahko zagotovi samo odlog upokojitve, ki pa je možen le, če ima človek delo in je zaposlen, sicer pa so ljudje obsojeni na trajno nizke pokojnine (Bešter, 2009, str. 10 - 15). Se pravi, da so med posamezniki najbolj izpostavljeni tveganju revščine ljudje, ki so prestari za službo in premladi za upokojitev, to so ljudje po 50. in 55. letu starosti, ki imajo zelo omejene zaposlitvene možnosti in še več kot deset let do upokojitve.

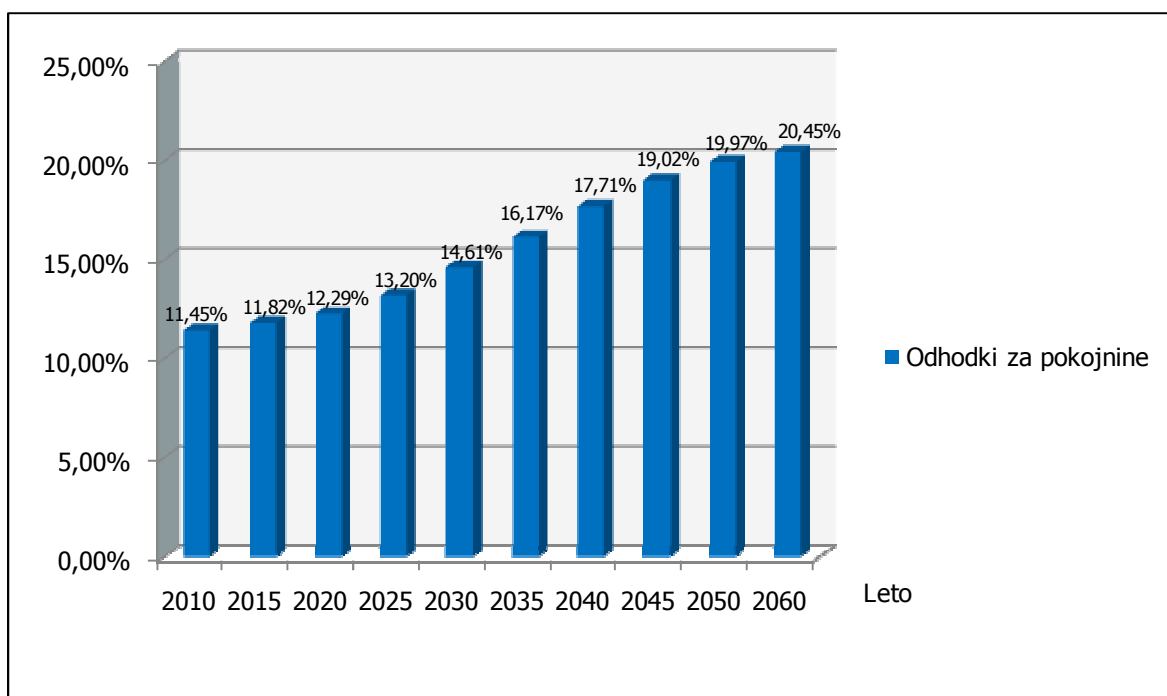
3.2.2 Finančna vzdržnost pokojninskega sistema

Za veliko držav je današnje čase problem zagotavljati zadostna sredstva za dajatve pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Po mnenju stroke naj bi naša pokojninska blagajna delovala vzdržno le do leta 2020, zato je treba obstoječi pokojninski sistem modernizirati, sicer se bo pokojninska blagajna znašla v velikih težavah. Modernizacija je nujna tudi zaradi ohranitve dohodkov upokojencev na zdajšnji ravni tudi v prihodnosti, saj bi s tem vsem generacijam zagotovili varno starost.

Na podlagi dolgoročnih projekcij bodo odhodki pokojninske blagajne leta 2020 znašali 12,29 % BDP, kar pomeni za 0,84 % več kot leta 2010 in se bodo z leti še povečevali. Kot je razvidno iz slike 6, se bodo po projekcijah leta 2060 povečali že za 9 % v primerjavi z letom 2010, kar pomeni da bodo znašali 20,45 % BDP. Povečanja pa bodo v prihajajočih desetletjih po napovedih še višja, če ne bo prišlo do sprememb drugih dejavnikov²¹.

²¹ Projekcije za leto 2050 kažejo, da bodo le še tri evropske države od 30 namenjale večji delež BDP za pokojnine kot Slovenija. Največ izmed teh držav bo namenila Grčija, in sicer kar 24 % BDP, najmanj pa Estonija, in sicer 4,9 %. Trenutno je v najboljšem položaju odhodkov za pokojnine Irska s 4 %, v najslabšem pa Italija s 14 % (Mencinger, 2010).

Slika 6: Projekcija pokojninskih odhodkov od leta 2010 do 2060 v % BDP

Vir: MDDSZ (2010b)

Naraščajoče izgube socialnega sistema so med glavnimi razlogi za proračunski deficit oziroma primanjkljaj, ki ga ne bo mogoče financirati, ker bi to pomenilo, da bi ob trenutnih vplačilih država v obdobju naslednjih 40-ih let morala zagotoviti dodatnih 9 % BDP-ja. Zato je za pokritje primanjkljaja potrebna strukturna sprememba pokojninskega sistema, možnost pa je tudi v zviševanju prispevkov ter zmanjševanju pokojninskih pravic (MDDSZ, 2010b).

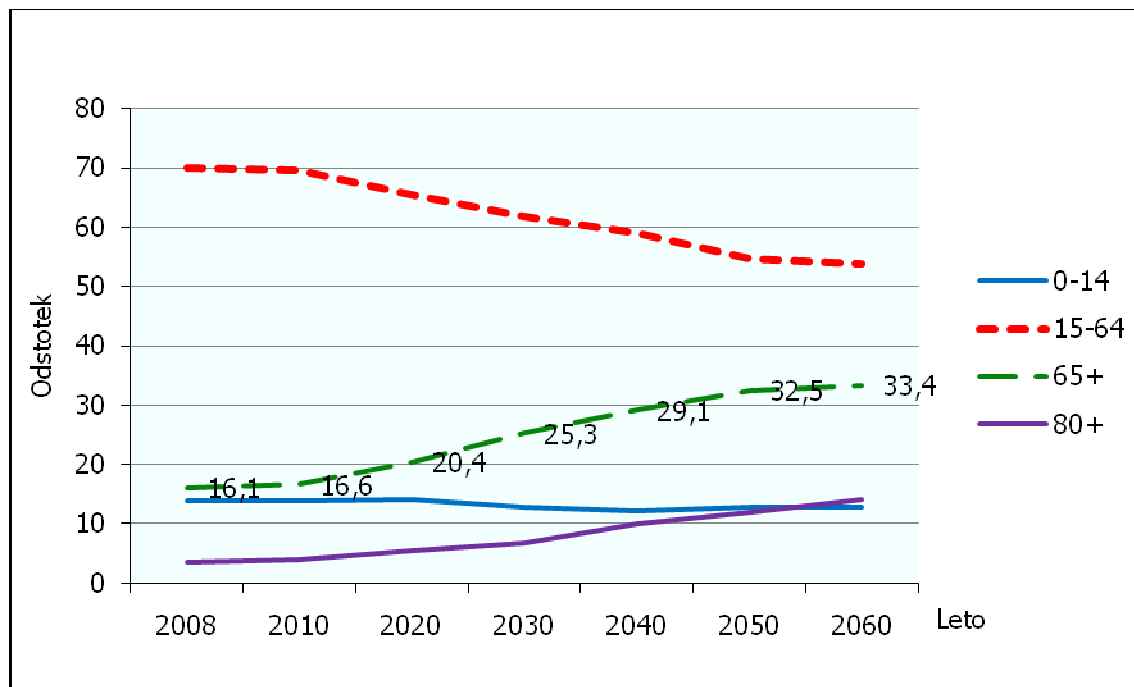
3.2.3 Demografske spremembe

Demografske spremembe danes korenito spreminjajo svet in prebivalstvene, gospodarske in socialne razmere v njem. V Sloveniji imamo eno najslabših demografskih slik v Evropi in eno najslabših predvidenih razmerij med upokojenimi in delovno aktivnimi. Za Slovenijo je značilno tudi upadanje umrljivosti in podaljševanje pričakovanega staranja življenja ob rojstvu.

Trend staranja prebivalstva bo v Sloveniji še posebej intenziven. Število starejših od 65 let naj bi se iz 325.321 v letu 2008 povečalo na 589.889 v letu 2060, kar bo predstavljalo kar 33,4 % vseh prebivalcev. Prav tako se bo povečalo število starejših od 80 let, in sicer iz 71.176 v letu 2008 na 249.535 v letu 2060, kar predstavlja 14,1 % vseh prebivalcev. Temu primerno pa se bo seveda zmanjšal delež prebivalstva starega od 15 let do 64 let,

in sicer iz 70 % v letu 2008 na 53,9 % v letu 2060. Prebivalstvo staro od 0 let do 14 let pa se bo iz 13,9 % v letu 2008 zmanjšalo na 12,8 % v letu 2060²².

Slika 7: Projekcija prebivalstva Slovenije po starostnih skupinah od 2008 do 2060

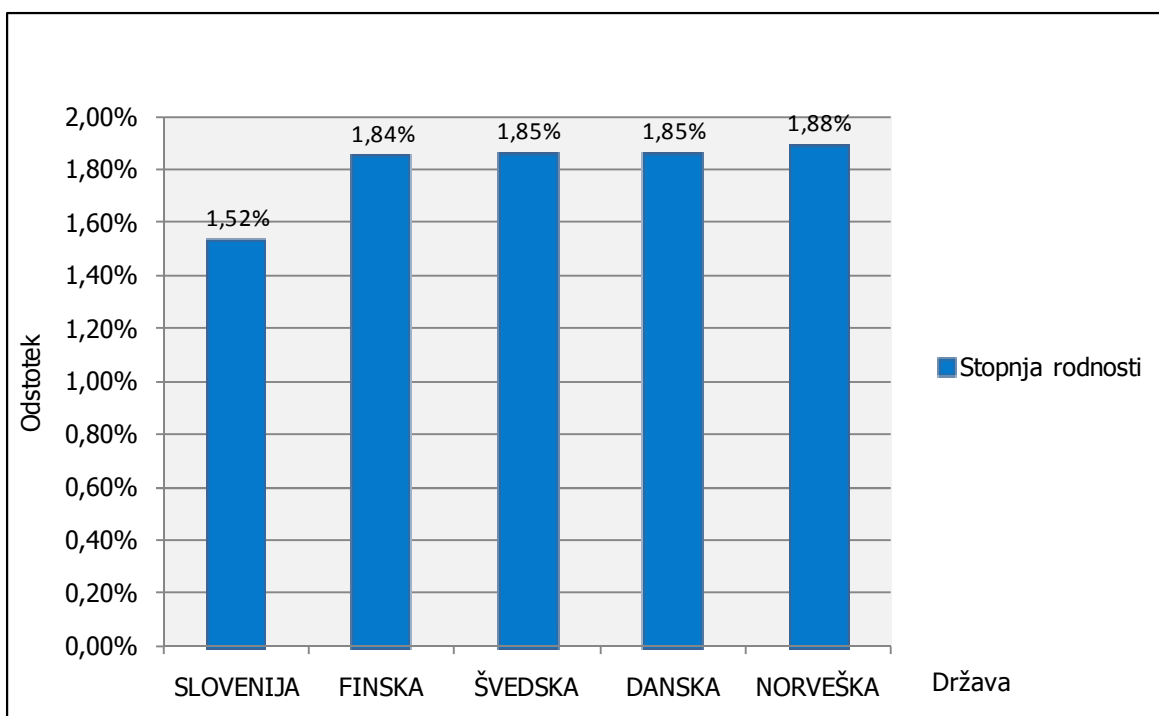

Vir: SURS (2009)

Slovenija spada med države, ki imajo eno najnižjih stopenj rodnosti v Evropi. Demografska slika prihodnje rodnosti pa ni obetavna tudi v večini drugih držav, vendar so vrednosti celotne rodnosti vseeno višje kot pri nas. Srednja varianta projekcije predstavlja za Slovenijo v obdobju od 2008 do 2060 postopen dvig stopnje celotne rodnosti z 1,32 % v letu 2008 na 1,52 % v letu 2060. Najvišje stopnje celotne rodnosti pa so značilne za države na severu in zahodu, med katere spadajo tudi Danska, Švedska, Finska ter Norveška, kjer se stopnja celotne rodnosti giblje okoli 2,00 % (SURS, 2009).

²² Podatki so za srednjo varianto projekcije prebivalstva EUROPOP2008 – eurostatove projekcije prebivalstva za leto 2008 - 2060.

Slika 8: Projekcija celotne rodnoti prebivalstva v odstotkih za izbrane države, 2060

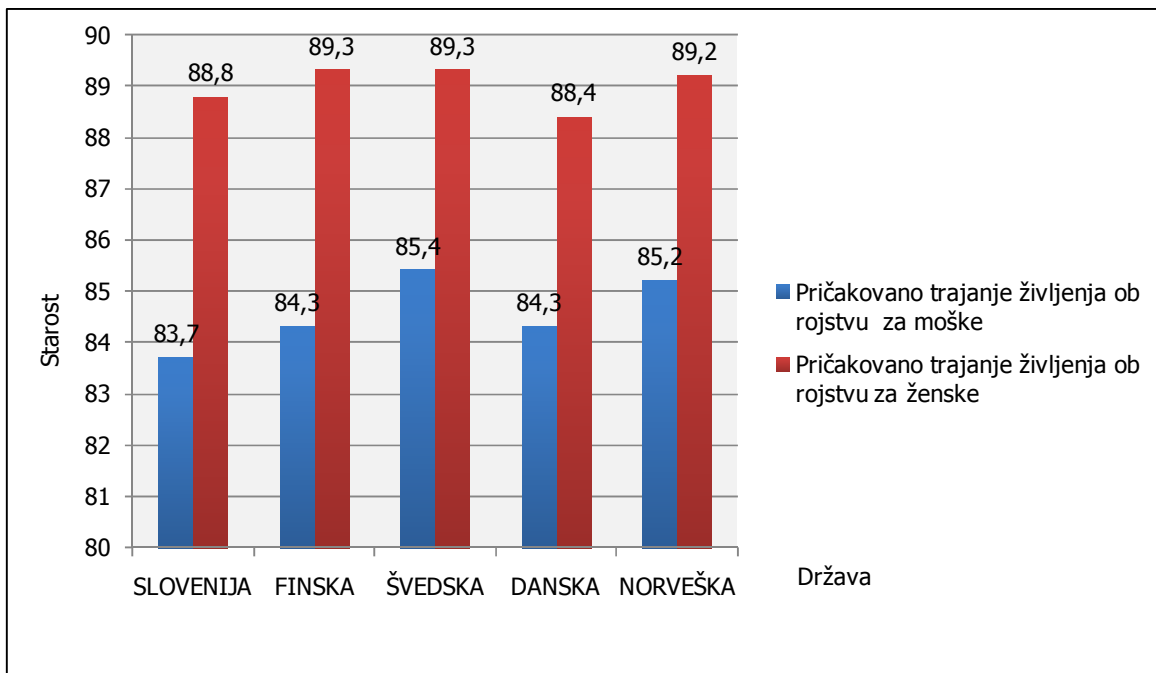

Vir: SURS (2009)

»Medtem, ko je posameznik leta 1840 živel v povprečju 40 let, lahko današnja generacija pričakuje, da bo živila 80 let. Če se bo podaljševanje nadaljevalo s takim trendom, bodo naši vnuki živili kar 160 let« (Tett, Chung v: Bešter, 2008, str. 4).

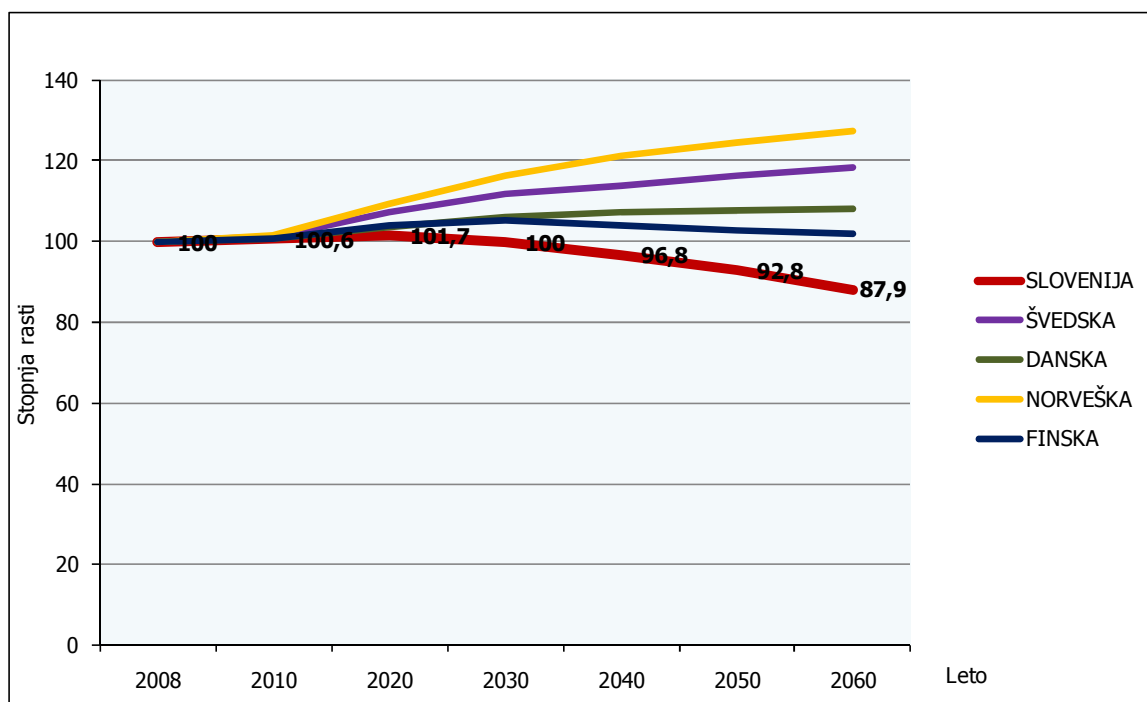
V Sloveniji, kakor tudi v ostalih evropskih državah, se postopno zvišuje pričakovano trajanje življenja. Tako se v Sloveniji za moške s 74,7 let v letu 2008 zvišuje na 83,7 let v letu 2060 oziroma za ženske z 81,9 let zvišuje na 88,8 let (SURS, 2009). S staranjem prebivalstva se dviguje tudi doba prejemanja pokojnine, ki je v letu 2001 povprečno znašala 14 let in tri mesece, v letu 2009 pa že 17 let in 2 meseca. Leta 2001 je ženska starostno pokojnino v povprečju prejela 15 let in 11 mesecev, moški pa 14 let in mesec dni. Leta 2009 je ženska v povprečju pokojnino prejela kar 21 let in šest mesecev, kar je pet let in sedem mesecev več kot leta 2001 (ZPIZ, 2010b).

Slika 9: Projekcija pričakovanega trajanja življenja ob rojstvu za moške in ženske za izbrane države, 2060

Vir: SURS (2009)

Slika 10: Projekcija stopnje rasti prebivalcev za izbrane države, 2008 - 2060

Vir: SURS (2009)

Po srednji varianti projekcije naj bi število prebivalcev Slovenije v obdobju od 2008 do 2060 najprej postopno naraščalo, in sicer od 2,02 milijona v letu 2008 na 2,06 milijona v letu 2019, nato pa naj bi postopoma upadalo in v letu 2060 doseglo 1,77 milijona. V ostalih državah se vidi postopno naraščanje prebivalcev, na Norveškem iz 4,73 milijonov na 6,03 milijona, na Danskem iz 5,47 milijonov na 5,92 milijona. Na Finskem iz 5,29 milijona na 5,40 milijona ter na Švedskem iz 9,18 milijona na 10,87 milijona.

Projekcije kažejo, da bo zaradi nizke stopnje rodnosti, vse daljše pričakovane življenjske dobe ob rojstvu in stalnega pritoka priseljencev, prebivalstvo držav članic EU do leta 2060 po številčnosti ostalo podobno sedanjemu, le da bo bistveno starejše. Razmerje med za delo sposobnimi ljudmi (15 - 64 let) in ljudmi v starosti 65 let in več, ne bo več štiri proti ena, ampak samo dve delovno aktivni osebi na enega delovno neaktivnega (SURs, 2009).

3.3 NAČRTOVANE SPREMEMBE POKOJNINSKEGA SISTEMA

Novi zakon (ZPIZ-2) naj bi urejal tako imenovano prvo fazo, modernizacijo pokojninskega sistema, katerega cilj je predvsem dvig dejanske upokojitvene starosti, preglednost sistema, odvisnost višine pokojnin od vplačanih prispevkov ter izločitev socialnih transferjev iz pokojninskega sistema.

Ključne lastnosti novega Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju so (MDDSZ, 2010a):

- Med najpomembnejšimi spremembami nove pokojninske zakonodaje bo polna pokojninska doba, ki bo za ženske znašala 41 let pri starosti 58 let, za moške pa 43 let pri starosti 60 let (za tiste, ki so z delom začeli pred dopolnjenim 20. letom). Starostna pokojnina za moške in ženske znaša 65 let, za dopolnjenih najmanj 15 let pokojninske dobe. Predčasna starostna pokojnina pa je za oba spola po novem 60 let (moški 40 let, ženske 38 let pokojninske dobe).
- Bonusi in malusi, ki so oblikovani tako, da skušajo posameznike čim bolj motivirati k podaljševanju delovne aktivnosti. V primeru, da ima zavarovanec izpolnjene pogoje za predčasno upokožitev, vendar še ostane delovno aktiven, se mu lahko do 65. leta za moške in ženske, dodatno mesečno izplačuje še 20 % predčasne pokojnine. Z vsakim letom delovne aktivnosti pa se jim bo za 2 % zvišal tudi odmerni odstotek, kar pomeni za posameznika bonus. Zavarovancu, ki predčasno pokojnino uveljavi, pa se odmerjena pokojnina zmanjša za 0,3 % za vsak mesec do izpolnitve pogojev za starostno pokojnino, kar za posameznika pomeni malus.
- Nov je mehanizem delne pokojnine, ki bo namenjena stimuliranju podaljševanja delovne aktivnosti in kasnejšega upokoževanja zavarovancev, kateri bodo imeli po novem možnost opravljanja dela v zmanjšanem obsegu, za kar bodo dobivali

sorazmerno plačilo, hkrati pa bodo zraven plače in delne pokojnine prejeli še del predčasne pokojnine²³.

- Izračun pokojninske osnove, pri katerem je predviden postopen prehod iz 18 na katerikoli 34 let zavarovanja oziroma plačanih prispevkov, in sicer tako, da bodo v prihodnjem letu računali zavarovalne osnove za 20 let in nato vsako leto zajeli eno leto več. Da se zaradi tega pokojnine ne bi zniževale, se bo zvišal odmerni odstotek, povečeval se bo sorazmerno z nižanjem višine pokojnin²⁴.
- Pokojnine se bodo usklajevale enkrat letno, za polovico rasti povprečne mesečne bruto plače in za polovico povprečne rasti cen življenjskih potrebščin²⁵.
- Po novem zakonu bo moral DURS enkrat letno zavarovanca obvestiti o obračunanih in dejansko plačanih prispevkih.
- Odpravljeni bodo bonusi za služenje vojaškega roka in študija. Zavarovanec pa bo imel po novem možnost kadarkoli dokupiti oziroma plačati prispevke za skupno največ pet let pokojninske dobe za obdobje študija ali vojaškega roka²⁶. S tem se uveljavlja načelo, da pokojnina temelji izključno na vplačanih prispevkih.

Po veljavnih predpisih se lahko v letošnjem letu moški s 40. leti pokojninske dobe upokoji pri 58. letih, ženska pa že s 37. leti in tremi meseci pokojninske dobe pri starosti 56 let in osem mesecev. Od prihodnjega leta bo za ženske pogoj 38 let pokojninske dobe in starost 58 let, za moške pa 40 let pokojninske dobe in starost 60 let. Nato pa se bo zahtevana starost podaljševala do leta 2025, ko bo dosegla 65 let za ženske in moške .

Zaostritev pogojev za upokojevanje bo postopna. Načrtovane spremembe, ki jih bom opisala, lahko odstopajo od dejanskih, ker je zakon trenutno šele v drugi fazi, na medresorskemu usklajevanju, kar pomeni, da so še možne spremembe.

3.3.1 Spremembe v obveznem pokojninskem in invalidskem zavarovanju

Osnovno načelo tega zavarovanja je, da imajo vse pravice podlago v plačanih prispevkih, kar zagotavlja preglednost sistema. Še vedno to zavarovanje zagotavlja pravice do starostne pokojnine, predčasne starostne pokojnine, delne pokojnine in vdovske ter

²³ Starejši delavci bodo za delodajalca cenejši; prispevki se jim bodo po izpolnitvi pogojev za predčasno upokojevanje v prehodnem obdobju znižali za 50% nato pa za 30%.

²⁴ Za moške 35 %, za ženske 39 % za prvih 15 let delovne dobe, nato 1,5 % za vsako nadaljnje leto do 25 let delovne dobe, nato 2 % za vsako nadaljnje leto do 38 oziroma 40 let delovne dobe, kar v celoti znaša 80 %.

²⁵ Pokojnina ne more biti nižja od ugotovljene ravni cen življenjskih potrebščin.

²⁶ Dokup zavarovalne dobe je možen tudi za presežne delavce, dokup za ugodnejšo odmero pokojnin, dokup za upokojitev pred polno starostjo ter za športnike in druge primere. Letos je v prvih štirih mesecih ZPIZ prejel 794 zahtevkov za dokup pokojninske dobe, v primerjavi z istim letom lani, se je število zahtevkov povečalo za 209. Na zavodu pa pričakujejo, da se bo število do konca leta še povečalo (Javornik, 2010b).

družinske pokojnine. Iz obsega pravic pa se izločijo dodatne pravice (varstveni dodatek, invalidnine), druge pravice (oskrbnina, odpravnina) ter državna pokojnina.

Za starostno pokojnino, bo zavarovanec pridobil pravico pri starosti 65 let (moški in ženska), in če bo dopolnil najmanj 15 let zavarovalne dobe. Kot sem že omenila bodo ugodnejši pogoji za zavarovance, ki so vstopili v obvezno zavarovanje pred dopolnitvijo 20. leta starosti. Ti zavarovanci bodo dobili pravico do starostne pokojnine pri starosti 60 let in 43 let pokojninske dobe (moški) oziroma starost 58 let in 41 let pokojninske dobe (ženska). Za našo generacijo to seveda ne bo prišlo v poštev, saj se mladi šolamo povprečno vsaj do 23 leta starosti. Za predčasno pokojnino bo pridobil zavarovanec pravico pri starosti 60 let, če bo dopolnil najmanj 40 let pokojninske dobe (moški) oziroma 38 let pokojninske dobe (ženska). Kot je omenjeno zgoraj lahko zavarovanec pridobi pravico do delne pokojnine, če je izpolnil pogoje za pridobitev pravice do predčasne ali starostne pokojnine, in če ostane v obveznem zavarovanju v obsegu, ki ustreza delu s sorazmernim delom poleg delovnega časa, vendar najmanj 4 ure dnevno. Odmeri se od predčasne ali starostne pokojnine odmerjene na dan njene uveljavitve glede na dopolnjeno pokojninsko dobo in starost zavarovanca, v odstotku, ki ustreza skrajšanju polnega delovnega časa²⁷. Tako so dohodki delno upokojene osebe: sorazmeren del plače, delna pokojnina in del predčasne pokojnine. Tudi pri vdovski pokojnini se bo postopoma dvignila starostna meja. Iz vstopnih 48 let na 53 let s čakalno dobo do dopolnjenih prej 53, v prihodnje 55 let. Invalidsko zavarovanje se bistveno ne bo spremenilo, odpravljene oziroma popravljene bodo le določene pomanjkljivosti.

3.3.2 Spremembe v obveznem dodatnem pokojninskem zavarovanju

Še vedno bodo v to zavarovanje vključeni delavci na zdravju škodljivih delovnih mestih ali delovnih mestih, ki jih po določeni starosti ni mogoče več opravljati. Shema dodatnega pokojninskega zavarovanja bo opredeljena kot shema z vnaprej določenimi premijami, ki jih plačuje delodajalec. Ob upokojitvi pa bodo imeli delavci možnost dviga sredstev v obliki enkratnega izplačila ali prenosa v prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje. Delavci bodo upravičeni tudi do dodane dobe (1/4 za vsako leto opravljanja dela). Prenovil se bo tudi sistem določanja oziroma ukinjanja delovnih mest, za katera je takšno zavarovanje obvezno. Tako bo delodajalec imel možnost dokazati, da določeno delovno mesto ni več zdravju škodljivo oziroma da ga je mogoče opravljati tudi po določeni starosti (MDDSZ, 2010a).

3.3.3 Spremembe v prostovoljnem dodatnem pokojninskem zavarovanju

Cilj je vzpostavitev preglednega in učinkovitega sistema, povečanje vključenosti in zvišanje donosnosti pokojninskih skladov, ter vzpostavitev enotnega in učinkovitega nadzora. Prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje bo določeno kot varčevanje in zavarovanje, na podlagi katerega zavarovanec in delodajalec pridobita davčne in druge

²⁷ Za 5 ur 5%, za 6 ur 10% in za 7 ur 15%.

olajšave, kar pa predstavlja tretji steber pokojninskega sistema. Dodatne spodbude bodo za delavce v delovno intenzivnih panogah.

Z zakonom bo urejeno tudi področje izplačevanja dodatne starostne pokojnine in predčasne dodatne pokojnine v obliki pokojninske rente, ki do sedaj ni bilo urejeno z zakonom, ampak je bilo prepuščeno trgu. Dodatna pokojnina pa se bo izplačevala v obliki mesečne, polletne ali letne doživljenjske pokojninske rente.²⁸ Dodatno pokojninsko zavarovanje se bo vzpostavilo s pokojninskim načrtom, ki bo temeljni akt varčevanja in zavarovanja. Še vedno bomo ločili dve obliki varčevanja oziroma zavarovanja, kolektivno zavarovanje (drugi steber) ter individualno varčevanje (tretji steber). Kolektivno zavarovanje bodo vzpostavili delodajalec in delavci skupaj skozi socialni dialog. V to zavarovanje pa bodo vključeni vsi zaposleni pri delodajalcu. V primeru neplačevanja in drugih kršitev pokojninskega načrta s strani delodajalca bo za izvajanje nadzora in sankcij pristojen inšpektorat RS za delo.

Uvedel se bo nov enoten produkt – krovni vzajemni pokojninski sklad, katerega prednosti bodo večja transparentnost poslovanja, možnost izbire naložbene politike v podskladih ter boljša primerljivost podatkov, objavljenih v javnosti. Upravljalci teh skladov pa bodo banke, zavarovalnice, pokojninske družbe in družbe za upravljanje, ki bodo morale svoje člane redno (letno) in na zahtevo obveščati. Podatki o uspešnosti poslovanja pa bodo objavljeni tudi na spletnih straneh MDDSZ. Člani bodo vključeni v odbor pokojninskega sklada in bodo tako sodelovali pri upravljanju. Nadzor bo v pristojnosti MDDSZ, inšpektorata RS za delo, Agencije za trg vrednostnih papirjev, Agencije za zavarovalni nadzor in Banke Slovenije (MDDSZ, 2010a).

3.4 VZPOSTAVITEV NOVEGA POKOJNINSKEGA SISTEMA

Sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja v RS, ki bo uveljavljen leta 2025 bo temeljil na principu večstebrnega sistema. V prvi steber oziroma sistem obveznega pokojninskega zavarovanja se vpelje sistem navideznih pokojninskih računov (NDC), kjer se vplačani prispevki zavarovanca evidentirajo na njegovem osebnem računu. Osebni računi so navidezni, saj se prispevki v okviru dokladnega sistema uporabijo za sprotno izplačevanje pravic upokojencev. Višina posameznikove pokojnine je odvisna od višine ter dolžine vplačanih prispevkov in pričakovanja življenjske dobe posameznika ob njegovi upokojitvi. Sredstva se obrestujejo v skladu z naprej določenim donosom.

Omenila sem že, da nekatere države že imajo uveljavljen tak sistem (NDC), ki ta zbrana sredstva usklajuje z rastjo plač ali z rastjo BDP. Pri tem sistemu so tekoče zbrana sredstva sproti izplačana aktualnim upokojencem, katerim se višina pokojnine določi po vnaprej določeni formuli, ki upošteva spremembe glede pričakovane življenjske dobe moških in

²⁸ Dodatne družinske in dodatne invalidske pokojnine ni več.

žensk. Tako se v primeru, da se življenjska doba podaljša, pokojnine ustrezno prilagodijo, s tem pa se zagotavlja fiskalna vzdržnost pokojninskega sistema. Tak pokojninski sistem omogoča informiranost posameznika glede vplačanih prispevkov, ki se sproti valorizirajo, kasneje pa se v obliki pokojnine izplačajo posamezniku kot »pokojninski kredit«.

Da bi se v novem sistemu ohranila solidarnost oziroma, da bi se zagotovil minimalen obseg pokojninskih pravic, se bo torej uvedel ničelni steber, ki bo vsakomur zagotavljal univerzalen dohodek. S tem se bo preprečevala revščina, zagotovila pa se bo osnovna socialna varnost za starost. Upravičenec bo vezan na vstopno starost 65 let oziroma morebitno kasnejšo upokožitev. Univerzalna pokojnina se bo usklajevala enkrat letno z rastjo cen življenjskih potrebščin, financirala pa se bo iz določenega dela prispevkov za pokojninsko zavarovanje. Razlika med prihodki od prispevkov in odhodki za univerzalne pokojnine bo krita iz državnega proračuna. Ker sistem NDC ne pokriva invalidskega zavarovanja, bo pokojninsko zavarovanje sistemsko ločeno od invalidskega zavarovanja (MDDSZ, 2009).

4 POKOJNINSKI SISTEM V SKANDINAVSKIH DRŽAVAH

Opisala bom pokojninske sisteme za skandinavske države, in sicer Švedsko, Dansko, Finsko, Norveško in Islandijo. Te države med seboj uradno sodelujejo, njihovo sodelovanje pa temelji na skupnih vrednotah in pripravljenosti, da dosežejo rezultate, ki prispevajo k dinamičnemu razvoju in povečanju usposobljenosti in zmožnosti skandinavskih držav. Vrednote vključujejo principe, ki ponujajo enake možnosti vsem državljanom, to je socialna solidarnost in varnost za vse. V praksi se to izrazi pri socialnih pravicah za vse državljane, velja tudi za socialno marginalizirane²⁹ oziroma obrobne in ranljive skupine ljudi v družbi. Poleg tega pokriva pravico vseh državljanov do socialne varnosti, zdravljenja in negovanja. Glavni cilj je ustvariti priložnost za vse, ki so del družbe in odločitvenih procesov v družbi, saj ima dostopnost za vse, visoko prioriteto. Enakopravnost vseh državljanov pomeni tudi to, da mora biti enakopravnost med moškimi in ženskami že v koreninah socialnega in zdravstvenega sektorja. Ključni faktor skandinavske skupne operacije je globalizacija, ki prinaša tako priložnost kot izzive za skandinavske države in za ostalo Evropo (Norden, 2009a). Skandinavski model vodijo ministri za sodelovanje in izbrani poslanci, financira pa se večinoma iz davčnih prihodkov iz teh držav. Obstaja pa poseben načrt, ki določa, koliko bo katera država prispevala za skandinavski proračun. V skladu s tem Danska plača 21,6 %, Finska 17,4 %, Islandija 1,2 %, Norveška 28,1 % in Švedska 31,7 % (Norden, 2009b).

Te države imajo različne odnose z mednarodnimi organizacijami. Danska, Norveška in Islandija so članice NATO (North Atlantic Treaty Organization)³⁰. Norveška in Islandija sta članice EEA (European Economic Area)³¹. Članice Evropske unije so Danska, Finska in Švedska, med katerimi je le Finska sprejela skupno evropsko valuto, evro. Vse države pa so del Skandinavskega sveta in Skandinavskega sveta ministrov (Norden, 2009c).

Skandinavski svet ministrov je ustanovil skupni socialni varnostni portal (Nordic Social Insurance portal), ki je namenjen obveščanju državljanov skandinavskih držav o različnih vrstah socialnega varstva. Prav tako ima Skandinavski svet ministrov svoje informacijske storitve (Hello Norden), ki so namenjene za pomoč starejšim državljanom, ki zahtevajo posebne smernice pri premeščanju ali prevozu na delo v skandinavskih regijah (Norden, 2008a).

Kot sem že omenila v uvodu, obstajajo kljub skupnim ciljem med skandinavskimi državami razlike v organizaciji socialnih sistemov. Danska je v primerjavi z drugimi državami šla dlje pri vključevanju zasebnega sektorja v storitve socialnega skrbstva in izbiri za uporabnike. Danci so znani po svojem tako imenovanem »flexicurity model« (model prožne varnosti) na trgu dela, ter po njihovem poudarku na asimilacijo v politiki priseljevanja³², v nasprotju

²⁹ Družbena izključenost; potiskanje neke skupine ljudi na obrobje družbe ven iz »normalnega okvirja«.

³⁰ Organizacija severnoatlantske pogodbe.

³¹ Evropsko ekonomsko območje.

³² Imigracija; nekatere države omejujejo imigracijo.

z strategijo vključevanja³³, ki je značilna za Švedsko in Norveško. Precej drugačna od ostalih skandinavskih držav je Islandija, pri kateri storitev socialnega skrbstva v veliki meri temelji na načelu »welfare-to-work« (dobro počutje na delu). Na Finskem prostovoljni sektor igra pomembno vlogo pri zagotavljanju skrbi za starejše. Na področju javnega sektorja je na Norveškem zagotavljanje storitev socialnega skrbstva močnejše kot drugod. Razlike med sistemi pa tem državam omogočajo, da se učijo in zgledujejo po medsebojnih izkušnjah (Norden, 2008b).

Skandinavsko sodelovanje je soočeno z velikimi socialnimi prevrati v Evropi v zvezi z odnosom z EU. Na njihovo sodelovanje vedno bolj vpliva svet okoli nje, zato je pomembno da se socialno in zdravstveno sodelovanje oceni s širše perspektive. Sektor socialne varnosti in zdravstva, ki je eden glavnih ciljev skandinavskega modela blaginje, se bo v prihodnjih letih soočil s številnimi izzivi, kot so povečane možnosti zdravljenja, pomanjkanje usposobljenega osebja, ožje gospodarske meje in demografske spremembe, ki večajo pritisk na pokojninske sisteme, zdravstvene službe in nego. Njihovo sodelovanje, dialog in izmenjava izkušenj pa lahko doprinesejo k rešitvi teh težav. Enako pa se lahko države z različnimi merili učijo druga od druge tako o dobrih kot o slabih izkušnjah (Norden, 2009a).

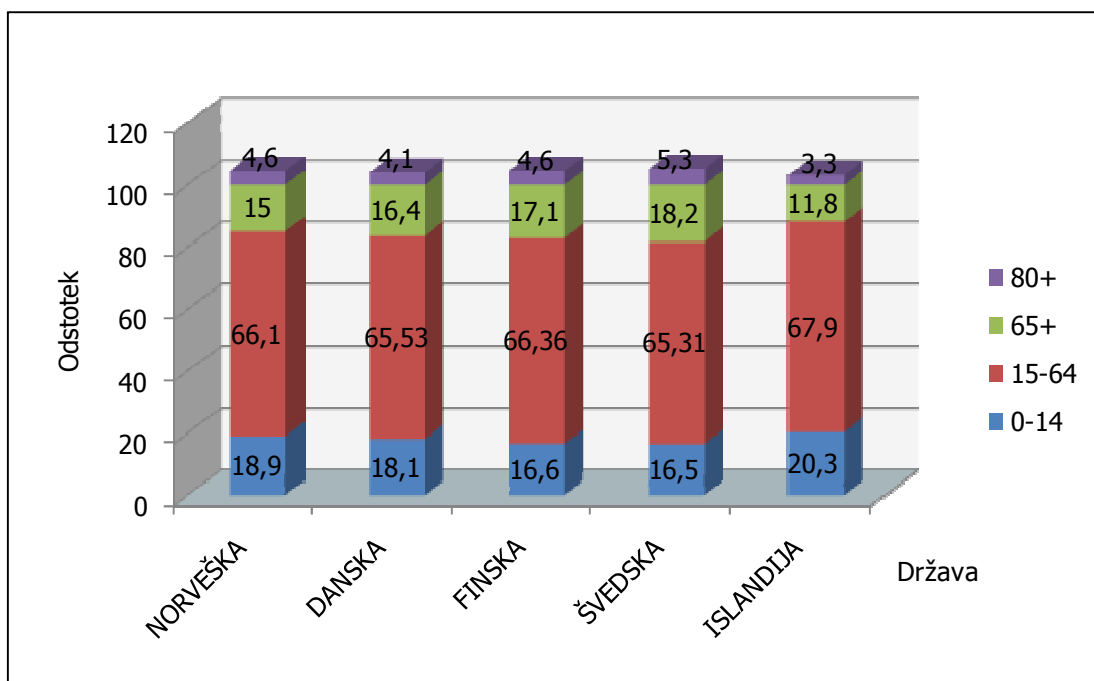
4.1 DEMOGRAFSKE SPREMEMBE V SKANDINAVSKIH DRŽAVAH

Kakor v Sloveniji se tudi v skandinavskih državah srečujejo z vedno večjo populacijo starejših ljudi. Tako je ena aktualnih tem za skandinavsko sodelovanje demografski trend staranja prebivalstva. Starajoča populacija bo vodila v večje potrebe zdravstvene in socialne oskrbe. Ker pa se bo zmanjšala delovna sila, bo težje zagotoviti sredstva, potrebna za obvladovanje večjega povpraševanja po dobrem počutju (Norden, 2008b).

Kot je razvidno iz slike 11 in 12 bo po projekcijah prebivalstva v naslednjih 40-ih letih največji porast prebivalstva med ljudmi, starimi 65 let in več. Za več kot 14 % se bo v tej starostni skupini povečal delež na Islandiji, in sicer iz 11,8 % v letu 2010 na 26,3 % v letu 2050. Tudi v ostalih državah se bo delež v tej starostni skupini povečal, najmanj na Švedskem, kjer že sedaj znaša delež 18,2 % prebivalcev. Najstarejši del populacije, to so ljudje stari 80 let in več, se bo do leta 2050 kar podvojil, najbolj se bo povečal delež prebivalcev na Finskem, in sicer iz sedanjih 4,6 % na 10,8 % ter na Islandiji iz sedanjih 3,3 % na 9,3 %. Podobno pa se bo povečal delež tudi v ostalih skandinavskih državah. Temu primerno pa se bo zmanjšal delež prebivalstva starega od 15 do 64 let. Prebivalstvo staro od 0 let do 14 let se bo nekoliko zmanjšalo, vendar bo najmanj sprememb v tej starostni skupini.

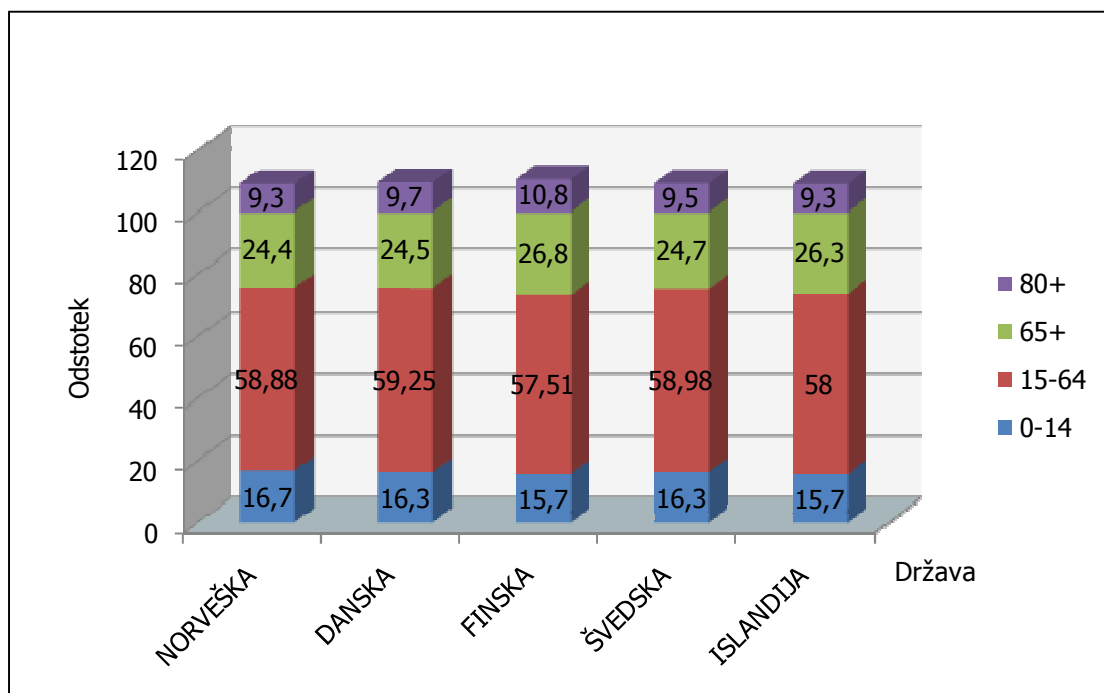
Slika 11: Projekcija prebivalstva po starostnih skupinah za izbrane države za leto 2010

³³ Integracija priseljencev v družbeno življenje.

Vir: SURS (2009), DESA (2010)

Slika 12: Projekcija prebivalstva po starostnih skupinah za izbrane države za leto 2050

Vir: SURS (2009), DESA (2010)

4.2 ŠVEDSKI POKOJNINSKI SISTEM

Razvoj zdravstvene oskrbe in socialne oskrbe za starejše na Švedskem je ena najvišjih prioritetenih področij vlade v politiki blagostanja. Prednost imajo varnost, dostopnost in celostni pogled na potrebe posameznika (Ferfila, 2009, str. 306). Ima politično stabilen pokojninski sistem, ki samodejno sledi ekonomskemu in demografskemu razvoju. To predstavlja dolgoročno stabilnost ne glede na razvoj in brez tveganja, da bo strošek dohodkovno osnovanih pokojnin prenesen na prihodnje generacije. Je tudi sistem, ki postavlja Švedsko v dober položaj, da lahko zagotavlja dolgoročno osnovno varnost na sprejemljiv način (Ferfila, 2009, str. 297). Predstavlja pravičen, pregleden, predvsem pa finančno učinkovit sistem varčevanja za starost v javnem, obveznem pokojninskem zavarovanju. Višina prejemkov je v popolni odvisnosti od višine vplačanih prispevkov, zato je sistem pravičen. Sistem je tudi pregleden, saj je posameznik skozi svoje aktivno obdobje natančno seznanjen z višino do tedaj privarčevanih sredstev, in je tudi obveščen o višini pokojnine, ki jo lahko pričakuje iz obveznega pokojninskega zavarovanja. V začetku vsakega leta prejme vsak zavarovanec tako imenovano oranžno ovojnico (orange envelope), v kateri so zapisani ti podatki (Pogačar, 2010, str. 4).

4.2.1 Tristebni Švedski pokojninski sistem

Na podlagi sprejete pokojninske reforme je Švedska zasnovala svoj pokojninski sistem kot tristebni pokojninski sistem. Posamezniku je prepuščena vključitev v drugi in tretji steber, prvi steber pa je obvezen, posamezniku pa je v kapitalsko kritem delu v okviru prvega stebra prepuščena odločitev o izbiri naložbene politike.

Prvi steber je obvezno pokojninsko zavarovanje, v katerega so vključeni vsi prebivalci, ki prejemajo dohodek. Sistem obveznega pokojninskega zavarovanja, ki je v celoti temeljil na dokladnem sistemu, z vnaprej določenimi prejemki, je Švedska z reformo pokojninskega sistema preoblikovala v kapitalsko krit sistem z vnaprej določenimi prispevki, kateri so določeni v višini 18,5 %, osnova za odmero prispevkov pa je navzgor omejena. Ta sistem zajema obvezno pokojninsko zavarovanje, premijsko varčevanje ter zajamčeno dopolnilno pokojnino.

Drugi steber je poklicno pokojninsko zavarovanje, ki deluje kot sistem vnaprej določenih prispevkov. Financira ga delodajalec na podlagi kolektivne pogodbe med delodajalcem in predstavniki zaposlenih za posamezno dejavnost. Delež vključenih aktivnih prebivalcev v poklicno pokojninsko zavarovanje presega 90 %. Sistem je deloma primerljiv s slovenskim kolektivnim pokojninskim zavarovanjem, vendar delež vključenih v Sloveniji ne presega 50 % aktivnega prebivalstva. Prispevki delodajalcev v poklicne pokojninske načrte so neobdavčeni, obdavčeni pa so kapitalski donosi in pokojnine. Gre torej za obdavčitev po sistemu ETT (exempt, taxed, taxed)³⁴, kar je zelo redek davčni sistem. V tej davčni ureditvi vplačani prispevki do določenega zneska zmanjšujejo davčno osnovo, tako naložbeni donosi kot izplačane pokojnine pa so obdavčeni.

³⁴ Neobdavčeni prispevki, obdavčeni prihodki sklada, obdavčene pokojnine.

Tretji steber predstavlja individualno varčevanje posameznika na banki ali zavarovalnici ali v investicijskih skladih.

4.2.2 Obvezno pokojninsko zavarovanje

To zavarovanje deluje na principu dokladnega sistema, in sicer po sistemu navideznih določenih prispevkov (NDC), kar pomeni, da se prispevki v višini 16 % osnove vodijo na posameznikovem navideznem računu, hkrati pa se z njim sproti krijejo izdatki za pokojnine. Prispevki se plačujejo mesečno in se obračunajo od osnove, ki je navzgor omejena, omejeni pa so tudi prejemki oziroma pokojnina iz tega naslova³⁵. Sredstva, ki so vodena na navideznem računu zavarovanca, se usklajujejo z rastjo povprečne plače oziroma na enak način in v enaki višini kot pokojnine. S tem sistemom se zagotavlja pravična povezava med višino vplačanih prispevkov in višino pokojnine, ki jo iz tega naslova prejema posameznik.

4.2.3 Premijsko varčevanje

Je obvezno varčevanje na osebnih kapitalskih računih. Del prispevkov (2,5 %) za pokojninsko zavarovanje v prvem stebru se preusmeri na osebne varčevalne račune posameznika, ki se financira po kapitalskem principu³⁶. V okviru premijskega varčevanja je Švedska v prvem stebru vzpostavila tako imenovan »kliring model«, ki ga izvaja Premium Pension Authority, ki je institucija v lasti države. Glavna značilnost tega modela je, da ta institucija vodi zgolj posameznikov osebni račun ter zbira premije, vplačane na njegov račun. S premoženjem posameznika pa se ukvarjajo vzajemni skladi, katerega si lahko posameznik samostojno izbere³⁷. Hkrati lahko izbere največ pet vzajemnim skladov, med katerimi se lahko sredstva prenašajo, in so brez omejitev ter brez stroškov. Tistim, ki se ne odločijo za nobenega od vzajemnih skladov, ki so na voljo, se njihova sredstva avtomatično razporedijo v poseben vzajemni sklad, ki ga upravlja država (Pogačar, 2010, str. 1-5).

4.2.4 Zajamčena dopolnilna pokojnina

Vsakdo, ki ni zaslužil primerne pokojnine skozi javni pokojninski sistem, mu je zagotovljena dopolnilna pokojnina, ki se financira prek osrednjega vladnega proračuna. Zajamčena pokojnina se izplača od starosti 65 let naprej. Upravičenci morajo imeti najmanj tri leta stalnega prebivanja na Švedskem, za polno zajamčeno pokojnino pa se zahteva 40 let stalnega bivanja. Dodatek k pokojnini je vzdrževalna podpora za starejše, ki je osnovana na preverjanju posameznikovega premoženja oziroma prihodka. Večina upravičencev do te podpore je starejših ljudi, ki na Švedskem niso živeli dovolj dolgo (40 let), da bi bili deležni polno zagotovljene pokojnine. Za upokojence z nizkim ekonomskih standardom je zagotovljen tudi stanovanjski dodatek, ki je pomemben del osnovne

³⁵ Slovenski pokojninski sistem ne pozna omejitve osnove za odmero prispevkov za pokojninsko zavarovanje, pozna pa omejitev pokojninske osnove za odmero pokojnine.

³⁶ V premijsko varčevanje je vključenih več kot 5,8 milijona članov.

³⁷ Izbira lahko med več kot 783 vzajemnimi skladi, ki jih upravlja 82 družb za upravljanje.

socialne zaščite. Pravico do stanovanjskega dodatka imajo posamezniki stari 65 let in več. Višina stanovanjskega dodatka pa je odvisna od stanovanjskih stroškov in dohodkov (Ferfila, 2009, str. 297).

4.2.5 Dodatna pokojnina

Tisti, ki so zaslužili pokojninske točke za najmanj tri leta, so upravičeni do dodatne pokojnine. Tistim, s pokojninskimi točkami na Švedskem za samo eno ali dve leti, se lahko priznajo zavarovalna obdobja, zbrana v drugih državah EU, EEA ali v državah, s katerimi ima Švedska sporazum. Dodatna pokojnina nadomešča ATP in na zaposlitvi osnovano državno osnovno pokojnino in je tako sestavljena iz dveh delov, en del ustreza državni dodatni pokojnini (ATP), en del pa ustreza osnovni pokojnini, osnovani na številu pokojninskih točk.

4.2.6 Pravice iz obveznega pokojninskega zavarovanja

V splošnem sistemu pokojninskega zavarovanja na Švedskem ni posebne upokojitvene starosti. Osebe so upravičene do prejemanja pokojnine v starosti od 61 let naprej in lahko pokojnino odložijo, dokler to želijo. Ko posameznik izpolni pogoje za pridobitev pravice do starostne pokojnine, se zbrana sredstva na njegovem računu, iz obveznega zavarovanja kakor tudi iz premijskega varčevanja, delijo s koeficientom pričakovane preostale življenjske dobe, na podlagi česar se izračuna letni znesek pokojnine. Institucija Pension Authority poleg zbiranja premij in vodenja osebnih računov izplačuje tudi starostne pokojnine v obliki doživljenjske mesečne pokojninske rente. Član lahko izbira med dvema oblikama izplačevanja starostne pokojnine, in sicer doživljenjska renta z udeležbo na dobičku³⁸, ali doživljenjska renta, katere višina je vezana na enote investicijskih skladov (Pogačar, 2010, str. 4).

4.3 ISLANDSKI POKOJNINSKI SISTEM

Sistem socialne varnosti na Islandiji je sistem, ki v glavnem temelji na prebivalstvu in pokriva vse stalne registrirane prebivalce. Shema socialne varnosti vsebuje podporo starostnikom, invalidom, nezaposlenim, družinam, podporo, ki pokriva nesreče pri delu in poklicne bolezni, bolniško podporo in porodniško nego ter materinsko-očetovsko denarno podporo.

Poleg pokojninske sheme, ki temelji na prebivalstvu, obstaja še dodatna poklicna pokojninska shema, ki je obvezna za vse gospodarsko aktivne osebe. Iz te sheme se plačujejo dodatki za invalidske pokojnine, starostne pokojnine in pokojnine za preživele³⁹.

³⁸ Takšne vrste renta je v Sloveniji renta, do katere so upravičeni prejemniki rente prvega pokojninskega sklada.

³⁹ Pri nas se imenuje družinska pokojnina.

Dodatki so odvisni od zaslužka, njihova višina pa je odvisna od prispevkov in trajanja članstva. Poklicno pokojninsko zavarovanje se financira s prispevki, zaposleni oziroma delavci plačajo 4 %, delodajalec pa 8 % plače v pokojninski sklad. To so najnižje stopnje, s kolektivno pogodbo se lahko določi višji prispevek. Dodatno poklicno pokojninsko shemo večinoma upravljajo različne privatne pokojninske družbe, ki jih skupaj vodijo socialni partnerji. Aktivnosti poklicnih pokojninskih skladov nadzoruje Ministrstvo za finance (Social Insurance in Iceland, 2010).

Glede na pokojninski zakon, morajo biti vse zaposlene in samozaposlene osebe med 16-im in 70-im letom starosti včlanjene v veljaven pokojninski sklad. Minimalni prispevek pokojninskemu skladu je 12 % celotnega zaslužka vseh tipov obdavčenih plač. Minimalni prispevek določijo skladi, tako lahko npr. en sklad odloči, da bo vseh 12 % porabljenih za kritje minimalnih koristi, medtem ko lahko drugi odloči, da potrebuje samo 10 % za minimum in da se lahko dodatna 2 % prihranita drugje. Za zagotovilo, da prispevke vsi plačujejo, imajo ustvarjen poseben mehanizem za izmenjavo informacij med skladi in davčnimi uslužbenci (Ministry of Finance Iceland, 2010).

Na Islandiji temelji obdavčenje pokojnine večinoma na principu EET (exempt, exempt, taxed)⁴⁰. V takem davčnem režimu prispevki do določenega zneska zmanjšujejo davčno osnovo, naložbeni donosi so neobdavčeni, izplačila pokojnin pa so obdavčena, ta režim v bistvu odlaga plačilo davkov v prihodnost. Takšen način davčne ureditve imamo tudi v Sloveniji.

4.3.1 Tristebni pokojninski sistem

Islandski pokojninski sistem je zgrajen na treh stebrih. Prvi steber temelji na državni pokojnini, ki je financirana z davki. Drugi steber je sestavljen iz obveznih poklicnih pokojninskih skladov, ki so vladajoči del sistema. Tretji steber pa temelji na individualnem prostovoljnem pokojninskem varčevanju, kateri imajo davčne olajšave.

Prvi steber predstavlja državno pokojnino, ki je plačana kot osnovna pokojnina z dodatki za samske ljudi ali ljudi z manjšim prihodkom. Osnovna pokojnina je nizka in je vredna samo 10 % povprečnega zaslužka nekvalificiranega delavca⁴¹ in se zniža pri določenih mejah izračunanega prihodka. Opravi se pregled finančnega stanja posameznika, s čimer se določi, ali je oseba upravičena do javne pomoči. Glavna nakazila so plačana prek dodatne pokojne, katera je izračunana v razmerju s polovičnim prihodkom zakonskega partnerja in pokojninskega plačila poklicnih pokojnin, ki presegajo določeno mejo. Posebna dodatna pokojnina je plačana samo samskim osebam, za katere veljajo enaka

⁴⁰ Prvi »exempt« (oproščene) se nanaša na davčne olajšave za delodajalce in delavce. Drugi »exempt« se nanaša na naložbe prihodkov izvzetih iz obdavčitve. »Taked« (obdavčljiv) se nanaša na morebitno obdavčitev pokojnin in drugih dajatev v času, ko se plačujejo zaposlenim in drugim upravičencem načrta.

⁴¹ Delavec na delovnem mestu, za katero zadošča neposredno usposabljanje pri delu; ni sposoben za tako delo.

pravila za zmanjšanje dodatne pokojnine. Maksimalna letna pokojnina za posameznika brez kakršnegakoli prihodka je skoraj enaka minimalni plači. Državni pokojninski sistem je v Islandiji v celoti financiran z davki, delno z davkom za socialno varnost in delno s splošnim obdavčenjem. Glavni finančni vir je davek za socialno varnost, ki je namenjen sistemu socialne varnosti in pokriva približno 85 % celotnih stroškov sistema. Stopnja davka za socialno varnost je trenutno 8,65 % (KPMG, 2010) in temelji na skupni plači⁴². Davek za socialno varnost pa plačujejo delodajalci.

Drugi steber predstavlja obvezni poklicni pokojninski sklad, v katerega morajo biti vključene vse zaposlene in samozaposlene osebe⁴³. Da se lahko neka organizacija uradno imenuje pokojninski sklad in prejema obvezne prispevke, morajo te organizacije ponujati pokojnino do smrti, invalidsko pokojnino in pokojnino za preživele. Minimum obveznega prispevka je trenutno 12 % celotne plače. V glavnem je oblika in delitev plačila dogovorjena v pogodbah o zaposlitvi ali s posebnimi zakonodajami in se trenutno deli na 4 % za zaposlene in 8 % za delodajalce. Prispevek se lahko razdeli na dva dela. Prvi del naj bi članu zagotovil minimalno korist oziroma pridobitev pokojninskih pravic. Minimum naj bi osebi, ki je prispevke plačevala 40 let, vsak mesec zagotovil doživljenjsko starostno pokojnino, ki znese najmanj 56 % mesečne plače, ki jo je oseba prejela na koncu obdobja dajanja prispevkov. Poleg tega pa naj bi zagotovil minimalno invalidsko pokojnino in pokojnino za preživele. V drugem delu prispevka pa lahko gre za pridobivanje dodatnih pokojninskih pravic ali pa za individualne pokojninske načrte⁴⁴.

Tretji steber temelji na prostovoljnem individualnem pokojninskem varčevanju z davčno spodbudo. Davčne spodbude so bile posvojene kot del splošne pokojninske reforme leta 1998. Glavni cilj je bil spodbuditi zaposlene, da si zvišajo celotne pokojninske prihranke, s tem da so jim dovolili odbiti del obdavčenega prihodka in ga prispevati k avtorizirani individualni pokojninski shemi. Trenutno je največji možni davčni odbitek zaposlenega 4 %. Poleg tega so se delodajalci pri določitvi plač strinjali, da bodo prostovoljnimi pokojninskimi shemam prispevali 2 %, če bo zaposleni prispeval najmanj enak odstotek. Celotni prispevek je torej lahko 6 %. Vsak posameznik, ki je star najmanj 16 let, lahko torej prispeva največ 4 % k svoji osebni pokojninski shemi, ki se lahko zviša samo za 2 %, ki jih prispeva delodajalec. V skladu z zakonom lahko pokojninski sklad dovoli članu da začne prejemati pokojninske prejemke največ pet let prej ali kasneje v starostnem obdobju od 65 do 70 let. V skladu z individualnimi pokojninskimi pravicami lahko začne oseba prejemati prejemke pri 60. letu starosti v primeru, da je ta oseba plačevala prispevke vsaj dve leti. Izplačilo prejemkov pa se ne sme izplačati po obdobju, krajšem od sedmih let, vendar to velja samo za obdobje do 67. leta, kjer je časovna meja krajša. Pokojnina se izplačuje v enakomernih delih čez določeno obdobje.

⁴² Za mornarje je plačanih še dodatnih 0,65 %.

⁴³ Zaposleni lahko prostovoljno izberejo svoj poklicni pokojninski sklad, če predpisi določenega poklicnega pokojninskega sklada to dovoljujejo.

⁴⁴ Delodajalci lahko sami izberejo svojega ponudnika dodatnih pokojninskih pravic – pravic, ki presegajo 56 % minimalnega pokojninskega določila.

Odnose med pokojninskimi sistemi treh stebrov lahko opišemo s primerom tipičnega Islandca, ki je tik pred upokojitvijo. Od 60. do 67. leta bo lahko ta oseba med delom uporabljala svoje osebne prihranke, ker lahko, da bo ta oseba samo delno zaposlena, medtem ko se bo pripravljala na popolno upokojitev. Pri 67. letu starosti lahko ta posameznik še vedno dela in hkrati lahko prejema dodatke iz javnega sistema, kar je odvisno od zasluženega prihodka. S tem si preloži dohodek denarja iz njegovega poklicnega pokojninskega sklada do 70. leta in si s tem poveča svoje pokojninske koristi. Po 70. letu starosti pa lahko ta oseba uživa dohodke iz javnega pokojninskega sklada, kakor tudi iz svojega poklicnega pokojninskega sklada, odvisno od celotnega prihodka, ki ga je ta oseba zaslužila vključno s poklicnimi pokojninskimi dodatki.

4.3.2 Sistem določenih prispevkov in sistem določenih prejemkov

Večina islandskih pokojninskih skladov temelji na sistemu določenih prispevkov⁴⁵. Pokojninski skladi, ki temeljijo na sistemu določenih prejemkov⁴⁶, ki jih jamčijo delodajalci, so povečini tisti, ki jih je ustanovila država ali pa lokalne oblasti. Vseeno pa je islandski obvezni poklicni pokojninski sistem težko opredeliti točno v enega od teh dveh sistemov. Obvezni poklicni pokojninski skladi so sistemu določenih prispevkov podobni v tem, da je bila stopnja prispevkov v večini primerov pri obeh že dolgo stabilna pri 10 %, sedaj 12 %. Vendar pa tu ni individualnih računov, investicijsko tveganje pa je na ramenih vseh članov sklada. Poleg tega so skladi bolj pravični do vseh članov in so bolj solidarni, saj je odnos med prispevki in pravico do koristi v večini primerov enaka za mlade in stare, moške in ženske, samske in tiste z družino. Poleg tega pa je doživljenjska starostna pokojnina zagotovljena v vseh primerih. Ravnotežje med pokojninskimi načrti z vnaprej določenimi prispevki in z vnaprej določenimi prejemki so približno 80 % v primerjavi z 20 % (Ministry of Finance Iceland, 2007).

4.3.3 Starostna pokojnina

Do starostne pokojnine so upravičene osebe, starejše od 67 let, ki so med 16. in 67. letom starosti stalno prebivale na Islandiji vsaj tri koledarska leta. Glavno pravilo je, da lahko člani dvignejo starostno pokojnino šele po 67. letu starosti. Z zmanjšanimi koristmi se lahko pokojnina dvigne že pri 65. letu starosti ali pa šele pri 70. letu starosti z dodatnimi koristmi. Posamezniki, ki so bili stalni prebivalci Islandije vsaj 40 let med 16. in 67. letom, so upravičeni do polne starostne pokojnine, za krajša obdobja bivanja pa je pokojnina izračunana v razmerju s časom bivanja. Višina starostne pokojnine ima enotno tarifo in je sestavljena iz osnovne pokojnine in pokojninskega dodatka, ki sta izračunana v razmerju z ostalimi prihodki⁴⁷. Osnovna pokojnina je znižana, kadar ima upokojenec prihodke iz drugih virov in umaknjena, kadar kriterij letnega prihodka preseže določeno

⁴⁵ Defined-contribution

⁴⁶ Defined-benefit

⁴⁷ Maksimalna državna pokojnina znaša 40/40 polne osnovne pokojnine na leto (2.055 EUR) in polnega pokojninskega dodatka na leto (6.486 EUR). Minimalna državna pokojnina na Islandiji znaša 3/40 maksimalne letne vrednosti (European commission, 2009).

količino. Kriterij prihodkov je izračunan na podlagi prihodka od dela, dodatne pokojnine, glavnega prihodka in zakončevega prihodka, vsi ti prihodki pa sestavljajo določen odstotek. Če kriterij letnega prihodka določene osebe, ki prejema pokojnino, ne presega določene količine na leto, je ta oseba poleg osnovne pokojnine upravičena še do dodatka. V primeru, da je prihodek višji od določene količine, se dodatek zniža. Kadar pa prihodek presega določeno zgornjo mejo, je dodatek umaknjen. Na izračun dodatka vpliva ves obdavčljiv prihodek upokojenca in zakonskega partnerja. Upokojenec lahko izbira med dvema metodama izračunavanja, za vsakega upokojenca pa je pri izračunu dodatkov vedno avtomatsko izbrana tista, ki je boljša za upokojenca. V skladu z Aktom o socialni pomoči se lahko v posebnih primerih, ko se prejemnik ne more preživljati brez pokojninskega dodatka, podelijo posebni državni dodatki.

4.3.4 Pokojnina preživelega

Za ovдове ne obstaja državna pokojnina, plačuje se le otroška pokojnina za otroke, ki so mu umrli starši ali eden od njih. Otroška pokojnina je plačana za otroke pod 18 let, kadar so otrokovi starši pokojni ali invalidski upokojenca, in če je bil otrok ali kdorkoli od staršev prebivalec Islandije že najmanj tri leta pred vloženo prošnjo. Če sta oba starša invalidna upokojenca ali pokojna, je plačan dvojni otroški dodatek. Otroška pokojnina pa je plačana otrokovemu finančnemu skrbniku.

4.3.5 Invalidska pokojnina

Pravico do invalidske pokojnine imajo osebe stare med 16. in 67. letom, ki so prebivalci Islandije že vsaj tri leta pred vloženo prošnjo in so vsaj 75 % trajno nesposobni zaradi medicinsko priznane bolezni ali invalidnosti. Do polne invalidske pokojnine so kakor za starostno pokojnino upravičeni posamezniki, ki so bili stalni prebivalci Islandije vsaj 40 let med 16. in 67. letom, za krajša obdobja bivanja pa je pokojnina izračunana v razmerju s časom bivanja. Tudi invalidska pokojnina ima enotno tarifo in je sestavljena iz osnovne pokojnine, pokojninskega dodatka ter pokojninskega dodatka glede na starost upokojenca.

Invalidnina je lahko plačana osebam, ki so izgubile vsaj polovico svojih delovnih zmožnosti in izpolnjujejo pogoje invalidske pokojnine, razen tistih, ki so vezane na stopnjo invalidnosti. Višina invalidnine pa je odvisna od stopnje dohodka. Prejemnik invalidnine, ki je dosegel 62. leto starosti, prejme nadomestilo, ki je po višini enako polni invalidski osnovni pokojnini. Prav tako je lahko invalidnina izplačana osebi, ki je polno zaposlena, vendar ima zaradi svoje invalidnosti visoke izdatke (Social Insurance in Iceland, 2010).

4.4 NORVEŠKI POKOJNINSKI SISTEM

Tudi Norveška je v postopku reformiranja pokojninskega sistema. Novi pokojninski sistem je sprejel parlament maja 2009 in se bo v celoti začel uporabljati leta 2011. Glavne sheme socialnega zavarovanja na Norveškem so državna oziroma nacionalna zavarovalna shema,

shema družinske podpore in shema za denarne ugodnosti za družine z majhnimi otroki. Glede na državno zavarovalno shemo so obvezno zavarovane vse osebe, ki so ali stalni prebivalci ali zaposleni na Norveškem ali na stalnih ali premičnih instalacijah norveške celine. Obvezno zavarovane so tudi določene kategorije norveških državljanov, ki delajo na tujem. Prav tako so obvezno zavarovani državljani iz držav EEA, ki delajo na norveških ladjah⁴⁸. Osebe, zavarovane v državni zavarovalni shemi, so upravičene do starostne, družinske in invalidske pokojnine, ter še do mnogo drugih denarnih nadomestil in dodatkov. Mnogo ugodnosti iz državne zavarovalne sheme je določenih v povezavi z osnovno vrednostjo, ki je usklajena s strani parlamenta enkrat ali večkrat vsako leto, skladno s spremembami stopnje splošnih dohodkov oziroma prejemkov⁴⁹.

4.4.1 Financiranje zavarovalne sheme

Državna zavarovalna shema se financira s prispevki zaposlenih, samozaposlenih oseb in drugih članov, prispevkov delodajalcev in prispevkov države. Stopnje prispevkov in državnih subvencij pa določi parlament. Prispevki od zaposlenih in samozaposlenih oseb so izračunani na osnovi pokojninskih prejemkov. Kot pokojninski prejemki se štejejo denarne ugodnosti v primeru bolezni, materinstva ali brezposelnosti. Enako velja tudi za rehabilitacijski dodatek, poklicni rehabilitacijski dodatek in časovno omejeno invalidnino. Stopnja prispevkov za zaposlene je 7,8 % pokojninskih prejemkov (bruto dohodek). Stopnja prispevkov za samozaposlene osebe je 11 % pokojninskih prejemkov (dohodek od samozaposlitve). Prispevna stopnja za druge vrste osebnih dohodkov (pokojnine itd.) je 3,0 %. Prispevek delodajalca se oceni na odstotek izplačanih plač. Delodajalčevi prispevki se razlikujejo glede na to, kje so podjetja ustanovljena. Obstajajo namreč regionalna območja, osnovana na geografski situaciji in stopnji ekonomskega razvoja. Delodajalčeve prispevne stopnje v teh območjih variirajo od 0,0 % do 14,1 %. Ugodnosti od državne zavarovalne sheme so obdavčene kot dohodek, razen za pavšale in plačilo v naturalijah⁵⁰. Posebne davčne provizije se nanašajo na starostne, družinske in invalidske upokojenca s prejemki pod določeno minimalno mejo. Osebe znotraj teh skupin pa niso dolžne plačati davkov ali prispevkov državnega zavarovanja na prejemke.

4.4.2 Starostna pokojnina

Upokojitvena starost je 67 let. A če zavarovana oseba nadaljuje z delom, lahko pridobi pokojninske točke do 70. leta. Starostna pokojnina je sestavljena iz osnovne pokojnine, dodatne pokojnine ali posebnega dodatka za otroke in zakonca, ki je osnovana na preverjanju posameznikovih prejemkov. Minimalna starostna pokojnina je sestavljena iz osnovne pokojnine in posebnega dodatka⁵¹.

⁴⁸ Tuji državljani (niso iz države EEA), ki niso prebivalci Norveške ali katere druge skandinavske države, ki so registrirani na norveškem ladijskem registru, so obvezno zavarovani le glede na pravico do nadomestila za poklicne poškodbe in pogrebnine.

⁴⁹ Osnovna vrednost za 1. januar 2010 znaša 72.881 NOK = 9.438,10 EUR (1 NOK = 0,13 EUR).

⁵⁰ Naturalije so pridelki kot plačilno sredstvo.

⁵¹ Za neporočenega upokojenca minimalna pokojnina s 1. januarjem 2010 znaša 143.568 NOK = 18.592,07 EUR na leto. Minimalna starostna pokojnina za poročenega upokojenca, ki prejema

4.4.2.1 Osnovna pokojnina

Osebam, ki so zavarovane za namene pokojnine in ki imajo zavarovalno obdobje treh let v času od starosti 16 let pa do leta, ko dopolnijo 66 let, pripada osnovna pokojnina. Osnovna pokojnina je izračunana na osnovi zavarovalnega obdobja in je neodvisna od predhodnih prejemkov in plačanih prispevkov. Za polno osnovno pokojnino se zahteva zavarovalno obdobje najmanj 40 let, če pa je zavarovalno obdobje krajše, se pokojnina sorazmerno zmanjša. Za osebe, ki niso zavarovane za namene pokojnine in ki so zavarovane manj kot 20 let (na osnovi obdobja stalnega prebivališča), je osnovna pokojnina izračunana na osnovi istega števila let kot dodatna pokojnina. Polna osnovna pokojnina je enaka 100 % osnovne vrednosti, v primeru, da upokojenčev zakonec ali izvenzakonski partner⁵² prejema pokojnino ali ima letni dodatek, ki presega dve osnovni vrednosti, pa je osnovna pokojnina enaka 85 % osnovne vrednosti⁵³.

4.4.2.2 Dodatna pokojnina

Bistvo dodatne sheme je upad življenjskega standarda po upokojitvi. Osebi pripada dodatna pokojnina, če so njeni letni prejemki presegli povprečno osnovno vrednost kateregakoli leta za tri leta po letu 1966. Polno priznanje velja za prejemke do šest osnovnih vrednosti. Znesek dodatne pokojnine je odvisen od števila let zaslužene pokojnine in letnih pokojninskih točk. Polna dodatna pokojnina kot glavno pravilo zahteva 40 let zaslužene pokojnine, v primeru manj kot 40 let pa se pokojnina sorazmerno zmanjša. Pokojninske točke se izračunajo za vsako koledarsko leto z deljenjem pokojninskih prejemkov do šestih osnovnih vrednosti minus ena osnovna vrednost z osnovno vrednostjo. Prejemki med šestimi osnovnimi vrednostmi in dvanajstimi osnovnimi vrednostmi se delijo s tremi osnovnimi vrednostmi. Najvišja pokojninska točka, ki se jo prizna za katerokoli leto, je sedem. Polna letna dodatna pokojnina znaša 42 % in jo dobimo, ko se trenutna osnovna vrednost deli s povprečjem pokojninskih točk za posameznikovih 20 po prejemkih najboljših let (to je končna pokojninska točka). Če je določena oseba zaslužila pokojninske točke za manj kot 20 let, se uporabi povprečje vseh priznanih pokojninskih točk. Za leta pred letom 1992 je odstotek dodatne pokojnine 45%.⁵⁴

Upokojencem, ki nimajo dodatne pokojnine ali pa imajo le majhno, pripada poseben dodatek iz državne zavarovalne sheme. Polni posebni dodatek je izplačljiv, če zavarovalno obdobje traja vsaj 40 let, v primeru krajšega obdobja pa je sorazmerno zmanjšan. Za

dodatek za zakonca starega pod 60 let znaša 180.012 NOK = 23.311,58 EUR na leto in 250.704 NOK = 32.466,20 EUR, če je zakonec, za katerega prejema dodatek, star nad 60 let. Če oba zakonca prejmeta minimalno starostno pokojnino, znaša pokojnina 132.636 NOK = 17.176,38 EUR na leto za vsakega zakonca.

⁵² S katerim/-o je bil predhodno poročen/-a, ima z njim/njo otroke ali z njim/njo živi najmanj 12 mesecev v zadnjih 18 mesecih.

⁵³ Upokojencu, ki vzdržuje zakonca, ki ni upokojenec, ali otroke, stare manj kot 18 let, pripada dodatek k osnovni pokojnini, ki je osnovan na preverjanju posameznikovih prejemkov.

⁵⁴ Najvišja dodatna pokojnina, ki je lahko dodeljena, je 273.194 NOK = 30.716,65 EUR.

neporočenega upokojenca ali upokojenca, katerega zakonec ni upokojenec državnega zavarovanja, posebni dodatek znaša 97 % osnovne vrednosti. Če pa je vzdrževan zakonec star 60 let ali več, posebni dodatek znaša 194 % osnovne vrednosti. Če pa oba zakonca prejmeta minimalno pokojnino, je poseben dodatek enak kot za samske, to je 97 % osnovne vrednosti za vsakega.

4.4.3 Družinska in otroška pokojnina

Preživelemu zakoncu ali izvenzakonskemu partnerju, ki je bil s preminulim predhodno poročen ali ima z njim otroke pod starostjo 67 let, pripadajo pokojninski dodatki, če je leta zavarovan s pravico do pokojninskih dodatkov in je bil preminuli zavarovan in sposoben delati najmanj tri leta pred smrtjo. Polna družinska pokojnina je sestavljena iz osnovne pokojnine, enake osnovni vrednosti in 55 % dodatne pokojnine, ki jo je prejemal preminuli, ali bi mu pripadala kot popolnemu invalidu ali kot starostnemu upokojencu. Otroška pokojnina pripada otrokom, starim pod 18 let, ki so zavarovani tudi s pravico do pokojninskih dodatkov, če premine eden od staršev ali oba. Otroci, ki se šolajo, prejemajo pokojnino do 20. leta starosti, če sta preminula oba starša.

4.4.4 Invalidska pokojnina

Zavarovani osebi z invalidnostjo oziroma nezmožnostjo pripadata osnovni dodatek in dodatek za nego bolnika v primeru invalidnosti. Osnovni dodatek se dodeli, če invalidnost vsebuje bistvene dodatne stroške. Obstaja pa šest stopenj osnovnih dodatkov, ki so usklajeni vsako leto s strani parlamenta. Dodatek za nego bolnika v primeru invalidnosti se dodeli, če invalidna oseba potrebuje posebno pozornost ali nego. Za ta dodatek obstajajo štiri stopnje, ki se prav tako uskladijo s strani parlamenta. Invalidska pokojnina je sestavljena iz osnovne pokojnine in dodatne pokojnine ali posebnega dodatka, enako kot velja za starostno pokojnino. Všteta so prihodnja zavarovalna obdobja in prihodnje pokojninske točke do 66. rojstnega dne. Sicer se osnovna pokojnina in dodatna pokojnina izračunata kot za starostno pokojnino.

4.4.5 Shema dodatne podpore

Namen te sheme je zagotoviti finančno podporo za starejše osebe z zmanjšanimi obdobji zavarovanja znotraj splošne državne zavarovalne sheme. Glavno pravilo splošne sheme socialnega zavarovanja je, da pokriva oziroma vključuje vse stalne prebivalce Norveške. Ker se zahteva 40 let stalnega prebivanja pred starostjo 67 let za pridobitev polne pokojnine na osnovi stalnega prebivanja, tisti, ki so živeli na Norveškem krajše obdobje, nimajo možnosti za pokojnino, od katere lahko dejansko živijo. Zato je namen dodatne podpore, zagotoviti minimalne prejemke za osebe, ki so dosegle starost 67 let in so se znašle brez zadostne pokojnine ali drugih finančnih sredstev, ker imajo manj kot 40 let stalnega prebivanja. Največja vrednost podpore je določena na ravni, ki ustreza minimalni pokojninski stopnji socialnega zavarovanja. Podpora je podvržena strogemu preverjanju sredstev, če ima oseba ali njen zakonec ali izvenzakonski partner še druge vire prejemkov

iz dela ali iz kapitalskega premoženja ali iz norveških ali tujih pokojnin. Shema dodatne podore je v celoti financirana preko osrednjega vladnega proračuna in upravljanja s strani administracije za socialno zavarovanje (Norwegian Ministry of labour, 2010).

4.5 DANSKI POKOJNINSKI SISTEM

Danski pokojninski sistem obsega številne sheme. Starostna pokojnina, ki je financirana iz davkov, je socialna shema z osnovnimi na starost vezanimi plačili, plačanimi vsem državljanom, ne glede na kakršnokoli predhodno povezanost s trgom dela. Pokojninska shema podjetja oziroma trga dela je vpeljana kot vidik pogojev zaposlitve, v katere prispevajo oboji, tako delojemalci kot delodajalci. Obsega pa tudi načrte zasebne pokojnine. Dodatno k starostni pokojnini – obvezne sheme obsegajo dodatno pokojninsko shemo trga dela in shemo posebnih pokojninskih prihrankov. Kljub temu, da se prostovoljne sheme in kolektivno dogovorjene pokojninske sheme trga dela vedno bolj uveljavljajo, pa shema starostne pokojnine in dodatne pokojninske sheme trga dela še vedno predstavljata glavni vir dohodka⁵⁵. Starostna pokojnina zato ostaja temelj danskega pokojninskega sistema (Ministry of Social Affairs, 2010a).

Ker je Danska vstopila v sporazume o socialni varnosti s številnimi državami, lahko danski in tuji državljani, ki stalno prebivajo v državah sporazuma, prejemajo dansko pokojnino ob upoštevanju določenih pogojev. Za prebivanje v tretji državi je potrebno živeti na Danskem najmanj 30 let med 15. letom starosti in upokojitveno starostjo. Dansko pokojnino lahko prejemajo tudi skandinavski državljani ob upoštevanju predhodne zaposlitve ali samozaposlitve. Osebe, ki pa niso bile zaposlene v nobeni od skandinavskih držav, so lahko v okviru skandinavskega socialnega sporazuma upravičene do pokojnine ob upoštevanju najmanj treh let stalnega prebivanja v drugi skandinavski državi (Finska, Islandija, Norveška, Švedska).

Osebam z danskim ali tujim državljanstvom, ki živijo na Danskem je lahko pod določenimi pogoji dodeljena pokojnina od države članice EU ali države, s katero je Danska sklenila socialni sporazum, če so bili v tej državi zaposleni ali samozaposleni. Zahteva se lahko starostna pokojnina, zgodnja pokojnina ter pokojnina za preživele, pogoji za dodelitev in upokojitvena starost pa se od države do države razlikujejo. Plačilo te pokojnine opravi za upravičenca, ki stalno prebiva na Danskem tuja vlada (National Social Security Agency, 2009).

Za socialno varnost je določen prispevek 8 %, ki je izračunan na osnovi bruto plače, vključno z določenimi ugodnostmi v naturalijah (kot je službeni avto). Zdravstveno varstvo je na Danskem na splošno brezplačno, zdravila in zobno zdravljenje pa je delno subvencionirano. Na splošno plačajo izdatke na socialnem področju lokalne oblasti. Za

⁵⁵ V poklicne pokojninske sheme je vključenih več kot 80 % aktivnih prebivalcev.

nekatera področja, na primer starostna pokojnina in otroški dodatek, pa vlada povrne lokalnim oblastem 100 % stroškov za njihov izdatek. Na drugih področjih, na primer invalidska pokojnina, socialna pomoč, najemna subvencija, vlada lokalnim oblastem delno povrne stroške za njihov izdatek. Finančne ugotovitve kažejo, da vlada pokrije okoli 50 % socialnih izdatkov.

4.5.1 Starostna pokojnina

Upravičenost do pokojnine je na splošno pogojena z državljanstvom in najmanj tremi leti stalnega prebivanja med 15. letom starosti in upokojitveno starostjo 65 let. Polna pokojnina je na splošno pogojena z najmanj 40-imi leti stalnega prebivanja med tema starostma, če pa je obdobje prebivanja krajše, je pokojnina izračunana kot 1/40 polne pokojnine za vsako leto prebivanja. Starostna pokojnina je sestavljena iz osnovne vrednosti in pokojninskega dodatka, samski upokojenci pa prejemajo višje pokojninske dodatke kot poročeni in tisti izvenzakonske skupnosti⁵⁶. Pokojninski pavšalni dodatek je plačan finančno najšibkejšim upokojencem. Upokojenci so upravičeni tudi do finančnih dodatkov kot je osebni dodatek, najemna podpora (z namenom, da bi vsi Danci živeli v primernih stanovanjih), plačilo goriva pozimi, zmanjšan davek na vrednost premoženja, zmanjšana TV naročnina in številne sheme individualnih popustov. Pokojninski dodatek, dodatni pokojninski dodatki, osebni dodatki ter najemna podpora, so odvisni od dohodkov in premoženja (Ministry of Social Affairs, 2010a).

4.5.2 Vnaprejšnja pokojnina

Vnaprejšnja pokojnina je dodeljena, če je delovna sposobnost osebe zmanjšana v takšnem obsegu, da se oseba, ne glede na možnost podpore iz socialne varnosti (rehabilitacija, zdravljenje) in druge zakonodaje, vključno z zaposlitvijo v prilagodljivem okolju, ne bo sposobna preskrbeti s pomočjo plačljive zaposlitve. Dostopna je za ljudi v starosti od 18 do 65 let (Ministry of Social Affairs, 2010b).

4.5.3 Dodatna pokojnina

Skandinavski državljani imajo priložnost zaslužiti dodatno vseživljenjsko pokojnino (ATP) za kasnejše izplačilo. Do prejemanja te pokojnine je upravičen upokojenec, ki jo bo prejemal do konca življenja ne glede na to, kakšno starost dejansko doseže. Prispevke v to pokojnino plačuje vsak, ki dela na Danskem, avtomatično se prispevki plačajo preko plače, zaposleni plača 1/3 vsote, delodajalec pa 2/3. Pokojnina se izplača samodejno ob dopolnjenem 65. letu starosti, možen pa je tudi odlog izplačila do 75. leta starosti, s tem pa se pokojnina zviša na osnovi določenih stopenj⁵⁷ (ATP, 2009).

⁵⁶ Najvišja stopnja pokojnin v letu 2010 za osnovni znesek znaša 5.448 DKK = 732,38 EUR, dodatek k pokojnini, če si samski je 5.658 DKK = 760,61 EUR, dodatek k pokojnini če si poročen je 2.735 DKK = 367,67 EUR. Predvidena pokojnina če si samski znaša 16.285 DKK = 2.189,20 EUR, če si poročen pa 13.842 DKK = 1.860,78 EUR (1 DKK = 0,13 EUR).

⁵⁷ Če odložite pokojnino za pet let, se bo pokojnina zvišala za približno 51%.

4.6 FINSKI POKOJNINSKI SISTEM

Za vključenost v Finski socialni sistem je potrebno običajno stalno prebivališče na Finskem. Ločimo na dohodke vezano pokojnino in osnovno pokojnino, ki sta izplačani kot starostna pokojnina, invalidska pokojnina, denarni rehabilitacijski dodatek, pokojnina za brezposelnost in pokojnina za preživele. Invalidska pokojnina se dodeli na osnovi dolgoročne nezmožnosti za delo, denarni rehabilitacijski dodatek pa je invalidska pokojnina, ki se dodeli za dano obdobje. Pokojnina za preživele je dodeljena preživelemu zakoncu ali otrokom v starosti pod 18 let. Upokojitvena starost za starostno pokojnino je prilagodljiva znotraj na dohodke vezane pokojninske sheme. Oseba lahko začne prejemati pokojnino v skladu z izbiro v starosti med 63 - 68 let. Pokojninska starost za osnovno pokojnino je 65 let.

Navadno oseba zasluži pokojnino, ki je 1,5 % letnega prihodka od dela. Odstotek se povečuje s starostjo. Tisti, ki delajo potem, ko so dosegli starost 53 let, zvišajo pokojnino v skladu z 1,9 % letnega prihodka in tisti, ki so dosegli starost 63 let, zvišajo 4,5 % letnega prihodka. Osnovna pokojnina se izračuna sorazmerno s časom, v katerem je prosilec za pokojnino živel na Finskem. Če prosilec za pokojnino ni živel na Finskem vsaj za 40 let v starosti med 16 in 64 let, se državna osnovna pokojnina zmanjša sorazmerno s časom, v katerem je oseba živel v tujini.

Sistem socialnega zavarovanja na Finskem je razdeljen na ugodnosti na osnovi prebivanja in na osnovi dela. Finski zavod za socialno zavarovanje KELA upravlja ugodnosti na osnovi prebivanja. Do teh ugodnosti pa so na primer upravičeni upokojenci, funkcionalno nezmožni, preživeli družinski člani, brezposelni itd. Če delaš na Finskem, si navadno zavarovan za ugodnosti na osnovi zaposlitve. Ugodnosti na osnovi zaposlitve so na primer na dohodke vezana pokojnina, poklicna rehabilitacija, kompenzacija pri poškodbi pri delu in industrijske bolezni kot tudi na dohodke vezan dnevni dodatek, če si član sklada za brezposelne. Finski center za pokojnine ETK, upravlja na dohodke vezane pokojnine (Nordic Social Insurance portal, 2010).

4.6.1 Osnovna pokojnina

Osnovno pokojnino lahko prejemajo posamezniki, če ne prejemajo na dohodke vezane pokojnine ali če je na dohodke vezana pokojnina zelo majhna. Osnovna pokojnina je dodeljena in plačana od Finskega zavoda za socialno zavarovanje. Za prejetje državne osnovne pokojnine se predpostavlja, da ste živeli na Finskem najmanj tri leta po tem, ko ste dosegli starost 16 let, in da druge pokojnine in dodatki, ki jih prejemate, ne presegajo meje dohodka, nad katero osnovna pokojnina ni več izplačana. Vrednost pokojnine je lahko odvisna tudi od tega, če ste poročeni ali izvenzakonske skupnosti.

4.6.2 Na dohodke vezana pokojnina

Finska zakonsko na dohodke vezana pokojninska shema vključuje več različnih pokojninskih zakonov (zakoni za samozaposlene osebe, kmete, mornarje, javne uslužbenke, občine, župnije). Osnove za opredelitev pokojnine so v glavnem enake za vse zavarovane, vendar so pokojnine v okviru različnih zakonov različno financirane. Na dohodke vezane pokojnine so v glavnem financirane prek pokojninskih prispevkov s strani delodajalca in zaposlenega, delno financira pokojninske izdatke v okviru nekaterih pokojninskih zakonov tudi država.

4.6.3 Financiranje pokojnin

Pokojnine so navadno financirane prek pokojninskih prispevkov, plačanih s strani delodajalca in zaposlenega. Dva ekstrema v sistemih pokojninskega financiranja sta sistem PAYG in sistem sklada. V PAYG sistemu so pokojninski prispevki uporabljeni za pokrivanje letnih pokojninskih izdatkov in z njimi povezanimi administrativnimi stroški. Na ta način vsaka generacija na trgu dela plača pokojnine tistih, ki so upokojeni. Poleg PAYG sistema je lahko ustvarjen tudi ločen varovalni (neodvisni) sklad za primer nihanj v premijskem dohodku. V sistemu samo iz sklada so pokojninski prispevki obračunani letno na vrednost, ki ustreza naraščanju pokojnine in ta vrednost počaka v skladu do upokojitve. V sistemu sklada vsaka generacija tako plača svojo lastno pokojnino in zaposleni na nek način hrani del plače v sklad za prihodnjo pokojnino.

Na dohodke vezana pokojnina se torej v glavnem financira s prispevki delodajalcev in zaposlenih⁵⁸. Za financiranje pokojninskih izdatkov za vsako leto so uporabljeni tudi pokojninski skladi, nabrani iz prispevkov preteklih let in obresti na te sklade, kot tudi prispevek, plačan iz sklada zavarovanja za brezposelnost. Samozaposlene osebe sklenejo zavarovanje z družbo za pokojninsko zavarovanje ali pokojninski sklad, ki opravlja zavarovalne posle v okviru pokojninskega zakona (YEL) za samozaposlene osebe. Raven prispevkov, plačanih s strani delodajalca, se spreminja v skladu s pokojninskim zakonom in v skladu z velikostjo družbe. Zaposleni plačajo prispevke kot določen odstotek deleža od plače. Pokojninski izdatek za samozaposlene osebe, mornarje in kmete je delno financiran tudi preko državnega proračuna, država tako plača delež podjetnikovih pokojnin, ki jih prispevki ne uspejo pokriti. Raven delodajalčevega prispevka se razlikuje v različnih pokojninskih zakonih in tudi v skladu z velikostjo družbe in vrsto dejavnosti, ti dejavniki pa ne vplivajo na prispevek zaposlenega. Na delež prispevkov zavarovanca v okviru zakona pokojnin za mornarje (MYEL) vpliva tudi starost. Financiranje pokojnin iz javnega sektorja je v glavnem osnovano na načelu PAYG. V javnem sektorju so dandanes skladi zbrani tudi v kolektivne varovalne (neodvisne) sklade. Državne pokojnine so v celoti financirane na osnovi načela PAYG, država financira približno 3/4 državnih pokojninskih

⁵⁸ Skupni zbrani prispevki za leto 2009 znašajo po zakonu YEL približno 19,6 %, po zakonu MYEL približno 10,8 %.

izdatkov in ostanek je financiran prek delodajalčevih državnih pokojninskih prispevkov⁵⁹. Za pokojnine je treba plačati tudi davek na dohodek (Finnish Centre for Pensions, 2009).

4.7 PRIMERJAVA SLOVENSKEGA POKOJNINSKEGA SISTEMA S SKANDINAVSKIMI DRŽAVAMI

4.7.1 Splošni obseg

V Sloveniji imamo obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje na podlagi medgeneracijske solidarnosti, v katerega se bo po novem vpeljal sistem NDC, obvezno in prostovoljno dodatno pokojninsko in invalidsko zavarovanje in pokojninsko in invalidsko zavarovanje na podlagi osebnih pokojninskih varčevalnih računov.

Tudi na Islandiji imajo tristebni pokojninski sistem. Obsega državno pokojninsko shemo, ki pokriva vse prebivalce s pavšalnimi dohodkovno preverjenimi ugodnostmi, odvisnimi od trajanja prebivanja, in ki so financirane od prispevka socialne varnosti in davkov. Obvezna poklicna pokojninska shema je financirana s prispevki, ki pokrivajo vse gospodarsko aktivne osebe in zagotavlja na dohodek vezane pokojnine, ki so odvisne od prispevkov in trajanja članstva, razen sheme državnih uslužbencev, ki je opredeljena kot shema ugodnosti. Zadnje je prostovoljno individualno pokojninsko varčevanje z davčno spodbudo.

Norveška ima državno zavarovalno shemo, ki je univerzalna oziroma splošno obvezna shema. Sestavljena je iz treh glavnih elementov: osnovne pokojnine, osnovane na obdobjih prebivanja; na dohodke vezano dodatno pokojnino, osnovano na letnih pokojninskih točkah, ki odražajo raven prejemnikov; ter poseben dodatek za tiste, ki jim ne pripada nobena dodatna pokojnina ali pa je le-ta pod vrednostjo posebnega dodatka. Financirana je iz davkov in prispevkov. Obstaja tudi obvezna poklicna pokojnina kot dodatek k pokojnini iz državne zavarovalne sheme, ki je financirana s strani delodajalca.

Finska ima dualni sistem. Prvi je zavarovalni sistem financiran s prispevki, ki pokrivajo vse gospodarsko aktivne osebe in zagotavlja na dohodke vezane pokojnine, odvisne od prispevkov in trajanja članstva. Imajo še državno pokojnino, ki zagotavlja minimalno pokojnino, financirano iz davkov in prispevkov.

Švedska ima javni pokojninski sistem, ki je obvezen in univerzalen ter ga sestavljajo na zaslužek vezana starostna pokojnina in na zaslužek vezana dodatna pokojnina, financirana po sistemu PAYG, v celoti financirana pokojnina na prihranku iz premij z individualnimi računi (premijsko varčevanje) in iz davkov financirana zagotovljena pokojnina (zajamčena pokojnina) za vse stalne prebivalce z nizko starostno pokojnino ali brez nje.

⁵⁹ Skupni zbrani prispevki za leto 2009 znašajo približno 31,3 %.

Na Danskem obstaja socialna pokojnina, ki je davčno financirana in pokriva vse prebivalce s pavšalnimi pokojninami, odvisno od trajanja prebivanja. Dodatna pokojnina (ATP) je shema obveznega socialnega zavarovanja, financirana s prispevki in zagotavlja pokojnine, odvisne od prispevkov in trajanja pridružitve. Obstaja še obvezna poklicna pokojnina in dodatek k pokojnini.

4.7.2 Upokojitvena starost

V Sloveniji pridobijo pravico do polne starostne pokojnine moški pri starosti 65 let, ženske pri starosti 63 let, če dopolnijo najmanj 15 let delovne dobe. Pravico do predčasne pokojnine pridobijo ženske pri pokojninski dobi 38 let, moški pri 40 let ter starosti 58 let (po novem 60 let). Pokojnino je mogoče neomejeno odložiti in si s tem povečati znesek pokojnine.

Upokojitvena starost je na Danskem za socialni sistem 65 let, za dodatno pokojnino pa je 67 let, s tem da osebe lahko zahtevajo pokojnino tudi pred starostjo 67 let, vendar ne pred 65. letom. Pokojnina pa se zato sorazmerno zmanjša. Predčasna pokojnina torej ni možna pred zakonsko upokojitveno starostjo 65 let, oziroma za dodatno pokojnino se v letih od 67 do 65 sorazmerno zmanjša. V državnem sistemu je odlog pokojnine možen do 120 mesecev kadarkoli po 65. letu starosti, pokojnina pa se poveča z odstotkom, izračunanim na aktuarskih principih v skladu z dolžino odloga. Za dodatno pokojnino je odlog možen od starosti 67 let do dosežene starosti 70 let, poveča pa se za fiksni odstotek na mesec odloga. Delna pokojnina je možna v starosti med 60 do 65 let, posamezniki pa morajo izpolnjevati določene pogoje kot so npr. stalno prebivanje na Danskem, znižati določeno število delovnih ur, sodelovanje zaposlenih v dodatni pokojninski shemi. Plačuje se iz sklada zdravstvenega zavarovanja in se financira z davki ne s prispevki, država pa potem občinam povrne 100 % stroškov. Pogoj za polno pokojnino je 40 let stalnega prebivanja v starosti od 15 do 65 let.

Upokojitvena starost na Islandiji znaša 67 let, predčasno je možna državna pokojnina v starosti 60 let za osebe, ki so registrirane kot mornarji na islandskih plovilih najmanj 180 dni na leto v povprečju 25 let. Dodatna pokojnina pa je možna predčasno od starosti 65 let. Odlog je v javnem sistemu neomejen (pokojninski dodatki se povečajo za 0,5 % za vsak mesec do največ 30 %). Pri dodatni pokojnini pa je odlog mogoč do dosežene starosti 70 let (pokojnina se izračuna v skladu s povečanjem pokojninskih točk). Delna pokojnina na Islandiji ni možna. Polna pokojnina je pri 40-ih letih stalnega prebivanja v starosti od 16 do 67 let. Za dodatno pokojnino je določeno 40-letno obdobje plačevanja prispevkov (32 let za državne uslužbenke).

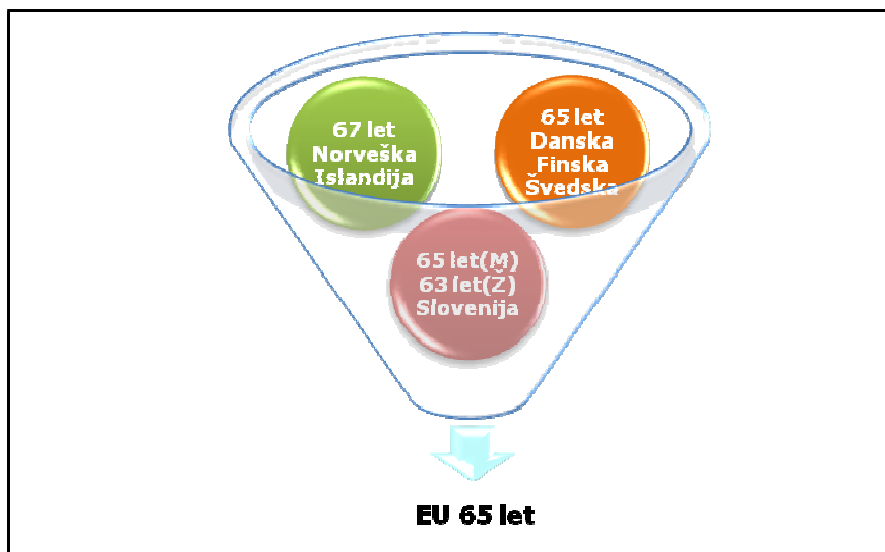
Za državno pokojnino je na Finskem določena starost 65 let. Za na dohodke vezano pokojnino je možna izbira vsakega posameznika v starosti od 63 do 68 let. Možna je predčasna pokojnina v starosti od 62 let za obe shemi pokojnin (državna pokojnina se zmanjša za 0,4 % za vsak mesec predčasne pokojnine, na dohodke vezana pokojnina pa

za 0,6 %). Odlog je možen neomejeno, znesek pokojnine pa se poveča za 0,6 % na mesec po starosti 65 oziroma 68 let. Delna pokojnina v javnem sistemu ni možna, na dohodke vezano pokojnino pa se izplača osebam v starosti 58 - 67 let. Za Finsko velja pridobitev polne pokojnine za stalno prebivanje za najmanj 80 % časa v starosti od 16 do 65 let.

Na Norveškem je upokojitvena starost 67 let, predčasna pokojnina ni možna, odlog pokojnine pa je mogoč do treh let. Vendar ni posebnega povečanja pokojnine, preračun se na osnovi pokojninskih točk, zasluženih med odlogom, opravi le po dopolnjenem 70. letu starosti upokojenca. Prav tako ni možna delna upokojitvev. Polna osnovna pokojnina zahteva 40 let stalnega prebivanja v starosti od 16 do 66 let. Za polno dodatno pokojnino se zahtevajo pokojninske točke, dodeljene za 40 koledarskih let.

Na Švedskem je možna prilagodljiva upokojitvena starost od 61. leta naprej. Delo preko starosti 67 let je možno le s privoljenjem delodajalca. Predčasna pokojnina ni možna, mogoč pa je neomejen odlog, pridobi pa se lahko tudi delna pokojnina. Za pridobitev polne pokojnine za zagotovljeno (zajamčeno) pokojnino je pravilo 40 let stalnega bivanja, izplača pa se od 65 let naprej.

Slika 13: Upokojitvena starost za skandinavske države in Slovenijo

Vir: Lastni prikaz

4.7.3 Najkrajše obdobje članstva

Najkrajše obdobje članstva je v Sloveniji 15 let. Na Danskem je za pokojnino treba najmanj tri leta stalno prebivati na Danskem v starosti od 15 do 65 let (nedržavljeni morajo prebivati na Danskem deset let). Na Islandiji, kakor tudi na Norveškem je za pravico do pokojnine prav tako potrebno tri leta stalnega prebivanja v starosti od 16 do 66 let. Na Finskem tri leta stalnega prebivanja po dopolnjenem 16. letu, prav tako pa velja za Švedsko najkrajše obdobje članstva tri leta stalnega prebivanja.

4.7.4 Financiranje

V Sloveniji se pokojnine financirajo s prispevki zavarovanih oseb in delodajalcev ter državnim jamstvom. Prispevki v celoti znašajo 24,35 %, od tega plača 15,50 % delavec, 8,85 % pa delodajalec. Prav tako se pokojnine financirajo s prispevki zavarovanih oseb in delodajalcev ter davkov na Norveškem, kjer zaposleni plača prispevek v višini 7,8 % bruto zaslužka, samozaposleni 11 % izračunanega osebnega dohodka, delodajalci pa 14,1 % (nižja stopnja je za šest različnih ravni, na nekaterih področjih), prispevna stopnja za druge vrste osebnih dohodkov je 3,0 %. Na Švedskem se pokojnine financirajo s prispevki zavarovanih oseb in delodajalcev ter davkov. Prispevki znašajo 18,5 %, od tega jih 16 % gre za dohodek pokojnin in 2,5 % gre za premijo pokojninskega zavarovanja. Na Finskem se državna pokojnina financira s prispevki delodajalcev in davki (skupni zbrani prispevki znašajo 31,3 %). Zakonsko na dohodke vezana pokojnina pa se financira s prispevki zaposlenih, delodajalcev in samozaposlenih, ter iz državnih subvencij (skupni zbrani prispevki znašajo za YEL 19,6 %, za MYEL pa 10,8 %). Na Danskem je socialna pokojnina financirana z davki, dodatna pokojna pa s prispevki zaposlenih in delodajalcev, in sicer v višini 8 %. Na Islandiji je državna pokojnina financirana z davki in prispevki delodajalcev in samozaposlenih, dodatna pokojnina pa s prispevki zaposlenih, samozaposlenih in delodajalcev. Delodajalec plača 8 %, zaposleni pa 4 % plače. V vseh teh državah so pokojnine financirane po sistemu PAYG in iz sklada.

4.7.5 Usklajevanje pokojnin

V Sloveniji usklajujemo pokojnine enkrat na leto, po novem za polovico rasti povprečne mesečne bruto plače in za polovico povprečne rasti cen življenjskih potrebščin. Na Finskem se državna pokojnina usklajuje enkrat letno na osnovi razvoja indeksa življenjskih stroškov. Na dohodke vezana pokojnina se usklajuje prav tako enkrat letno, upošteva se 80 % spremembe ravni cen ter 20 % spremembe ravni zaslužkov (pred reformo so imeli 50/50). Na Danskem se uskladivena stopnja za socialno pokojnino, kot tudi tista za druge transferne prihodke, določi enkrat na leto na osnovi razvoja plač. Ugodnosti državne pokojnine na Islandiji se uskladijo letno v skladu s trenutnim državnim proračunom. V uskladitvah se upoštevajo plačni trendi, vendar naj ne bi bili zvišani za manj kot je raven cen, ki sledi indeksu življenjskih stroškov. Pri dodatni pokojnini se ugodnosti uskladijo letno v skladu z odločitvijo pokojninskega sklada, ob upoštevanju aktuarske ocene. Na Norveškem so letne uskladitve osnovane na uskladitvi osnovne vrednosti z odločitvijo parlamenta (upošteva se rast plač). Na Švedskem sledi na zaslužke vezana starostna pokojnina razvoju povprečnega dohodka z odbitkom za 1,6 odstotne točke. Dodatne pokojnine se za stare 65 let ali mlajše uskladijo z razvojem cen, za starejše od 65 let je pokojnina vezana na spremembe v razvoju povprečnega dohodka z odbitkom 1,6 odstotne točke. Za zagotovljeno pokojnino je stopnja uskladitve določena vsako leto na osnovi razvoja cen. Vzdrževalna podpora za starejše pa se določi preko indeksa gibanja cen.

4.7.6 Upoštevani dejavniki za izračun pokojnin

V Sloveniji se za izračun pokojnine upoštevajo predhodni zaslužki, število zavarovalnih let, spol prejemnika ter starost ob upokojitvi. Na Danskem se v okviru socialnih pokojnin upošteva trajanje stalnega prebivanja v starosti med 15 in 65 let. Za dodatno pokojnino se upošteva trajanje članstva v shemi in plačani prispevki. Na Islandiji se v okviru državne pokojnine upošteva trajanje stalnega prebivanja in dohodek, za dodatno pokojnino pa se upošteva trajanje članstva in raven prispevkov. Na Norveškem se upošteva trajanje stalnega prebivanja (do 40 let), število let pridobivanja pokojninskih točk (do 40 let), raven pokojninskih točk za 20 najboljših let (po novem vseh let v karieri), zakonski stan, stopnja osnovne vrednosti. Na Finskem se v državni pokojnini upošteva trajanje stalnega prebivanja, zakonski stan in znesek drugih pokojnin, osnovanih na zaposlitvi. Na dohodke vezani pokojnini se upoštevajo upokojitveni zaslužki za vsako leto. Na Švedskem se upošteva za na dohodke vezano starostno pokojnino, življenjski zaslužek, starost ob upokojitvi, življenjska doba in razvoj ekonomije. Za polno financirano pokojnino iz prihranka od premij se upoštevajo običajni zavarovalni principi in vrednost izbranih skladov, življenjski zaslužek, starost ob upokojitvi in življenjska doba. Za zagotovljeno pokojnino se upošteva trajanje stalnega prebivanja (do 40 let) in znesek na dohodke vezanih pokojnin (European Commission, 2009).

4.7.7 Evropski pokojninski barometer

V Evropskem pokojninskem barometru, ki je prikazan v prilogi 2, je prikazano, kakšno pokojninsko okolje je v posameznih evropskih državah. Označeno je z barvami, in sicer zelena barva predstavlja ugoden pokojninski sistem, kakršnega imajo med drugimi tudi na Danskem in Švedskem. V tem okolju je večina kazalnikov ugodnih v primerjavi z evropskim povprečjem. Sledi rumena barva, ki predstavlja spremenljivo, neurejeno pokojninsko okolje, kjer obstajajo pomembna vprašanja s področja demografije in socialne varnosti, ki bodo, če ne bodo obravnavana, povzročile napetost v pokojninskem sistemu. Z oranžno barvo je označeno razburkano, burno pokojninsko okolje, kakršno imajo tudi na Finskem. Obstajajo večja vprašanja s področja demografije in socialne varnosti, ki bodo, če ne bodo obravnavane, povzročile resne težave za pokojninski sistem. Rdeča barva pa predstavlja strog, težaven sistem, kakršen je v Sloveniji, Grčiji, Belgiji in Italiji. Obstajajo težavna vprašanja s področja demografije in socialne varnosti, in če ta ne bodo obravnavana, pokojninski sistem ne bo vzdržal.

Povprečna upokojitvena starost je v Evropski uniji 61,4 let. Slovenija spada v najzgodnejšo upokojitev in sicer 59,8 let, medtem ko Švedska spada v najvišji rang povprečne starostne upokojitve, in sicer 63,8 let. Danska ima povprečno upokojitveno starost 61,3 let, Finska pa 61,6 let. Med najmlajšimi upokojenci v Evropi so Francozi, povprečen moški se upokoji pri starosti 59,5 let, ženska pa pri starosti 58,7 let. Upokojitvena starost v vseh državah narašča, saj se sistemi vseskozi spreminjajo tudi zaradi demografskih sprememb, kajti ljudje živimo dlje časa (Finnish Centre for Pensions, 2008).

Pokojninske sisteme reformira večina evropskih držav (Nemci, Španci, Grki ...). Ker bo leta 2060 povprečni Evropejec živel sedem let več kot danes, EU predlaga dvig upokojitvene starosti na 70 let (zdajšnja ciljna starost za upokojitev je v EU 65 let). S tem se bi ohranilo uveljavljeno razmerje, po katerem v pokoju ne bi smeli preživeti več kot tretjino odraslega življenjskega obdobja.

5 ZAKLJUČEK

Namen in cilji mojega diplomskega dela so bili predvsem, da prikažem reformo slovenskega pokojninskega sistema in primerjam naš pokojninski sistem s sistemi v skandinavskih državah. Nekaj več pozornosti sem sicer namenila našemu pokojninskemu sistemu in ga tudi podrobneje opisala.

Pomembno dejstvo je, da je sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja v Sloveniji sistem treh stebrov, ki bo po novem sistemu uvedel še ničelni steber, kateri bo vsakomur zagotovil univerzalni dohodek, s katerim se bo zagotovila osnovna socialna varnost za starost. V Sloveniji so vsi zaposleni načeloma vključeni v obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje, ki zagotavlja minimalne pravice ob nastopu zavarovalnega primera kot je starost, smrt, invalidnost in podobno. Glavni vir sredstev za kritje dajatev pokojninskega in invalidskega zavarovanja zagotavljajo prispevki, ki jih plačujejo delavci in delodajalci, pomembna pa so tudi prejeta sredstva iz državnega proračuna. Financiranje po principu pretočnosti pa deluje brez težav le, dokler je število vseh zavarovancev nekajkrat večje od števila upokojencev. Za dodatno pokojnino ali druge pravice je zato potrebno dodatno varčevanje na osebnih pokojninskih računih. Vendar pa dodatno zavarovanje ne more nadomestiti osnovnega, saj mora zavod zbrati zadostna sredstva za izplačilo pokojnin.

Ker je prvi pokojninski zakon iz leta 1983 omogočal zelo ugodno upokojevanje, se pokojninski sistem vseskozi spreminja. Že v naslednjem zakonu leta 1992 so se med drugimi zaostri tudi vstopni pogoji za pokojnine, izpolniti je bilo tako potrebno starostni pogoj ter pokojninsko dobo. Leta 1999 pa se je sprejel novi zakon, ki je s spremembami in dopolnitvami trenutno še aktualen, vendar je pripravljena že nova zakonodaja, ki bo veljavna leta 2011. Predvidevam pa, da se bo tudi ta novi zakon kar hitro spreminjal, saj je proces reformiranja pokojninskih sistemov postal stalnica in se dogaja vsakih nekaj let.

Socialna varnost postaja zaradi vedno večje finančne krize pri nas in v večini drugih držav problem, saj sistem dobro deluje le pri zavarovancih, ki imajo stalno in dobro zaposlitev. Današnje čase pa ima vedno več zavarovancev probleme z zaposlitvijo in tako ni trdne vezi med sistemi in trgom dela. Posledice tega pa so za ljudi brez stalne zaposlitve vse bolj omejene pravice socialnega zavarovanja. Pokojninski sistem deluje na dolgi rok in je tako v neposredni povezavi z demografsko strukturo prebivalstva, saj le-ta odraža na dolgi rok število potencialnih vplačnikov v sistem ter na drugi strani število potencialnih prejemnikov. Spremembe obstoječega pokojninskega sistema v Sloveniji so potrebne predvsem zaradi zagotavljanja finančne vzdržnosti sistema po letu 2020. Odhodki pokojninske blagajne bodo namreč na podlagi dolgoročnih projekcij po tem letu strmo naraščali. Razlogi za takšno stanje so staranje prebivalstva, prezgodnje upokojevanje, nizka stopnja zaposlenosti starejših in pozno vključevanje mladih v pokojninsko zavarovanje. Ker se življenjska doba Slovencev podaljšuje, je čas prejemanja pokojnine vse daljši. Tako se življenjska doba podaljšuje hitreje, kot se povečuje delovna doba. Število aktivnih se bo leta 2040 celo izenačilo s številom upokojencev. Zaradi pokojninske reforme pa se bo že letošnje leto število upokojencev precej povečalo. Dolgoročno stabilnost pokojninskega sistema je tako mogoče doseči le s podaljševanjem delovne aktivnosti ali z zniževanjem višine pokojnin oziroma kombinacije obeh ukrepov.

Ključni elementi pri pokojninskih sistemih v skandinavskih državah so varstvo, predvidljivost in dolgoročni vidik. Druge države se lahko od teh držav marsikaj naučijo. Njihovi načini do finančno stabilnega pokojninskega sistema so rešitve za doseganje

spremenjene demografije, avtomatične uskladitve kot so pokojnine na podlagi življenjske dobe ter fleksibilna upokojitev. Imajo tudi spodbude za poznejšo upokojevanje in mešan pokojninski načrt, med vnaprej določenimi prispevki in vnaprej določenimi prejemki. Pomembno jim je široko soglasje ter politična podpora in njihovo skupno sodelovanje na večini področij družbe, saj je njihovo sodelovanje trdno zakoreninjeno v kulturnih in socialnih povezavah, isti demokratični tradiciji, vrednotah in načinu življenja. Glede na pridobljene informacije pokojninskega sistema v skandinavskih državah menim, da je njihov sistem bolj stabilen, saj zagotavlja dolgoročno varnost na sprejemljiv način, ki samodejno sledi ekonomskemu in demografskemu razvoju.

Dejstvo je da imamo v Sloveniji eno najnižjih upokojitvenih starosti in delamo razlike med moškimi in ženskami. Nasprotje so skandinavske države, kjer za oba spola velja ista upokojitvena starost in je tudi višja kot pri nas. Razlika je tudi v obsegu dodatnega zavarovanja. Tako v skandinavskih državah prevladuje dodatno pokojninsko zavarovanje, medtem ko v Sloveniji to zavarovanje vključuje le polovica zavarovancev iz obveznega pokojninskega zavarovanja. Ker starost postaja vedno bolj pomembno življenjsko obdobje, bo potrebno dodatno varčevati za prihodnost, saj nam pokojnina ne bo zadostovala za dostojno življenje. Zato je dobro, da se mladi zavedamo pomembnosti dodatnega varčevanja za prihodnost, prav tako bi se tega morale zavedati ostale generacije.

6 LITERATURA IN VIRI

LITERATURA

Knjige

1. CVETKO, Aleksej , KALČIČ, Miran, POGAČAR, Peter (2009) *Pregled sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja s sodno prakso*. De Vesta, Maribor.
2. FERFILA, Bogomil (2009) *The Nordic countries: A comparative Approach*. Faculty of Social Sciences, Ljubljana.
3. STANOVNIK, Tine (2008) *Javne finance*. Ekonomska fakulteta, Ljubljana.
4. ŠTROVS, Marko (2000) *Pokojninsko in invalidsko zavarovanje*. Gospodarski vestnik, Ljubljana.
5. VERBIČ, Miroslav (2007) *Dinamični model splošnega ravnovesja slovenskega gospodarstva s poudarkom na pokojninskem sistemu*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
6. ŽNIDARŠIČ KRANJC, Alenka (2000) *Kako prevzeti odgovornost za lastno starost: Prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje*. Gospodarski vestnik, Ljubljana.

Članki v revijah, strokovni prispevki

7. BEŠTER, Helena (2008) Demografske spremembe: Ali bomo doživeli upokojitev pokojninskega sistema. *Kapitalska družba*. Str. 4, 6, 8, 9, 12, 14.
8. BEŠTER, Helena (2009) Finančna kriza – kriza naših pokojnin. *Kapitalska družba*. Str. 10-15.
9. ČAKŠ, Janez (2010) Neznosna dolžina študija. *Finance*. Št. 16/2010.
10. JAVORNIK, Lojze (2010a) Lop po generaciji "baby boom". *Finance*. Št. 96/2010.
11. JAVORNIK, Lojze (2010b) Kdo lahko ubeži pokojninski reformi. *Finance*. Št. 91/2010.
12. MENCINGER, Boštjan (2010) Slovenija se stara hitreje kot Evropa. *Finance*. Št. 96/2010.
13. POGAČAR, Peter (2010) Švedski pokojninski sistem. *Kapitalska družba*. Str. 1-5.
14. ŠUŠTERŠIČ, Janez (2010) Pobeg iz pokojninskega sistema. *Finance*. Št. 87/2010.

VIRI

Državne ustanove

15. MDDSZ (2006) *Strategija varstva starejših do leta 2010 – Solidarnost, sožitje in kakovostno staranje prebivalstva*. Dosegljivo na: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/strategija-SI-starejsi.pdf (September 2006).
16. MDDSZ (2009) *Modernizacija pokojninskega sistema v Republiki Sloveniji: Varna starost za vse generacija*. Dosegljivo na: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/word/Dokument_o_modernizaciji_25_9_09.pdf (25.9.2009).
17. MDDSZ (2010) *Ključne rešitve zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju*. Dosegljivo na: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/kljucne_resitve-zpiz-2.pdf (24.3.2010a).
18. MDDSZ (2010) *Gradivo za razpravo o pokojninski reformi. Ocena različnih predlogov sprememb pokojninskega sistema*. Dosegljivo na: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/Ocena_razli%C4%8Dnih_predlogov_sprememb_pokojninskega_sistema.pdf (24.5.2010b).
19. Ministrstvo za finance (2010) *Bilten javnih financ. Letnik XII, št.2*. Dosegljivo na: http://www.mf.gov.si/slov/tekgib/bilten/Februar_2010.pdf (9.3.2010).
20. SURS (2009) *Prebivalstvo Slovenije danes in jutri, 2008-2060: Projekcija prebivalstva EUROPOP2008 za Slovenijo*. Dosegljivo na: <http://www.stat.si/doc/pub/prebivalstvo2009.pdf> (Julij 2009).
21. Vlada Republike Slovenije (2010) *Reforma pokojninskega sistema*. Dosegljivo na: http://www.vlada.si/si teme_in_projekti/izhod_iz_krize/strukturni_ukrepi/reforma_pokojninskega_sistema/ (29.3.2010).
22. ZPIZ (2010) *Zavarovanci pokojninskega in invalidskega zavarovanja*. Dosegljivo na: <http://www.zpiz.si/src/predstavitev/zavarovanci.html> (1.3.2010a).
23. ZPIZ (2010) *Mesečni statistični pregled: Februar 2010*. Dosegljivo na: <http://www.zpiz.si/src/msp/201002/index.html> (29.4.2010b).
24. ZPIZ (2010) *Mesečni statistični pregled: Januar 2010*. Dosegljivo na: <http://www.zpiz.si/src/msp/201001/index.html#s01> (1.3.2010c).
25. ZPIZ (2010) *Kako in do kolikšne starostne pokojnine v letu 2010*. Dosegljivo na: <http://www.zpiz.si/src/pravice/starostna10.html> (3.3.2010č).

26. ZPIZ (2010) *Kako in do kolikšne invalidske pokojnine v letu 2010*. Dosegljivo na: <http://www.zpiz.si/src/pravice/invalidska10.html> (2.3.2010d).
27. ZPIZ (2010) *Vdovska pokojnina: Kdaj, komu in kolikšna v letu 2010*. Dosegljivo na: <http://www.zpiz.si/src/pravice/vdovska10.html> (3.3.2010e).
28. ZPIZ (2010) *Družinska pokojnina 2010: Kdaj, komu in kolikšna*. Dosegljivo na: <http://www.zpiz.si/src/pravice/druzinska10.html> (3.3.2010f).
29. ZPIZ (2010) *Pod kakšnimi pogoji do državne pokojnine*. Dosegljivo na: <http://www.zpiz.si/src/pravice/drzavna.html> (4.3.2010g).
30. ZPIZ (2010) *Financiranje*. Dosegljivo na: <http://www.zpiz.si/src/predstavitev/financiranje09.html> (8.3.2010h).

Evropske in tuje ustanove

31. ATP (2009) *Things you should know about your ATP Livslang Pension*. Dosegljivo na: [http://www.atp.dk/X5/wps/wcm/connect/1df255004bedb72ca2dde23d4806d14a/atp_livslang_uk_juni09.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=1df255004bedb72ca2dde23d4806d14a&Things you should know about your ATP Livslang Pension \(Junij 2009\)](http://www.atp.dk/X5/wps/wcm/connect/1df255004bedb72ca2dde23d4806d14a/atp_livslang_uk_juni09.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=1df255004bedb72ca2dde23d4806d14a&Things+you+should+know+about+your+ATP+Livslang+Pension+(Junij+2009)).
32. DESA (2010) *Department of Economic and Social Affairs. World population prospect: The 2008 revision population database*. Dosegljivo na: <http://esa.un.org/unpp/p2k0data.asp> (22.4.2010).
33. European Commission (2009) *Employment and Social Affairs: Comparative Tables on Social Protection – Query*. Dosegljivo na: http://ec.europa.eu/employment_social/missoc/db/public/displayResults.do (1.7.2009).
34. Finnish Centre for Pensions – ETK (2008) *Pension Reform in the Nordic Countries: What Can Other EU Member States Learn*. Dosegljivo na: http://www.cicerofoundation.org/lectures/0804Presentation_Mika_Vidlund.ppt (15 Maj 2008).
35. Finnish Centre for Pensions – ETK (2009) *Pension financing*. Dosegljivo na: <http://www.etk.fi/Binary.aspx?Section=57949&Item=64050> (Junij 2009).
36. KPMG Iceland (2010) *Icelandic Tax Facts 2010*. Dosegljivo na: http://www.kpmg.is/media/skattabaeklingur/KPMG_TaxFacts2010_web.pdf (12.5.2010).

37. Ministry of Finance Iceland – FJÁRMÁLARÁÐUNEYTIÐ (2007) *The Icelandic Pension System*. Dosegljivo na: http://eng.fjarmalaraduneyti.is/media/Lifeyrismal/The_Icelandic_Pension_System_032007.pdf (Marec 2007).
38. Ministry of Finance Iceland – FJÁRMÁLARÁÐUNEYTIÐ (2010) *An Overview of the Icelandic Occupational Pension System*. Dosegljivo na: <http://eng.fjarmalaraduneyti.is/pensions/nr/7000> (12.5.2010).
39. Ministry of Social Affairs (2010) *Old age pension - rules in brief*. Dosegljivo na: <http://english.ism.dk/MinistryOfSocialWelfare/keystatistics/oldagepension/Sider/Start.aspx> (28.5.2010a).
40. Ministry of Social Affairs (2010) *Anticipatory pension*. Dosegljivo na: <http://english.ism.dk/MinistryOfSocialWelfare/keystatistics/anticipatorypension/Sider/Start.aspx> (28.5.2010b).
41. National Social Security Agency – Sikringsstyrelsen (2009) *Non – Danish Pension in Denmark*. Dosegljivo na: http://sikringsstyrelsen.dk/language/docs/pjece2009_engelsk1.pdf (Maj 2009).
42. Norden (2008) *Official co-operation in the Nordic region: Senior citizens*. Dosegljivo na: <http://www.norden.org/en/areas-of-co-operation/elderly-people/senior-citizens/> (26.8.2008a).
43. Norden (2008) *Official co-operation in the Nordic region: About the Nordic welfare model*. Dosegljivo na: <http://www.norden.org/en/areas-of-co-operation/the-nordic-welfare-model/about-the-nordic-welfare-model/> (26.8.2008b).
44. Norden (2009) *Official co-operation in the Nordic region. Social Security and Health Care: Nordic co-operation programme effective 1 january 2009*. Dosegljivo na: <http://www.norden.org/en/publications/publications/2009-755> (18.11.2009a).
45. Norden (2009) *Official co-operation in the Nordic region: Financing*. Dosegljivo na: <http://www.norden.org/en/about-nordic-co-operation/financing> (29.4.2009b).
46. Norden (2009) *Official co-operation in the Nordic region: Nordic co-operation*. Dosegljivo na: <http://www.norden.org/en/about-nordic-co-operation/nordic-co-operation> (21.5.2009c).
47. Nordic Social Insurance portal (2010) *Pensions*. Dosegljivo na: <http://www.nordsoc.org/en/Finland/Pension/> (14.5.2010).

48. Norwegian Ministry of labour (2010) *The Norwegian Social Insurance Scheme*. Dosegljivo na: http://www.regjeringen.no/upload/AD/publikasjoner/veiledninger_brosjyrer/2010/DNT_2010_eng.pdf (Januar 2010).
49. Social Insurance in Iceland – TRYGGINGATOFNUN (2010) *The social protection system*. Dosegljivo na: <http://www.tr.is/english/social-insurance-in-iceland/> (5.5.2010).

Druge organizacije in viri

50. Finančni trgi (2010) *Zakaj so se "pametni" študentje raje učili, kot šli na ulice protestirat*. Dosegljivo na: <http://www.financnitrgi.com/dnevnikomentar1/964-zakaj-so-se-pametni-tudentje-raje-uili-kot-li-na-ulice-protestirat.html> (25.5.2010).
51. Kapitalska družba (2010) *Pokojninski sistem*. Dosegljivo na: http://www.kapitalska-druzba.si/pokojninski_sistem/ureditev_pokojninskega_sistema (17.3.2010).
52. Zakon o invalidskem in pokojninskem zavarovanju (ZPIZ-1-UPB4). Ur. list RS, št. 109/2006.
53. 24ur.com (2010) *Slovenija na robu prepada*. Dosegljivo na: <http://24ur.com/novice/gospodarstvo/slovenija-na-robu-prepada.html> (8.3.2010).

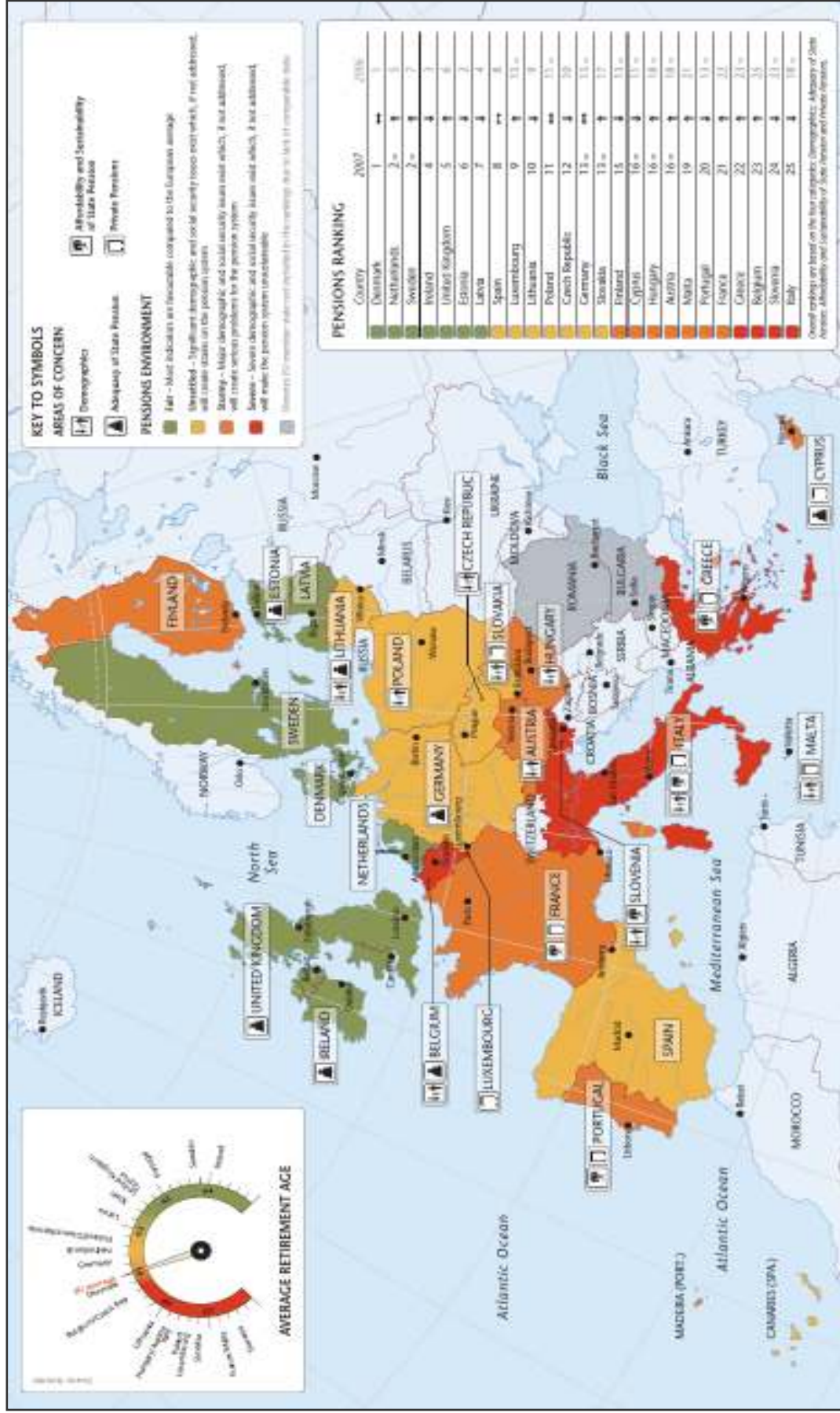
PRILOGE

Priloga 1: Centri za pokojninsko in invalidsko zavarovanje

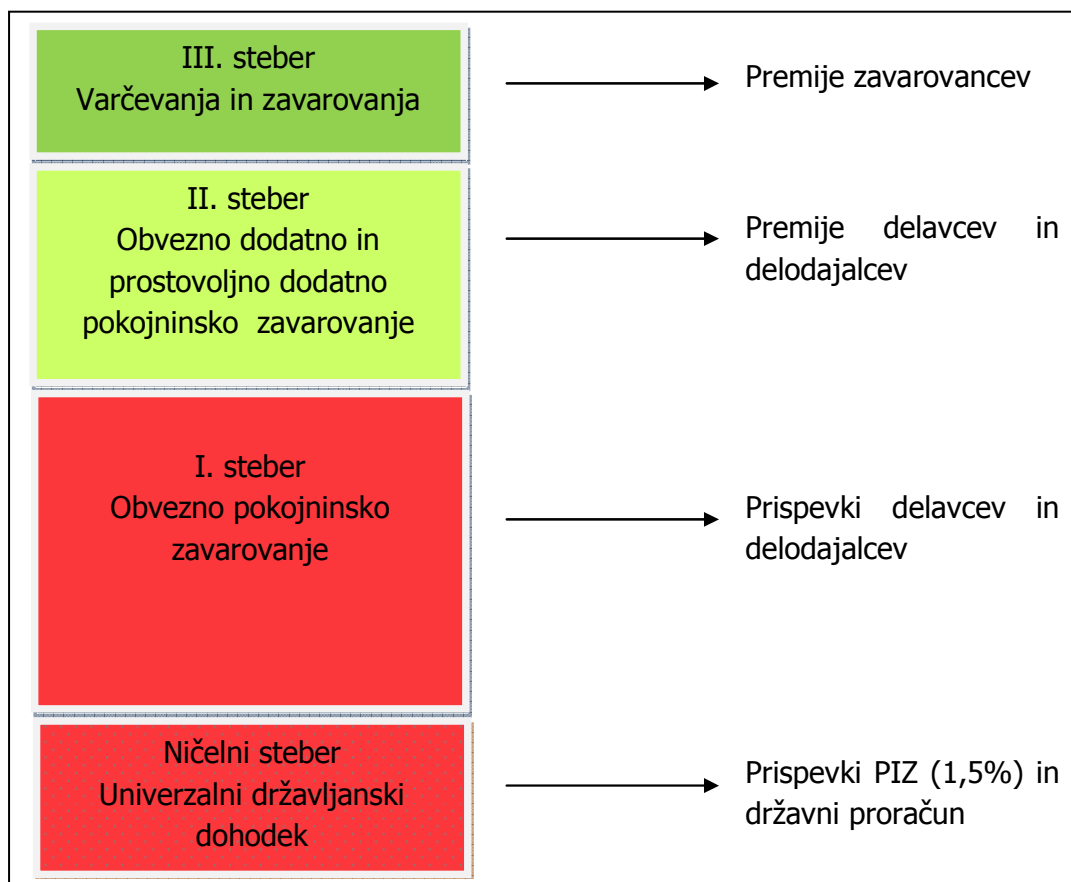
**Zavod za pokojninsko in invalidsko
zavarovanje Slovenije
Kolodvorska 15
1000 Ljubljana**

Priloga 2: Evropski pokojninski barometer

Vir: Finnish Centre for Pensions (2008)

Priloga 3: Prikaz posameznih stebrov predlaganega pokojninskega sistema v Sloveniji in vira njihovega financiranja

Vir: MDDSZ (2009)